

Saodat YULDOSHEVA

Adabiyot fanidan ta'limiy topshiriqlar

Uslubiy qo'llanma

Samarqand-2021

S.Yuldosheva. Adabiyot fanidan ta`limiy topshiriqlar. Uslubiy qollanma.– Samarqand VXTXQTMOHM. 2021-yil. 144 bet.

Mas`ul muharrir: M.Raximova – Samarqand VXTXQTMOHM
Tillarni o`qitish metodikasi kafedrasida o`qituvchisi

Taqrizchilar:
D.O`rinboyeva – Samarqand VXTXQTMOHM
Tillarni o`qitish metodikasi kafedrasida professori
Sh.Maxmadiyev – SamDU, filologiya fanlari
nomzodi, dotsent

Ushbu uslubiy qo`llanma ona tili va adabiyot fani o`qituvchilarining 5-,6-,7-sinf adabiyot fanidan o`quvchilarning o`zlashtirish darajasini aniqlashi uchun mo`ljallangan. Qo`llanmaga mavzular kesimida testlar va zamonaviy texnologiya va usullarga asoslangan turli didaktik topshiriqlar kiritilgan.

Mazkur uslubiy qo`llanma Tillarni o`qitish metodikasi kafedrasining 2021-yil 18-dekabrda bo`lib o`tgan navbatdan tashqari 11/1-sonli yig`ilishida hamda hududiy markaz Ilmiy-metodik kengashining 2021-yil 30-dekabrda bo`lib o`tgan yig`ilishida muhokama etilib, ___-sonli qaroriga asosan nashr etishga ruxsat berilgan.

KIRISH

Umumiy o'rtta maktab adabiy ta'limi o'quv jarayonining alohida bir sohasi hisoblanadi. Bu davr ta'limining turli sinfdagi o'quvchilari ongiga aniq talablar majmui qo'yilib, turli bosqichlarning standart ko'rsatkichlari aniq belgilab beriladi. Ayniqsa, bugungi ta'lim sohasida jadal ijobiy o'zgarishlar sodir bo'layotgan bir davrda kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan davlat ta'lim standartlarining ishlab chiqilishi va tajriba-sinovda joriy etilishi katta ahamiyat kasb etadi. Boshqa fanlar qatori adabiy ta'limga qo'yilgan talablar ham qayta ko'rib chiqilib, takomillashtirildi.

Adabiyot o'quv fani bo'yicha ta'lim oluvchilar tayyorgarligining zarur va etarlicha darajasi hamda ta'lim muassasalarining bitiruvchilariga egallanishi lozim bo'lgan quyidagi malaka talablari qo'yildi:

1. A

d 2. Badiiy asarni o'qish, tushunish va tushuntirish

a 3. Badiiy asarni tahlil (analiz, sintez) qilish kompetensiyasi

b 4. Adabiy bilimlarni amaliyotda qo'llash

i O'quvchilarda ushbu kompetensiyalarni shakllantirish uchun o'qituvchidan ham etarlicha bilim, tajriba va mahorat talab etiladi. Adabiyot darslarida o'qituvchi tomonidan qo'llanilgan har qanday usul, ta'limiy topshiriqlar, ko'rgazmali ta'limiy vositalar va tarqatma materiallar o'quvchilarda badiiy adabiyotga bo'lgan qiziqishini oshirishga hamda badiiy asarni o'qish va tushunish, tahlil qilish hamda amaliyot bilan bog'lash ko'nikma, malakasini oshirishga xizmat qiladi. Umuman olganda, adabiyot ta'limini tashkil etishda asosiy e'tibor sog'lom e'tiqodli, o'zga insonning tuyg'ularini anglaydigan, o'tkir hissiyotli, yuksak didli, axloqan barkamol, aqlan etuk, o'z xatti-harakatlariga mas'ul bo'la oladigan komil shaxsning ma'naviy dunyosini shakllantirishga qaratilgan.

Ushbu maqsadlarni amalga oshirish uchun bugungi kunda adabiyot fanidan sinflar va mavzular kesimida ta'limiy topshiriqlarni innovatsion usullarga asoslangan holda tayyorlash ehtiyoji ortib bormoqda. O'quv jarayonida o'qituvchi tomonidan ta'limiy topshiriqlarning o'rinli va unumli qo'llanilishi o'quv sifati va samaradorligining oshishiga, o'quvchilarda mazkur fanlarga nisbatan mehr-muhabbat hissining kamol

t

e

n

s

topishiga zamin hozirlaydi. Ta'limiy topshiriqlar trenajyor vazifasini o'taydi. Ularni qo'llanilishiga ko'ra ikki toifaga bo'lish mumkin:

- *mavzuni takrorlashda qo'llaniluvchi ta'limiy topshiriqlar* (yoritilgan mavzuning ayrim punktlarini takrorlash maqsadini o'z ichiga oladi);

- *yangi mavzuni o'zlashtirishda faollikka undovchi ta'limiy topshiriqlar* (amaliy mashg'ulotlarda yangi mavzuni o'zlashtirishda yordamchi vosita sifatida taqdim etiladi, bularga: muammoli vaziyatlar, darajali topshiriqlar va h.).

Ta'limiy topshiriqlarni yaratishda mavzu maqsadiga mos keladigan turini tanlash kerak. Birinchi toifadagi ta'limiy topshiriqlarni darsning boshlang'ich va yakuniy qismida tarqatilishi maqsadga muvofiqdir. Bunday yondashuv, avvalo, o'quvchilarning diqqatini jamlashga xizmat qilsa, ikkinchidan, mavzu yuzasidan ularning ma'lum bir tasavvurga ega bo'lishlariga yordam beradi. SHu bilan birga ularni o'tilgan va yangi mavzu asosida yaratiladigan muammolar va g'oyalar haqida oldinroq o'ylashga majbur etadi.

Ikkinchi toifadagi yangi mavzuni o'zlashtirishda faollikka undovchi ta'limiy topshiriqlarni yaratishda sinf o'quvchilarining o'zlashtirish darajasiga qarab tabaqalashgan (darajaviy) topshiriqlarni ishlab chiqish maqsadga muvofiqdir. YA'ni, o'zlashtirishning 1-darajasida o'quvchilar avval o'rgangan materialni bilishi tekshiriladi; o'zlashtirishning 2-darajasida tashqi yordamsiz esda qolganlar bo'yicha o'zlashtirilgan ma'lumotlarni qayta aytib berish va shular asosida namunaviy topshiriqlar echish ko'nikmalari tekshiriladi; o'zlashtirishning 3-darajasida o'quvchilarning ijodiy fikrlash ko'nikmalari tekshiriladi.

Mazkur uslubiy qo'llanmada umumtalim maktabning 5-,6-7-sinflari "Ozbek adabiyoti" o'quv dastur-rejsi asosida ishlab chiqilgan va tavsiya etilgan ta'limiy topshiriqlar o'quvchilarda fan bo'yicha o'z bilimlarini mustahkamlashga, mustaqil va ijodiy fikrlashga, nutqiy ko'nikma va malakalarining rivojlantirilishiga xizmat qiladi. Umuman olganda, yuqorida qayd etganimizdek, ta'limiy topshiriqlar darsning ajralmas qismi sifatida oldindan tayyorlanishi kerak. Yoritiladigan mavzuning asosiy g'oya va xulosalari darsning bir qismi bo'lgani holda ta'limiy topshiriqlar uning qiyinroq jihatlarini aks ettirishi lozim.

5-sinf. ADABIYOT – SO‘Z SAN’ATI

1. Badiiy adabiyotning quroli nima?

- A. Atrofdagi voqealar.
- B. So‘z.
- C. Shart-sharoit.
- D. Til.

MAQOLLAR

1. Maqol so‘zining ma’nosi nima?

- A. Xalq donishmandligi.
- B. Topqirlik.
- C. Zukkolik.
- D. Maqol keltirish.

2. Vatanparvarlik mavzusida aytilgan maqol qaysi qatorda to‘g‘ri berilgan?

- A. Mehnatdan kelsa boylik, Turmush bo‘lar chiroylik.
- B. Ona yurtning-oltin beshik.
- C. Yeridan ayrilgan yeti yil yig‘lar, Elidan ayrilgan o‘lguncha yig‘lar.
- D. Oltin olma duo ol, Duo oltin emasmu?

3. Ko‘rpangga qarab oyoq uzat. Berilgan maqol kimlarga aytilgan?

- A. Befarosat kishilarga.
- B. Hiylakor kishilarga.
- C. Kuchi yetmaydigan ishga urinmaslikka amal qiluvchilarga.
- D. Manman kishilarga.

4. «Go‘zallik ham bamisoli ... . Yaproq‘i — ... , ildizi — .... , mevasi — ... .

So‘zlarni tartib bilan joylashtiring:

- A. axloq, daraxt, yaxshi fazilat, ichki dunyo,
- B. yaxshi fazilat, daraxt, axloq, ichki dunyo,
- C. daraxt, axloq, ichki dunyo, yaxshi fazilat
- D. ichki dunyo, axloq, daraxt, yaxshi fazilat

5. Quyidagi maqolda tushib qolgan so‘zlarni o‘rinli qo‘ying:

...ga o‘lim tilaguncha. ...ga umr tila.

- A. Birov, o‘zing
- B. Kingadir, o‘zing

C. Men, unga

D. Ularga, hammamizga

6. "Inson ko'nglini ko'tarmoq, ... ni obod qilmoq bilan barobardir.

Agar dilini vayron qilsa, ...ni vayron qilmoq bilan tengdir". Qaysi so'z tushirib qoldirilgan?

A. Uy

B. Ota-ona

C. Tahgri

D. Ka'ba

7. Ushbu she'r qaysi kasb egalariga qaratilgan?

*Unutmagin .... : shirin so'zing davodir,
Chehrangdagi tabassum, kulgan ko'zing davodir.
Xush bir kalom, shaksiz, bemorga baxt etar jon,
Xurshid kabi munavvar gulgun yuzing davodir.*

A. o'qituvchi

B. shifokor

C. musiqachi

D. aktyor

TOPISHMOQLAR

Qishda terlab ishlaydi,
Boshqa mahal qishlaydi.

(pechka)

2 – t: Tunikani chertadi,
Kesaklarni kertadi.
Bir oz "sho'xlik" qilgach u,
Yerga singib ketadi.

(do'l)

3 – t: Qish chog'I kapalaklar
Uchub yurar osmonda.
Qiziq yo'qolib qolar
Asfaltga qo'ngan onda

(qor parcha)

4 – t: Ayoz bobo novvot sotdi,
Olgan edim qo'lim qotdi.

(muz)

5 – t: O'tda yonmaydi.
Suvda botmaydi.

(muz)

IMOM MUHAMMAD IBN ISROIL AL-BUXORIY. HADISLAR.

1. Imom al-Buxoriy qancha hadisni yoddan bilgan?

- A. 7000 ta.
- B. .6000 ta.
- C. 8000 ta.
- D. 5000 ta.

2. Hadisda aytilishicha, uch toifa kishilarning duosi ijobat bo'ladi. Bular kimlar?

- A. Musofir kishilar.
- B. Mazlum kishilar.
- C. .Ota-ona.
- D. Barchasi.

1 - guruh

sh	a	i	r	i	o	n
s	e	o`	z	d	a	n
o	t	r	t	a	i	q
s	i	a	d	a	q	a
y	a	o`	l	b	k	q

Shirin so`zdan ortiq sadaqa yo`q

3 - guruh

o	k	t	a	l	a	r
s	a	l	o`	k	z	i
a	q	l	n	i	n	g
k	o`	z	l	o	k	i

Otalar so`zi -
- Aqlning ko`zi.

2 - guruh

b	i	k	l	a	i	m
b	a	o	y	l	i	k
k	u	a	l	i	t	i

Bilim boylik kaliti

4 - guruh

j	o`	a	n	n	a	t
o	l	n	a	l	a	r
o	l	y	k	o	g`	i
o	k	s	t	i	d	a

Jannat onalar oyog`l ostidadir

**EZOP. «YOVVOYI ECHKILAR», «KIYIK BILAN TOKZOR», «BO‘RI
BILAN LAYLAK», «ESHAK BILAN BAQALAR», «USTIGA TUZ
YUKLANGAN ESHAK», «BURGUT, ZAG‘CHA VA CHO‘PON»
MASALLARI**

1. Ezop qachon yashab o‘tgan?

- A. Miloddan oldin IV asrda.
- B. Miloddan oldin VI asrda.
- C. Miloddan oldin IX asrda.
- D. Miloddan keyingi III asrda.

2. Ezop o‘zi kim bo‘lgan?

- A. Amaldor.
- B. Qul.
- C. Katta yer egasi.
- D. Oddiy odam.

3. Ezop o‘zining qaysi yo‘nalishdagi ijodi bilan mashhur bo‘ladi?

- A. Ertaklaribilan.
- B. Masallari bilan.
- C. She‘rlari bilan.
- D. Tragediyalari bilan

4. Odatda, bilimlari chuqur, hayotiy tajribalari boy bo‘lgan kishilar shunday so‘zlashadi. Ana shunday so‘zlash usulini evropalilar.... deb atashadi.

Nuqtalar o‘rniga kerakli so‘zni qo‘ying.

- A. Ezop tilida so‘zlash
- B. Ezopona til ”.
- C. To‘g‘ri javob yo‘q.
- D. Ava B javoblar.

5. Nihoyatda aqlli, o‘ta badbashara, xunuk bir donishmand. Bu tavsif kimga tegishli?

- A. Ezop.
- B. A.Navoiy.
- C. H.Boyqaro
- D. Abay.

6. Ezop masallarini shiriy yo‘l bilan lobin tiliga kim o‘g‘irgan.

- A. Lessing
- B. Babriy.
- C. Lafonten.
- D. Fedr.

7. Ezopning qaysi masalida o‘ziga ortiqcha baho berishning oqibati yoritilgan?

- A. “Burgut, zag‘cha va cho‘pon”.

- B. „Eshak bilan baqalar”
- C. „Bo‘ri bilan laylak”
- D. „Kiyik bilan tokzor”

8. Ezopning „Eshak bilan baqalar” masali mazmuni qaysi o‘zbek xalq maqoliga hamohang?

- A. Osmon uzoq, yer qattiq.
- B. Birni ko‘rib shukr qil, birni ko‘rib fikr qil.
- C. Buzoqning yugurgani samonxonagacha.
- D. sanamay sakkiz dema.

9. Ezopning „yovvoyi echkilar bilan cho‘pon” masalidan qanday xulosa chiqadi?

- A. Do‘stga sayohat.
- B. To‘g‘ri va rostgo‘y bo‘lsin.
- C. mehnatsevarlik.
- D. Haqiqatgo‘y bo‘lish.

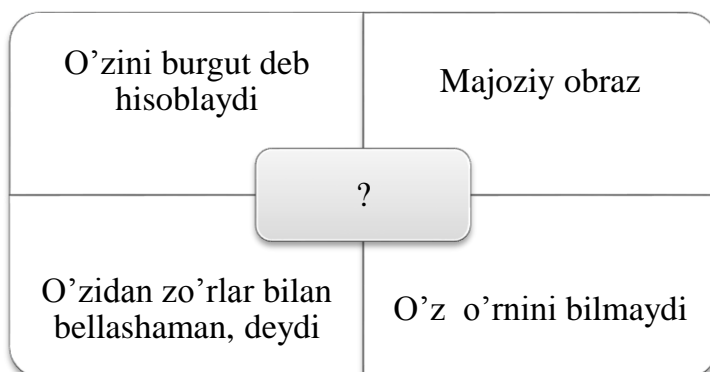
10. Ezopning “Bo‘ri bilan laylak” masalidan qanday xulosa kelib chiqadi?

- A. Yaxshilikni uning qadriga yetadigan qanday qilish.
- B. Yomonlikka ham yaxshilik bilan javob qaytirish.
- C. Yomonlikka yomonlik bilan javob qaytarish.
- D. Yaxshi-yomonga barobar yaxshilik qilish.

11. Ezop qanday nom bilan shuhrat qozongan?

- A. Ulug‘ masalchi”
- B. Ulug‘ hikoya navis”
- C. Ulug‘ lofchi
- D. Ulug‘ shoir va yozuvchi.

Boshqotirma

«UCH OG‘A-INI BOTIRLAR» ERTAGI

1. "Uch og'a-ini botirlar"ertagida xon nima uchun Kenja botirni zindonga tashladi?
  - A. Xonni o'ldirmoqchi bo'lgani uchun.
  - B. Vaziming nohaq tuhmati sababli.
  - C. Undan qo'rqqani uchun.
  - D. Qizini olib qochgani uchun.
2. Kenja o'g'ilga hos hususiyatni belgilang?
  - A. Aytganda turmaydigan
  - B. Qo'rqoq
  - C. Botir
  - D. Yalqov
3. Kenja botir akasi uchun malikaning nimasini olib cho'ntagiga soladi.
  - A. Ro'molini
  - B. Uzugini
  - C. Isirg'asini
  - D. Bilak uzugini
4. Tong'ich botirga qanday hayvon duch keladi.
  - A. Ajdar
  - B. Sher
  - C. Bo'ri
  - D. Ayiq
5. Podsho nima uchun o'z qizlarini oddiy musofir yigitlarga turmushga berishga osongina rozi bo'ldi?
  - A. Xonni o'ldirmoqchi bo'lgani uchun.
  - B. Vaziming nohaq tuhmati sababli.
  - C. Undan qo'rqqani uchun.
  - D. Qizini olib qochgani uchun.

- A) Boyligi uchun   B) Tarbiyasi uchun
C) Pahlavonligi uchun   D) aka-ukalarning ahilligi uchun

6. Podsho kenja botirni nima uchun zindonband qildi?

- A) dushman deb o‘ylagani uchun   B) Podsho taxtini egallamoqchi bo‘lgani uchun
C) Boshqa eldan bo‘lmagani uchun   D) Kuyov qilishni xohlamagani uchun

7. “Uch og‘a-ini botirlar” ertagidagi o‘g‘illarining yoshlari nechada bo‘lgan?

- A) to‘ng‘ichi 20 yoshda, o‘rtanchasi 19 yoshda, kenjasi 17 yoshda
B) to‘ng‘ichi 21 yoshda, o‘rtanchasi 18 yoshda, kenjasi 16 yoshda
C) to‘ng‘ichi 19 yoshda, o‘rtanchasi 18 yoshda, kenjasi 17 yoshda
D) to‘ng‘ichi 22 yoshda, o‘rtanchasi 19 yoshda, kenjasi 15 yoshda

8. Qaysi janrdagi asarlarning boshlanisi va tugallanishi an‘anaviy bir xillikka ega?

- A) Roman   B) ertak   C) qissa   D) g‘azal

9. “Devonu lug‘atit- tur”da ajdodlarimiz “Etuk”tarzida ishlatgan janr hozirda qanday nomlanadi?

- A) Asoti(mif)   B) maqol   C) matal   D) ertak

10. “Uch og‘a -ini botirlar” ertagida ota o‘g‘illarini uch narsa bilan tarbiya qiladi. Ular qaysi javobda to‘g‘ri ko‘rsatilgan?

- A) Yaxshi ot qo‘yish, voyaga yetkazish
B) To‘g‘rilik, maqtanchoq bo‘lmaslik, dangasalik qilmaslik
C) Insofli bo‘lish, adolatli bo‘lish, saxovatli bo‘lish
D) Sog‘lom qilib o‘stirish, yarog‘ bilan tanishtirish, qo‘rqitmay o‘stirish

11. “Uch og‘a -ini botirlar” ertagida botirlar safarga nima uchun chiqdilar?

- A) Ov uchun   B) baxt qushini ushlamoq uchun
C) dunyoni tanish uchun   D) Ko‘ngil xushlik qilish uchun

12. “Uch og‘a -ini botirlar” ertagida kenja botir o‘g‘rilarni qanday qilib yo‘q qildi?

- A) Hiyla ishlatdi   B) Kallasini uzib, o‘ldirdi.
B) C) Dori berib, o‘ldirdi.   D) A va B

13. Xayoliy va hayotiy o‘ydirmalar asosida qurilgan, didaktik g‘oya tashuvchi og‘zaki hikoyalar qanday nomlanadi?

- A) masal B) ertak C) maqol D) latifa

5. “To‘g‘ri bo‘ling – bexavotir bo‘lasiz”, “Maqtanchoq bo‘lmang-hijolat trtmaysiz”, “Dangasalik qilmang-baxtsiz bo‘lmaysiz”. Bu maslahatlar qaysi ertakdan olingan?

- A) “Susambil” B) “Uch og‘a-ini botirlar ” C) “Zumrad va qimmat” D) “Malikayi Husnobod”

1. Ertaklarda engv ko‘p ishlatiladigan son.

- *Bir*

2. Ertak qahramonlari nechi kun to‘y-tomosha qiladi?

- *Qirq kun*

3. Ertak qahramonlari og‘ir sinovlardan o‘tishi uchun necha kun vaqt ketadi?

- *Uch, yetti kun*

5. Uch og‘a-ini botirlar” ertagi ertaklarning qaysi turiga kiradi?

- *Maishiy*

6. Ertak qahramonlaridan qaysiga “bakovul” so‘zi qo‘shib aytiladi?

- *Bo‘ri*

7. Ertak qahramonlari dan qaysi biriga chaqimchi so‘zi qo‘shib aytiladi?

- *Chumchuq.*

Konseptual jadval

Ertak Nomi	Asosiy qahramon	Ularning o‘ziga xos sifatlari	Orzu maqsadlari	Maqsadlarga to‘sqinlik qilgan vosita va insonlar	Maqsadlarga yetishga yordam berganlar
Uch og‘a-ini Botirlar	To‘ngich botir	Qo‘rqmas kamtar mehribon	O‘z baxtini topishi	sher	To‘g‘ri tarbiya ber otasi va ukalari dovyurakli
	O‘rtancha botir			ajdar	
	Kenja botir			o‘g‘rilarni	

“ So‘z ichidan so‘z toping” o‘yini

Dasturxon: *Dastur, xon, tur*

Hindiston : *Hind, don, non, is, on*

Olampanoh: *Olam, lampa, panoh*

**«SUSAMBIL» ERTAGINI O‘QISH. NAZARIY MA’LUMOT.
XALQ ERTAKLARI**

1. Quyidagi parcha qaysi asardan olingan?
“Menga nima azob! Kel, shu yerda yurgandan ko‘ra dalalarga chiqib ketib, o‘sha yerda tirikchilik qilsam nima bo‘ladi”
a) “Susambil” b) “Uch og‘a- ini botirlar” c) “Umr haqida ertak” d) Qor malikasi
2. “Susambil” ertagida bo‘rilar hammasi oldidan hayvon – jonivorlar orasida qanday kengash bo‘lib o‘tadi a) Bo‘rilar podshosini yengish haqida b) Bo‘rilarni o‘ldirish haqida c) uy – uyiga tarqalish haqida c) bo‘rilarni sarosimaga solish haqida
3. Bo‘rilar tomonidan Azroil deb ta’riflanadigan personaj kim?
a) Arilar. b) Xo‘roz c) eshak. d) kalamushlar
4. Ertak atamasi 1-marta kimning qaysi asarida uchraydi?
a) M.Koshg‘ariy “Devonu lug‘otit turk” asarida. B) Y.X.Hojib “Qutadg‘u bilig” asarida. C) “Alpomish” xalq dostonida. D) Ezop “Masallar”da .
5. Qaysi janrdagi asarlar kirish qismi, voqealar rivoji, tugallanmadan tshkil topgan?
a) ertak b) masal c) doston d) rivoyat
6. Hozirgi kunda ertak yozish an‘anasini davom ettirayotgan ertakchi ijodkorlar kimlar?
7. Qaysi ertaklar jiddiy fikr mulohazalar uyg‘otadigan, muayyan tarbiyaviy yo‘nalishga aga bo‘lgan asarlardir?
8. “Kachal polvon” ertak-qissasining muallifi kim?
9. Ijodining roppa-rosa o‘n yilini faqat bolalar uchun hikmatli hikoyalar, ertaklar yaratishga bag‘ishlagan ijodkor kim?
10. Susambil qanday yurt deb ta’riflanadi?

Test

1. “Menga nima azob! Kel, shu dalalarga chiqib ketib, o‘sha yerda tirikchilik qilsak nima bo‘ladi?” Berilgan parcha qaysi asardan olingan?

- A. “Susambil” ertagidan.
- B. “Bulbul” ertagidan.
- C. “Uch og‘a- ini botirlar” ertagidan.
- D. Hech qaysi asardan olinmagan.

7. Odamlarga ibrat beruvchi hikoyalar nima deb ataladi?

- A. Ertak
- B. Afsona

- C. Asotir
- D. Masallar

8. “Dangasalik qilmang-baxtsiz bo‘lmaysiz” qaysi ertakdan?

- A. Susambil
- B. Kenja botir
- C. Uch og`a-ini botirlar
- D. Ochko‘z boy

9. “Susambil” ertagidagi boyning qanday hayvonlari bor edi?

- A. Xo‘roz, ari
- B. Eshak, xo‘roz
- C. Xokiz, eshak
- D. Xo‘roz, xokiz

10. Ertakdagi eshak ustiga nima ortilgan edi?

- A. Bir qop tuz
- B. Bir qop guruch
- C. Bir qop no‘xot
- D. Bir qop makka

11. “To‘qimi g`jimli, juda kelishgan ekan” gapi ertakdagi qaysi hayvon haqida?

- A. Xo‘kiz
- B. Eshak
- C. Xo‘roz
- D. Ari

12. Munkar-Nakir va eshon o‘xshatmalari qaysi hayvonlarga qaratilgan?

- A. Xo‘roz, xo‘kiz
- B. Ari, xo‘roz
- C. Eshak bilan kalamushlar
- D. Eshak, xo‘kiz

13. “Susambil” haqidagi xabarni qaysi hayvon kimdan eshitgan edi?

- A. Onasidan
- B. Boydan
- C. Boy bolalaridan
- D. Xo‘kizdan

“Blis-so‘rov” usulida quyidagi jadvalni to‘ldiring.

	Go‘rkov	munkarnakir	azroil	So‘fi	eshoni
Arilar			+		
Xo‘kiz		+			
Eshak					+
Kalamushlar	+				
Xo‘roz				+	

“Konseptual jadval”

Ertak nomi	Asosiy qahramonlar	Ularning o‘ziga xos sifatlari	Orzu maqsadlari	Maqsadlarga to‘sqinlik qilgan hayvonlar	Maqsadlarga yetishga nima yordam berdi
<i>Susambil</i>	<i>Xo‘kiz Eshak Arilar 2 kalamush Xo‘roz</i>	<i>Hayotda qiynalgan, och, mehribon</i>	<i>Susambil-o‘tning bo‘lig‘i, suvning mo‘li joyga yetishish, tinch va osuda hayot</i>	<i>Bo‘rilar</i>	<i>O‘zaro birdamlik, jipslik.</i>

“Tushunchalar tahlili”

So‘z	Ma‘nosi
Xalacho‘p	<i>Uchli tayoqcha</i>
So‘yil	<i>Uzun yo‘g‘on kaltak</i>
Abgor	<i>Toliqqan</i>
Susambil	<i>O‘tning bo‘lig‘i, suvning tinig‘i, unda azob-uqubat yo‘q joy</i>

”Susambil” so‘ziga Sinkveyn yozing.

- 1.-----
- 2.-----,-----.
- 3.-----,-----,-----.
- 4.----- ----- -----.
- 5.-----.

HAMID OLIMJON. «OYGUL BILAN BAXTIYOR» ERTAGI

- 1. H.Olimjon qachon va qayerda tug‘ilgan?**
  - A. 1909-yilda Samarqandda.
  - B. 1912-yilda Toshkentda.
  - C. 1909-yilda Jizzaxda.
  - D. 1908-yilda Jizzaxda.

- 2. H.Olimjonning “Oygul bilan Baxtiyor”ertagi qaysi xalq ertagi asosida yaratilgan?**
  - A. ”Bulbul”.
  - B. Husniyabonu”.
  - C. ”Malikai ayyor”.
  - D. ”Malikai Husnobod”

- 3. Hamid Olimjon yozgan “Oygul bilan Baxtiyor” ertagi qaysi ertaklar turiga kiradi?**
  - A. Xalq og‘zaki asarlari.
  - B. Kitobiy ertaklar.
  - C. .Tarixiy ertaklar.
  - D. Maishiy ertaklar.

- 4. H.Olimjonning “Oygul bilan Baxtiyor” ertagida qullarga isyonda kim boshehilik qildi?**
  - A. Qul Tarlon.
  - B. Oygul.
  - C. Qul Darxon.
  - D. Baxtiyor.

- 5. H.Olimjonning “Oygul bilan Baxtiyor” ertagida qullar qaysi mamlakatda xonga qarshi isyon ko‘tarishdi?**
  - A. Jo‘rjonda.
  - B. Jizzaxda.
  - C. Jambulda.
  - D. Bag‘dodda.

MAQSUD SHAYXZODA.
«ISKANDAR ZULQARNAYN» DOSTONI

1. M.Shayxzodaning “Iskandar Zulqarnayn”ertagida podsho kimlarni oldirib yuboradi?

- A.San’arkorlarni.
- B.Dehqonlarni.
- C.Sartaroshlarni.
- D.Amaldorlarni.

2.”Iskandar Zulqarnayn”ertagida podshoning siri qanday oshkor bo‘ladi?

- A.Sartarosh hammaga aytgani uchun.
- B.Sartarosh simi ochgan quduqdan chiqqan qamish orqali.
- C.Askarlaridan biri aytgani uchun.
- D.Odamlar eshitib qolgani uchun.

	Asarlari	Doston	Drama	Tragediya	Ertak-doston	She’rlar
1	«Iskandar Zulqarnayn»					
2	«Toshkentnoma»					
3	«Undoshlarim»					
4	«Mirzo Ulug‘bek»					
5	«Jaloliddin Manguberdi»					

Tezkor savollar.

1. «Iskandar Zulqarnayn» asari janri nima?

Javob: Ertak-doston.

2. «Iskandar Zulqarnayn» asari qachon yozilgan?

Javob: 1940

3. Iskandar obrazi qaysi hukmdorga nisbatan yaratilgan?

Javob: Aleksandr Makedonskiy

4. Iskandar nima uchun sartaroshlarni o‘ldiradi?

Javob: Siri fosh bo‘lmasligi uchun.

5. Oxirgi sartarosh sirni kimga aytdi?

Javob: Hyech kimga. Kimsasiz joydagi quduqqa borib baqirdi.

6. Iskandarning sirini kim ochdi?

Javob: Quduq atrofida o‘sgan qamishdan yasalgan nay.

7. Zulqarnayn so‘zining nechta ma’nosi bor?

Javob: 2 ta.

8. Birinchi ma’no nima?

Javob: Shoxli er.

9. Ikkinchi ma’no nima?

Javob: Yetti iqlim shohi.

10. Asar voqyealari qayerda sodir bo‘ldi?

Javob: Sirdaryo bo‘ylarida.

Iskandarning kuchli tomonlari: podsho, dunyoni zabt etgan, kuchli armiyaga ega, tajribasi ko‘p, mahoratli lashkarboshi.	Zaifligi Shoxi bor, uni oshkor bo‘lishidan qo‘rqadi.
Imkoniyati Boyligi, podsholigi, satarosh ko‘p.	Xavf-xatari Sataroshlarning sirni fosh qilib qo‘yishi, xalqning bu sirdan voqif bo‘lishi.

ASQAD MUXTOR. «ADOLAT» ERTAGI

1. Asqad Muxtor nechanchi yil qanday oilada tug‘ildi?

- A. 1914-yil. Shifokor oilasida
- B. 1920-yil. Temirchi oilasida
- D. 1920-yil. Temiryo‘lchi oilasida

2. Asqad Muxtorning bolalarga bag‘ishlab yozgan asarlarini belgilang?

- A. “G‘alaba ishonchi”, “Chin yurakdan”, “Kumush tola”
- B. “Chin yurakdan”, “Hayotga chaqiriq”, “Dunyo bolalari”
- D. “Shoh Edip”, “Opa-singilla”, “Amu”

3. Adolat nega kampirnikidan ketib qolmaydi?

- A. Kampir uni boqardi.
- B. Ota-onasi uni shu yerga xizmatga qo‘ygandi.
- D. Ota-onasi yo‘q yetim, turar, boqar, joyi yo‘q edi.

4. Kampir-u qiz Adolatga qanday munosabatda edilar ?

- A. Zulm qilishar, do‘pposlar, yaxshi gapirmas edi.
- B. Adolatni kampirni qizi yaxshi ko‘rardi.
- D. Adolatni muomalasi yomonligidan yomon ko‘rishardi.

5. Arzandasi nima maqsadda Adolatni yalpizga jo‘natdi?

- A. Somsa yegisi kelagani sabab.

B. Yalpiz bahonasida Adolatdan umuman qutilish maqsadida

D. Vaqtincha uydan uzoqlashtirish maqsadida

6. Oylar nega Adolatga yordam berdi?

A. Adolat mehnatkash, yaxshi xulqli bo'lgani uchun

B. Kamir-u qiz talabini qondirish uchun

D. Odamlarga yanvarda ham yalpiz bo'lishi mumkinligini ko'rsatish uchun

7. "Adolat" ertagining muallifini toping.

a. G'.G'ulom

b. H.Olimjon

c. A.Muxtor

d. M.Shayxzoda

8. "Adolat" ertagi qanday ertaklar turkumiga kiradi?

a. Sehrli-maishiy

b. Hayvonlar haqidagi ertaklar

c. Adabiy rtaklar

d. To'g'ri javob yo'q

9. "Adolat" ertagi qaysi shaklda yozilgan?

a. She'riy

b. Nasriy

c. She'riy-nasriy

d. Ertak shaklida

10. Kampir va arzanda qizi Adolatni nima uchun o'rmonga jo'natadi?

a. Boychechak terib kelish uchun

b. Gullar terib kelish uchun

c. Yalpiz terib kelish uchun

d. binafsha terib kelish uchun

11. Adolatning fazilatlarini toping.

a. Kamsuqum, mehnatkash, odobli

b. Samimiy, erka, odobli

c. Dangasa, xudbin, manman

d. Mehnatkash, odobli, xudbin

12. Arzanda qanday qiz?

a. Mehnatkash, samimiy

b. Dangasa, xudbin

c. Odobli, ishyoqmas

d. Kamtar, manman

13. Yashna olam, ochil gullar

Xushbo'y hidlar tarqatingiz

Mayin yellar ...

“Adolat” ertagidan olingan ushbu misralar qaysi oy tomonidan aytilgan?

- a. Kuz
- b. Qish
- c. Bahor
- d. Yoz

14. Adolat o‘rmonda kimlarni ko‘radi?

- a. Insonlarni?
- b. Oylarni
- c. Hayvonlarni
- d. Mevalarni

15. Adolat qanday ishlarni bajardi?

- a. O‘tin terdi
- b. Supurib, tozaladi
- c. Non pishirdi
- d. Kir yuvdi

16. Adolatning qaysi fazilatlari sizga yoqdi?

- a. Gapdonligi
- b. Muteligi
- c. Mehnatsevarligi
- d. Chiroyliligi

“Mozaika” usuli

O‘quvchilar 2-guruhga bo‘linadilar. Kartochkalarga yozilgan asar parchalari guruh sardorlariga beriladi. Sardorlar o‘z guruh a‘zolari bilan tarqoq ertak matnlarini tartib bilan terib chiqadilar.

Shu orada Adolatni ko‘rib qoldi,
Ahvolini sezib undan so‘rab qoldi:
-Nega kelding, hay qizaloq, bu bo‘ronda?
Savat bilan ne qilasan bu o‘rmonda?

Adolatxon ko‘z ocholmay yurdi hamon,
Qotib qoldi biyobonga chiqqan zamon.
Biyobonni bosib o‘tdi, toza horib, To‘xtadi
u, bir o‘rmonga yetib borib.

Yarim kecha, izg‘irinda izlab yalpiz,
Adolatxon chiqib ketdi o‘zi yolg‘iz.
Qor bo‘roni to‘zg‘ir edi qish yelidan;
Qorga botib dam tizidan, dam belidan,

Qora o‘rmon dahshat bilan unga boqar.
Ichkarida shovqin solib daryo oqar.
Daryoning ham qirg‘og‘ida qor bilan muz,
Qahratonda qanday o‘ssin bunda yalpiz...

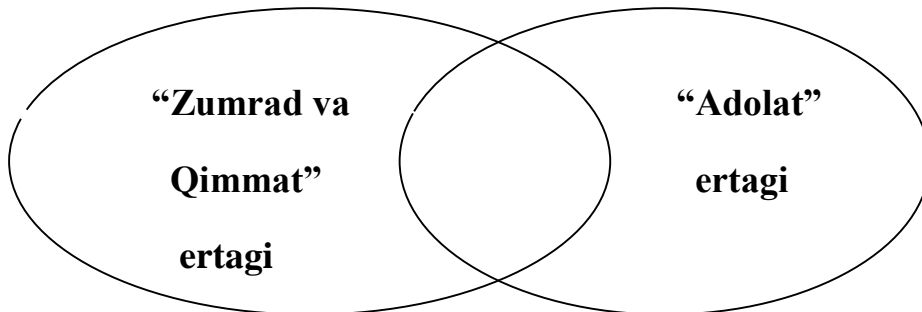
-Yanvar oyi ko‘k yalpizni qaydan topay,
Izg‘irinda qayga borib, qayga chopay?
Ona-bola qichqirdilar unga shu choq:
-Ko‘p gapirma, ol savatni, harom tomoq!

“Mayli” dedi chol ham ochib chiroyini,
Bir soatga berib turdi o‘z joyini.
May o‘tirdi bu o‘ringa podshosimon.
Bahor bo‘lib yashnab ketdi butun o‘rmon.

“Venn diagrammasi”

Ikkala guruh “Venn diagrammasi” asosida ikki ertakni tahlil qiladilar. Ertaklardagi g‘oya va mazmunning uyg‘un va farqli jihatlarini aniqlaydilar.

Guruhlarga quyidagi chizmalar tarqatiladi:

JONATAN SVIFT. «GULLIVERNING SAYOHATLARI» ASARI. SARGUZASHT HAQIDA

Krossvord

S	P	I	N	E	T			
V	O	L	T	E	R			
I	R	L	A	N	D	I	Y	A
F	L	E	S	T	R	I	N	
T	O	N	K	I	N			

Krossvord shartlari quyidagilardan iborat:

1. Gulliver yoshligida o‘rgangan musiqa asbobi.
2. J.Sviftning jur‘atiga qoyil qolgan fransuz mutafakkiri.
3. J.Svift past nazar bilan qaragan davlat.
4. Befusku davlatining imperatorining nomi.
5. Hind-u Xitoydagi shahar.

XANS XRISTIAN ANDERSEN. «BULBUL» ERTAGI

1. Andersenning “Bulbul”ertagida ertakchi qanday g‘oyani ilgari surgan?

- A. Mehr-muru watni.
- B. Qushlarga mehribonlikni.
- C. Tabiiylikni.
- D. Suniylikni.

2. Mashhur ertakchi Andersen ertaklari qaysi qatorda to‘g‘ri berilgan?

- A. ”Qor malikasi”, ”Bulbul”
- B. "Zolushka", ”Og‘a-ini botirlar”.
- C. ”Tokzor va echki” va “Hurishni eplay olmagan kuchukcha”.
- D. “Bulbul”, ”Kabutar”

Tushunchalar tahlili

Tushunchalar	Mazmun
“Bulbul”	unvon
“Qor malikasi”	ertak
Gerda	mashhur
Geyne	Oliygo
“Oskar”	Ertak qahramoni
Kopengagen	“Qor malikasi” sehrgari
Daniya	ertak
“Irkut o‘rdakcha”	shahar

Kalit: 1-2, 2-2, 3-6, 4-7, 5-3, 6-1, 7-5, 8-9, 9-8.

ABDULLA QODIRIY. «ULOQDA» HIKOYASI

1. Abdulla Qodiriy qachon va qayerda tug‘ilgan?

- a. 1984-yil 10-aprelda Toshkent shahrida
- b. 1990-yil 10-aprelda Samarqand shahrida
- c. 1690-yil 5-mayda Qo‘qon shahrida
- d. 1915-yil 6-iyunda Buxoro shahrida

2. Abdulla Qodiriy ijodining boshlanishi nechanchi yillarga to‘g‘ri keladi?

- a. 1920-yilga
- b. 1925-yilga
- c. 1915-yilga

d. 1910-yilga

3. Abdulla Qodiriy o‘z asarlarini qanday taxallus lar bilan e’lon qiladi?

- a. Qodiriy, Julqunboy, Kalvak Maxsum, Toshpo‘lat. Dumbul, Ovsar, Shig‘ay.
- b. Qodiriy, Mirzahamdambay, Oybek.
- c. Mavsum, Eshon, Luqmon
- d. B va S javoblar to‘g‘ri

4. Abdulla Qodiriy qaysi adibni “roman” yozishga havaslantirgan deb aytadi?

- a. Fors adibi Abdurahmon Jomiyi
- b. Arab adibi Jorji Jaydonni
- c. Ors adibi Turdi Farogh‘iyi
- d. Rus adibi Chexovni

5. Abdulla Qodiriy chet el yozuvchilaridan qaysilarining asarlarini tarjima qilgan?

- a. Lev Tolstoy, Nekrasov
- b. Gogol, Chexov
- c. Nodar Dumbadze, Ezop
- d. Janni Rodari, Rasul Hamzatov

6. Istiqlol davrida A.Qodiriyga qanday davlat mukofoti berildi?

- a. Mehnat ordeni bilan taqdirlandi
- b. Birinchi bo‘lib xalq yozubchisi ordeni bilan taqdirlandi
- c. Mustaqillik ordeni bilan taqdirlandi
- d. Barcha javoblar to‘g‘ri

7. Abdulla Qodiriy asarlari berilgan qatorni aniqlang

- a. “Dog‘iston bahori”, “Yuksak yulduzlar”, “Tog‘ qizi”
- b. “Qurbonlik”, “Lahza”, “Malini”
- c. “Baxtsiz kuyov”, “O‘tkan kunlar”, “Mehrobdan chayon”
- d. “Po‘lat chavandoz”, “O‘tkan kunlar”, “Shamol esaveradi”

8. “Uloqda” hikoyasi nechanchi yilda yozilgan va qachon, qayerda chop etilgan?

- a. 1920 yilda yozilgan, 1921 yilda Samarqandda chop etilgan
- b. 1915 yilda yozilgan, 1916 yilda Toshkentda chop etilgan
- c. 1918 yilda yozilgan, 1920 yilda Buxoroda chop etilgan
- d. 1920 yilda yozilgan, 1926 yilda Andijonda chop etilgan

9. “Uloqda” hikoyasining bosh qahramoni kim?

- a. Turg'un
- b. Uyg'un
- c. Lochin
- d. Haydar soqov

10. “Uloqda” hikoyasining qahramonlari qaysi javobda berilgan?

- a. Eshonqul, Abdulhay, Musoqul, Jo'japolvon
- b. Namozbotir, Hodhimjon
- c. Anvar, Ra'no, Otabek, Kumush
- d. Turg'un, Esonboy, Orif sarkor, Nurxon, Mahkam, To'g'onboy, Haydarsoqov, Shokir mishiqli

11. “Uloqda” hikoyasi kim tomonidan aytib beriladi?

- a. Turg'un ismli bolaning tilidan
- b. A.Qahhor tomonidan
- c. Esonboy tomonidan
- d. B va C javoblar to'g'ri

12. Xalqimizda “Uloqda” hikoyasidagi xalq milliy o'yini yana qanday nom bilan yuritiladi?

- a. Karate
- b. Ko'pkari
- c. Kurash
- d. Chavgon

13. Abdulla Qodiriy qachon, qayerda va qaysi institutda ta'lim oladi?

- a. Farg'onada 1909 yilda, TDI da
- b. Toshkentda 1910 yilda ToshDMUda
- c. Samarqandda 1920-1925 yillarda SamDUda
- d. Moskvada 1924-1925-yillarda Oliy jurnalistika institutida

14. Xizmatchining: ”Ha barakalla, chavandoz!”-degan so'zini eshitib, qattiqroq qamchilab edim, qashqam tushkur ko'tarib kelayozdi? Ushbu so'zlar qaysi asardan olingan va kimning so'zi?

- a. “Bemor” hikoyasidan Abdug'aniboyning so'zi
- b. “Shum bola” asaridan olingan Qoravoyning so'zi
- c. “Uloqda” hikoyasidan olingan Turg'un so'zi
- d. To'g'ri javob yo'q

15. “Barakalla, chavandoz”, barakalla Turg‘un chavandoz” , -degan maqtovlar va ko‘tarinki ruh bag‘ishlovchi so‘zlar Turg‘unga kimlar tomonidan aytilgan?

- a. Onasi tomonidan
- b. Arslon bobo tomonidan
- c. Akasining oshnalarI tomonidan
- d. To‘g‘ri javob yo‘q

16. Yurtimizda A.Qodiriy asrlari kirib bormagan birorta ham xonadon bo‘lmasa kerak. U faqat o‘zbeklarning emas, balki Turkiston xalqlarining ham sevimli adibi, ozodlik va istiqlol kuychisidir. A.Qodiriyga ushbu ta‘rifni kim bergan?

- a. I.Karimov
- b. Oybek
- c. A.Qahhor
- d. A.Oripov

17. A.Qodiriy nechanchi yilda qanday tuhmat bilan sudlanadi?

- a. 1926 yilda “Sho‘ro rahbarlarini matbuot orqali obro‘sizlantirdi”,- degan tuhmat bilan
- b. 1920 yilda savodsizlikni targ‘ib qildi degan tuhmat bilan
- c. 1930 yilda “xalqni qo‘zg‘olonbga chorladi”,- degan tuhmat bilan sudlandi
- d. B va c javoblar to‘g‘ri

18. A.Qodiriy nechanchi yilda hibsga olindi?

- a. 1930 -yil 30-mayda
- b. 1935 -yil 31-noyabrda
- c. 1938 -yil 31-dekabrda
- d. 1937- yil 31-dekabrda

19. A.Qodiriy qachon qatl ettirildi?

- a. 1936 -yil 5-mayda
- b. 1938 -yil 4-oktabrda
- c. 1937 -yil 5-oktabrda
- d. 1940 -yil 10-mayda

20. “Uloqda ” hikoyasida tashviqotchining o‘rnini san’atkor oladi. Yozuvchi bu asarda voqealar uastidan muhokama qilmaydi, tushuntirmaydi, isbot

qilmaydi, balki obrazlar bilan ko‘rsatadi”. “Uloqda” hikoyasiga bunday yuksak baho qaysi adib tomonidan berilgan?

- a. Ozod Sharafiddinov
- b. O‘tkir Hoshimov
- c. Muso Toshmuhammad o‘g‘li Oybek
- d. A va B javoblar to‘g‘ri

Idrok xaritasini to‘ldiring

Ortiqchasini toping.

“Kongil”, “Dahshat”, “Jinlar bazmi”, “Sarob”, “O‘tkan kunlar”, “Obid ketmon”, “Sinchalak”, “O‘tkan kunlar”, “Binafsha”, “Buzilgan o‘lka”, “Juvonboz”, “Julqunboy”

MIRKARIM OSIM. «ZULMAT ICHRA NUR» QISSASI

1. Mirkarim Osim qachon va qayerda tug‘ilgan?

- a. 1905-yil Toshkentda
- b. 1907-yil Farg‘onada
- c. 1907-yil Toshkentda

2. Nechanchi yillarda “Shams-ul urfon” nomli boshlang‘ich maktabda o‘qigan?

- a. 1917-1920 yil
- b. 1921-1924 yil
- c. 1918 – 1920 yil

3. Yozuvchining dastlabki qissasi qanday nomlanadi?

- a. “O‘tror”
- b. “Yangi ariq”.
- c. “Shiroq”

4. Mirkarim Osim tarjima qilgan asarlarni belgilang.

- a. M. Sholoxov “Tinch oqar Don”
- b. L.Bat “Hayot bo‘stoni”.
- c. A va C

5. Mirkarim Osim qanday oilada tug‘ilgan?

- a. Hunarmand
- b. Ziyoli
- c. Dehqon.

6. Adibning tarixga oid dastlabki asari qaysi?

- a. “Badarg‘a”
- b. “Singan setor”.
- c. “Astrobod”

7. “Zulmat ichra nur” qissasi qachon yaratilgan?

- a. O‘tgan asrning 60-yillarida, Navoiy tavalludining 525 yilligi arafasida
- b. O‘tgan asrning 70-yillarida
- c. 1940 -yil.

8. Alisherning oilasi G‘arbiy Yevropa necha yil turadi?

- a. Ikki yilcha
- b. To‘rt yilcha
- c. Uch yilcha

9. Adibga “Buyuk xizmatlari uchun” ordeni qachon berilgan?

- a. 1999
- b. 2002
- c. 2003

10. Mirkarim Osimning tarixiy-tarjimai hol mavzu yo‘nalishida yaratilgan asarini toping.

- a. “To‘maris”
- b. “Karvon qo‘ng‘irog‘i”
- c. “Zulmat ichra nur”

G‘AFUR G‘ULOM. «MENING O‘G‘RIGINA BOLAM» ASARI

1. G‘afur G‘ulom qachon tug‘ilgan?

- A.1905 y.10 iyun
- B.1903 y. 3 yanvar
- C.1903 y. 10 may

2. Otasining ismi ko‘rsatilgan qatorni belgilang:

- A.Mirza Karim
- B.Mirza Orif
- C.Mirza G‘ulom

3. Necha yoshida onasidan ayriladi?

- A.12
- B.9
- C.15

4. Rus tuzem maktabini bitirib, kim bo‘lib ishladi?

- A.o‘qituvchilik
- B.harf teruvchi
- C.journalist

5. Shoirning dastlabki she‘ri kimga bag‘ishlab yozilgan?

- A.yetim bolalarga
- B.urushga
- C.tabiatga

6. 1999-yilda Prezident Farmoni asosida qanday orden bilan taqdirlanadi?

- A.“O‘zbekiston Qahramoni”
- B.“Buyuk xizmatlari uchun”
- C.“Shuhrat” ordeni bilan

7. G‘afur G‘ulom tavalludining 100 yilligi mamlakatimizda qachon nishonlandi?

- A.2010 yil
- B.2001 yil
- C.2003 yil

8. G‘afur G‘ulom haykali qayerda o‘rnatilgan?

- A. Toshkentda
- B. Farg‘onada
- C. Andijonda

9. “Beshinchisi ortiqcha” o‘yini o‘tkaziladi.

- A.O‘g‘ri, Roqiyabibi, Zebi, Rahmonxo‘ja, Odilxo‘ja.
- B.Matyoqubboy, yetimlar, mingboshi, ellikboshi, o‘g‘ri.
- C.Kosiblik, mixkorlik, aravakashlik, hunarmandchilik, harf teruvchi.
- D.“Vaqt”, “Sog‘inish”, “Onalar”, “Shum bola”, “Kuzatish”.

Savollar:

1. G‘.G‘ulom qachon tug‘ilgan?
2. G‘.G‘ulom qanday oilada tug‘ilgan?
3. Otasining ismini ayting?
4. Oilasini boqish uchun qayerda ishladi?
5. G‘.G‘ulom qayerlarda tahsil olgan?
6. G‘.G‘ulomning yana qanday asarlarini bilasiz?
7. Dastlabki she‘rlari kimga bag‘ishlangan?
8. Nechanchi yilda, kimlar bilan birga fanlar akademiyasida ishladi?
9. “Buyuk xizmatlari uchun” ordeni bilan qachon taqdirlangan?
10. G‘.G‘ulomning 100 yilligi mamlakatimizda qachon nishonlandi?
11. G‘.G‘ulom nomini abadiylashtirish uchun nimalar qilingan?
12. Adib asosida yaratilgan qanday film yo spektakl tomosha qilgansiz?
13. Hikoya qahramonlari kimlar?
14. Asar voqeasi qachon va qayerda sodir bo‘lgan?
15. Asar voqeasi kim tomonidan hikoya qilinayapti?
16. “Qora buvi”ning asli ismi nima?
17. “Qora buvi” kimning farzandlariga qarab turar edi?
18. Nima uchun “Qora buvi” o‘g‘ridan qo‘rqmaydi?
19. “Qora buvi” va “o‘g‘rigina bola” ni sirdosh qilgan sabablar?
20. “O‘g‘rigina bola”ning haqiqiy o‘g‘rilardan farqi?
21. “Qora buvi”ning chinakam o‘zbek ayoliga xos fazilatlarini?

“SWOT”-tahlil. O‘g‘ri obraziga tavsif berish

Kuch kuchli, yosh, baquvvat	Zaiflik Irodasiz, tushkunlikka tushgan shaxs
Imkoniyat Ishlashi mumkin edi	Xavf-xatar Jazolanishi, xalq oldida sharmanda bo‘lishi, obro‘sizlanishi mumkin edi

“O‘g‘rigina bola” **“Sinkveyn” usulida** tahlil qilinadi:

*O‘g‘ri
Ilojsiz, vijdonli
Suhbatlashadi, tanitmaydi, o‘g‘irlyaydi
Haqiqiy o‘g‘rida vijdon bo‘lmaydi
O‘g‘rigina bola*

“Krossvord” ni ishlash

		1 V	O	Q	E	I	Y		
2 Q	O‘	R	G‘	O	N	T	E	G	I
		3 M	I	R	Z	A			
			4 V	A	Q	T			
5 K	O	S	I	B	L	I	K		
		6 U	V	U	N	T	O‘	D	A
		7 Y	E	V	R	O	P	A	
8 R	O	Q	I	Y	A	B	I	B	I

1. “Mening og‘rigina bolam” hikoyasi qanday hikoya?
2. G‘.G‘ulom qaysi mahallada tug‘ilgan?
3. G‘.G‘ulomning otasining ismi?
4. Ikkinchi jahon urushi paytida
5. Ota-onasidan ayrilib oilasini boqish uchun qaysi kasb bilan shug‘ullangan?
6. Eski, titilib ketgan so‘zining arxaik shakli?
7. 1914 yilda birinchi jahon urushi boshlangan davlat.
8. “Qora buvi”ning asl ismi?

**USMON NOSIR. «YUR, TOG‘LARGA CHIQAYLIK», «YO‘LCHI»,
«BOLALIGIMGA», «YOSHLIK», «YURGANMISIZ BIRGA OY BILAN»,
«GULZOR-CHAMAN» SHE‘RLARI**

1. Qaysi javobdagi asar Usmon Nosir qalamita mansub emas?

- d. "Yuzma-yuz"
- e. "Yurak"
- f. "Mehrim"
- g. "Quyosh bilan suhbat"

2. Javoblarning qaysi birida Usmon Noosirning tug‘ilgan yili berilgan?

- d. 1923 yil
- e. 1903 yil
- f. 1912 yil
- g. 1913 yil

3. Ushbu fikr kimga tegishli: “Eng dahshatli sukunat – shoir jim yursa!”?

- a. Xurshid Davron.
- b. Usmon Nosir.
- c. Abdulla Oripov.
- d. Erkin Vohidov.

4. *Men mast bo‘lib qoldim bir kecha,*

Sil opkamni ancha yayratdim.

Misralari U.Nosirning qaysi she‘ridan olingan?

- d. “Gulzor-chaman”
- e. “Yo‘lchi”.
- f. “Yoshlik”
- g. “Yurganmisiz birga oy bilan”

5. Shoir qaysi she‘rini 23 yoshida yozgan?

- d. “Gulzor-chaman”
- e. “Yo‘lchi”.
- f. “Yoshlik”
- g. “Yurganmisiz birga oy bilan”

6. U.Nosir qaysi asarida: “Tun qancha qorq bo‘lsa, oy shuncha yorug” degan misralarni bitgandi?

- d. “Gulzor-chaman”
- e. “Yo‘lchi”.
- f. “Nil va Rim”
- g. “Yurganmisiz birga oy bilan”

7. U.Nosir nechanchi yilda “xalq dushmani” degan tuhmat bilan ayblandi va surgun qilinganida necha yoshda edi?

- d. 1937 yilda, 24 yoshda
- e. 1936 yilda, 23 yoshda
- f. 1938 yilda, 25 yoshda
- g. 1937 yilda, 22 yoshda.

8. Shoir qisqa umri davomida nechta she‘riy to‘plam va drama yozib qoldirgan?

- d. 4 ta she‘riy to‘plam, 3 ta drama.
- e. 5 ta she‘riy to‘plam, 4 ta drama.
- f. 5 ta she‘riy to‘plam, 3 ta drama.
- g. 3 ta she‘riy to‘plam, 4 ta drama.

“Mozaika” usuli

O‘quvchilar 2-guruhga bo‘linadilar. Kartochkalarga yozilgan she‘r parchalari guruh sardorlariga beriladi. Sardorlar o‘z guruh a‘zolari bilan tarqoq she‘r matnlarini tartib bilan terib chiqadilar. Shartni tez va to‘g‘ri bajarganlar rag‘batlantiriladi.

Esingdami, g‘arib ona ,

Sarg‘ayib yerga tushgani

U qishlarning zahri?

Umring bahori....

Yuzni momataloq qilgan

Tuproqqa yuz tutganda

Bir kuni kuz nahori,

Mehribonim, yodga tushdi,

Qon, yoshlar-la to‘lganda

U ko‘zlaring seni,

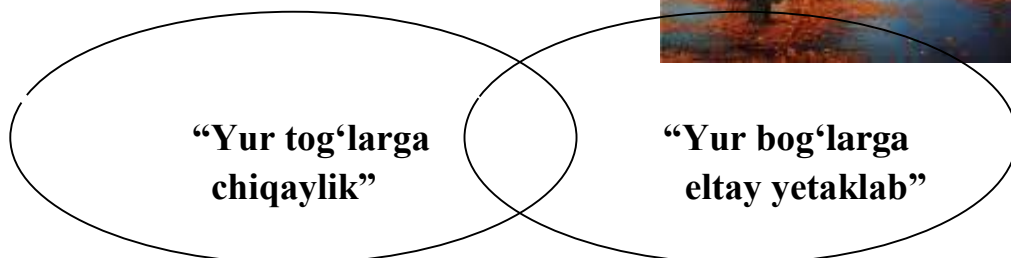
Bir ko‘m-ko‘k yaprog‘ing.

U yillarning qahri?

“Venn diagrammasi”

Ikkala guruh “Venn diagrammasi” asosida she’rlarni tahlil qiladilar. She’rlardagi g’oya va mazmunning uyg’un va farqli jihatlarini aniqlaydilar.

Guruhlarga quyidagi chizmalar tarqatiladi:

“Blis-so‘rov” usuli

Quyidagi she’riy jumlar qaysi asrga tegishlilikini aniqlang.

	Sil o‘pkamni yayratdim	Olmos kabi oppoq qor	Tiriklik ne kerak bemehnat, beg‘am?	Sevinchim ko‘p... Shodligim zo‘r ...	O‘z jazomni o‘zim beray
“Gulzor-chaman”					+
“Yo‘lchi”			+		
“Yoshlik”				+	
“Yur tog‘larga chiqaylik”		+			
“Yurganmisiz birga oy bilan”	+				

Topshiriq. Matndan tobe bog‘lanishli so‘z qo‘shilmalari ajratilib yozing.

*Yurganmisiz birga oy bilan
Oqshom payti ko‘m-ko‘k o‘rmonda?
Maysalarga shabnam qo‘nganda
Shunday yaxshi, tinch bo‘lar ekan...*

Topshiriq. 1.Quyidagi suratlar: “Oq yuvib , oq tarab” she’ridagi qaysi misralarni aks ettiradi? Izohlab bering.

Javob:

Esingdami, g‘arib ona ,

*U qishlarning zahri?
Yuzni momataloq qilgan
U yillarning qahri?
Mehribonim, yodga tushdi,
Bir kuni kuz nahori,
Sarg'ayib yerga tushgani
Bir ko'm-ko'k yaprog'ing.
Qon, yoshlar-la to'lganda
U ko'laring seni,
Tuproqqa yuz tutganda
Umring bahori....*

2. Ushbu surat Usmon Nosirning qaysi she'rining mazmunini yoritishda qo'l keladi? She'rning yozilish tarixini so'zlang.

Javob: "Yurganmisiz birga oy bilan" she'ri:

*Yurganmisiz birga oy bilan
Oqshom payti ko'm-ko'k o'rmonda?
Maysalarga shabnam qo'nganda
Shunday yaxshi, tinch bo'lar ekan...*

She'r 1935 yilda, Usmon Nosir davolanish uchun shimolga - Boltiq va Oq dengiz bo'ylariga safar qilgan davrda yozilgan.

3. Quyidagi surat qaysi she'rning mazmuniga muvifoq keladi? She'rni yoddan aytib, tabiat tasvirini ta'riflab bering.

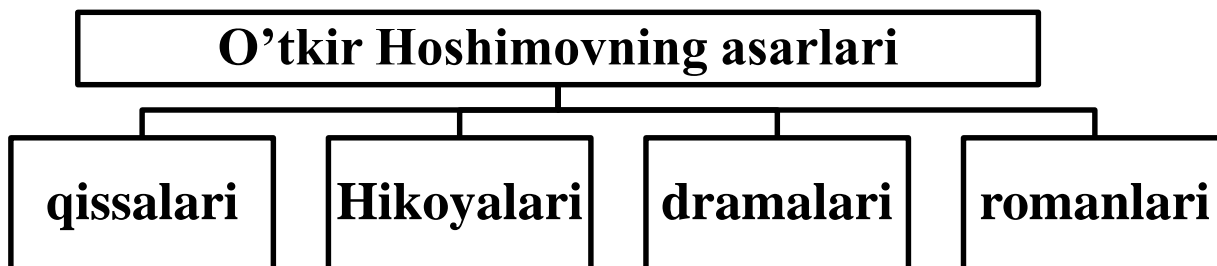
O‘TKIR HOSHIMOV. ADIBNING HAYOTI VA IJODI.

«DUNYONING ISHLARI» ASARI

- 1. O‘tkir Hoshimovning “Dunyoning ishlari” qissasi nechanchi yillarda yozilgan?**
  - A.1979-1980-yillarda
  - B.1980-1981-yillarda
  - C.1981-1982-yillarda
  - D.1979-1982-yillarda
- 2. Adibning hikoyalari berilgan qatorni toping?**
  - A.“Nur borki, soya bor”, “Ikki eshik orasi”
  - B.“Ikki karra ikki besh”, “Bahor qaytmaydi”
  - C.“Urushning so‘nggi qurboni” “Muhabbat”.
  - D.“Tushda kechgan umrlar”, “To‘ylar muborak
- 3. Javoblardan “Haqqush” asaridagi timsollar berilgan.**
  - A.Ilhaq, Ishoq
  - B.Bulbul
  - C.Haqqini talab qiluvchi qush
  - D. ukki.
- 4. “Qarz” hikoyasining bosh qahramoni?**
  - A.Nazira aya
  - B.To‘g‘ri javob yo‘q
  - C.Halima aya
  - D.Hakima aya
- 5. “Alla” hikoyasida muallif qaysi shaharda ko‘ngliga yaqin alla kuyini n eshitib qoladi:**
  - A.Rossiya
  - B.Kislovodsk
  - C.Orenburg
  - D.Yalta.
- 6. O‘tkir Hoshimovning “Dunyoning ishlari” qissasi nechanchi yillarda yozilgan?**
  - A.1979-1980-yillarda
  - B.1980-1981-yillarda
  - C.1981-1982-yillarda
  - D.1979-1982-yillarda
- 7. Adibning hikoyalari berilgan qatorni toping?**
  - A.“Nur borki, soya bor”, “Ikki eshik orasi”

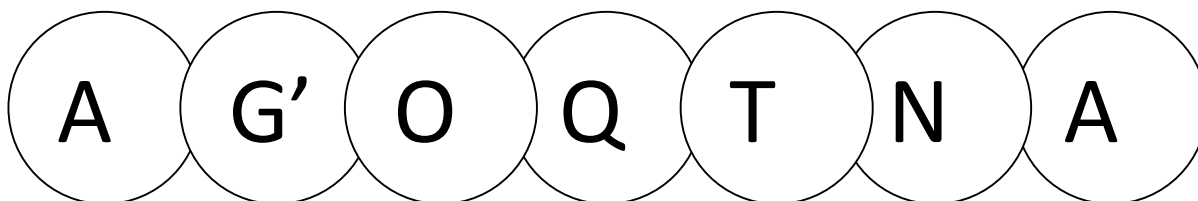
- B. “Ikki karra ikki besh”, “Bahor qaytmaydi”
 C. “Urushning so‘nggi qurboni” “Muhabbat”.
 D. “Tushda kechgan umrlar”, “To‘ylar muborak”

“Klaster” orqali adibning asarlari aniqlanadi

“Mozaika”

O‘quvchilar O‘tkir Hoshimovning asarlaridan birining nomini aniqlab berishlari kerak bo‘ladi, tarqoq harflarni o‘rinma-o‘rin joylab, asar nomini aniqlaydilar.

“Sinkveyn”

Ona
Mehribon, g‘amxo‘r
Sevadi, ishlaydi, parvarishlaydi
Ona farzandining kelajagini o‘ylaydi
munisa

**MIRTEMIR. SHOIR HAQIDA MA‘LUMOT. «BALIQ OVI»,
 «SHUDRING», «QISHLOG‘IM», «BULUT»,
 «TO‘RG‘AY» SHE‘RLARI**

“Qishlog‘im”, “Bulut” she‘rlariga “Sinkveyn” tuzing.

Qishloq
So‘lim, to‘kin
Yashnaydi, burkanadi, ayamaydi
Mening go‘zal ona maskanim
Ovul

“Qishloq taomlari”ni ayting: *Go’ja Yupqa Ko’moch Qovurdoq Umoch*
Yovg’on Qo’g’irmoch Zog’ora non Kulchatoy So’k Qurut No’xat sho’rva

Asarlar So‘z, so‘z birikmasi	“Qishlog‘i m”	“Baliq ovi”	“Bulut”	“To‘rg‘ay”	“Shudring”
Sho‘x o‘g‘lon				+	
Qo‘g‘irmoch	+				
Oqquvlar			+		
Non ushoq		+			
Ko‘zmunchoq					+

ANTUAN SENT-EKZYUPERI.
«KICKINA SHAHZODA» QISSASI

1. Javoblardan “Kichkina shahzoda” asaridagi ezgulik timsolini belgilang.
  - a. *Kichkina shahzoda*   c. Baobab daraxti
  - b. Uchuvchi   d. Feruza guli.
2. Yozuvchi va Kichkina shahzoda haykali qayerda o‘rnatilgan?
  - a. *Lion*   c. Parij
  - b. Selezuya   d. Man.
3. “Kichkina shahzoda” asaridagi yovuzlik timsoli:
  - a. Kichkina shahzoda   c. *Baobab daraxti*
  - b. Tulki   d. Yulduzlar.
4. Kichkina shahzoda qadam ranjida qilgan yettinchi sayyorani aniqlang.
  - a. Mars   c. *Yer*
  - b. Oy   d. Quyosh
5. Yozuvchi nazdida kattalar uchun qaysi uy chiroyli?
  - a. *100 frankli uy*   c. Yorongullari bo‘lgan uy
  - b. Marsdagi uy   d. Barcha javob to‘g‘ri.
6. Uchuvchi Kichkina shahzodaga nimaning suratini chizib beradi?
  - a. Qo‘zichoq   c. Samolyot
  - b. Akkumulyator   d. A va B.
7. Antuan de Sent-Ekzyuperining birinchi asarini belgilang.
  - a. “Kichkina shahzoda”   c. “Uchuvchi”
  - b. “Tungi parvoz”   d. “Harbiy uchuvchi”

8. Kichkina shahzoda nima uchun fil rasmini o'z sayyorasida olib ketishni xohlamaydi?
- a.Xavfliligi uchun
b.Kattaligi uchun
c. kichikligi uchun
d. to'g'ri javob yo'q.
9. "Kichkina shahzoda" asari nechanchi yilda yozilgan?
- a.1926-yil
b.1931-yil
c. 1938-yil
d. 1943-yil

Dialogni davom ettiring

- Salom, - dedi Kichkina Shahzoda har ehtimolga qarshi.
 -Men qanday sayyoraga kelib qoldim?
 - Yerga, dedi ilon . –Afrikada turibsan hozir.
 - Shundaymi? Nima? Yerda odam yashamaydimi?
 - Bu joy sahro. Sahroda hech kim yashamaydimi?
 - .....

Kichkina shahzoda yuzasidan "SWOT tahlili"

S (Kuch) Doim xotirjam. Har qanday vaziyatda ezgulikni ko'ra bilish	W (Ojizlik) Salbiy xislatlilarga ta'sir o'tkaza olmaslik. Yolg'iz
O (imkoniyat) Uchuvchining yordami. Ilon va tulkinning taskin beruvchi so'zlari	T (Tahdid) Baobab daraxti. Turli illatlar

Tezkor savol-javob

1. "Kichkina shahzoda" asarining muallifi ...
- *Antuan de Sent-Ekzyuperi.*
2. "Kichkina shahzoda" asarining bosh qahramoni ...
- *Kichkina shahzoda*
3. Kichkina shahzoda sayyorasidagi yovuz daraxt ...

- *Baobab.*
- 4.** “Baobab daraxti qaysi o‘simlikka o‘xshatiladi?
- *Gulkaramga.*
- 5.** Yozuvchi chizgan 1-raqamli surat ....
- *Filni yutgan ilon.*
- 6.** Yozuvchi chizgan 1-raqamli surat ....
- *Filni yutgan ilonning ichki ko‘rinishi.*
- 7.** Yozuvchining rasm chizishga bo‘lgan ishtiyoqiga sabab bo‘lgan kitob ...
- *“Bo‘lgan voqealar”.*
- 8.** “Kichkina shahzoda” asari kimga bag‘ishlangan?
- *Leon Vertga (yozuvchining do‘sti)*
- 9.** Ilon o‘ljasini qanday hazm qiladi?
- *Butunligicha yutadi.*
- 10.** Yozuvchi ilonning filni yutgan holatini chizganida odamlar uni nimaga o‘xshatishgan?
- *Shlapaga.*
- 11.** Kichkina shahzoda qanday gulni parvarish qiladi?
- *Feruzga gulini.*
- 12.** Kichkina shahzoda uchuvchidan nimaning rasmini chizib berishni so‘raydi?
- *Qo‘zichoq.*
- 13.** Kichkina shahzoda Yerda qaysi hayvonlar bilan suhbatlashadi?
- *Ilon, tulki.*
- 14.** Piyanista nimadan uyaladi?
- *Ichishidan.*
- 15.** Baobab daraxti Kichkina shahzodaning sayyorasi uchun qanday xafv tug‘dirishi mumkin?
- *Sayyorani butkul egallab olishi mumkin.*
- 16.** Yozuvchining dardli diliga yupanch bo‘luvchi xabar nima?
- *Kichkina shahzodaning qaytgani haqidagi xabar.*
- 17.** Antuan de Sent-Ekzyuperi qachon tug‘ilgan?
- *1900 –yilda.*
- 18.** Yozuvchi qayerda tug‘ilgan?
- *Fransiyaning Lion shahrida.*
- 19.** U qaysi kasb egasi bo‘lgan?
- *Uchuvchi.*
- 20.** Uning qaysi asari “Femina” mukofotiga loyiq deb topildi?
- *Tungi parvoz.*
- 21.** Yozuvchi qachon vafot etgan?

- 1944 –yil 31-iyulda.

22. Nima uchun hikoya qahramoni Kichkina shahzoda de atalgan?

- *Chunki u nafaqat o‘z sayyorasini, balki butun olamni nuqsonli jihatlarini ko‘ra oluvchi, ezigulik goyasini targ‘ib etuvchi bola.*

23. Kichkina shahzoda nima uchun hikoyanavisdan qo‘zichoqning rasmini chizib berishni so‘ragan?

- *o‘z sayyorasidagi begona o‘simlikni qirish uchun.*

24. Uchuvchi Kichkina shahzoda bilan qay holatda tanishdi?

- *Sahroda uchuvchining samolyoti buzilgan vaziyatda.*

25. Kichkina shahzodaning fikricha, bolalarning kattalardan qanday afzal tomonlari bor?

- *Kattalar jiddiy, ular samarasiz faoliyat uchun ayrimlari insoniy hislardan voz kechadilar. Bolalar esa, aksincha.*

26. Kichkina shahzoda uchib kelgan asteroid bilan Yer o‘rtasida qanday o‘xshashlik bor?

- *Har ikkisida ham yovuzlik urug‘lari bor.*

27. Yozuvchi nima uchun asarga baobab obrazini olib kirgan?

- *Baobab ramziy tishuncha bo‘lib, u asarda yovuzlik timsoli bo‘lib kirgan.*

Topshiriq. Mozaika usuli. Parchalangan asar matnini tartib bilan voqealar ketma-ketligida joylashtirib bering.

Shunday qilib, boshqa kasb tanlashimga to‘g‘ri keldi-yu, uchuvchilikni o‘rganib oldim. Osmoni falak bo‘ylab qariyb butun dunyoni kezib chiqdim. Ochig‘ini aytish kerak, jug‘rofiya menga juda qo‘l keldi. Bir qarashdayoq Xitoyni Arizona viloyatidan ajrata oladigan bo‘ldim. Kechasi samoda adashib ketsang, bu benihoya asqotadi-da.

Shunday qilib, birinchi kechani huvullab yotgan sahroda qum ustiga uzala tushib o‘tkazdim. Minglab chaqirim narida ham tirik jon asari sezilmasdi. Kemasi halokatga uchrab bepayon okeanda sol uzra suzib borayotgan odam ham menchalik yolg‘iz bo‘lmagandir.

Men shu tariqa yolg‘izlikda yashardim, dilimni anglaydigan biror hamdardim yo‘q edi.. Olti yil muqaddam samolyotimning motori buzilib, Sahroyi Kabirda qo‘nishga majbur bo‘ldim. Yonimda na mexanik, na bironta hamroh bor edi. Qanchalik qiyin bo‘lmasin, samolotni amallab bir o‘zim tuzatishga ahd qildim. Yo motorini tuzataman, yo halok bo‘laman.

Olti yashar paytimda , osuda osmonlar haqida hikoya qiluvchi''Bo'lgan voqealar'' degan kitobda g'alati bir suratga ko'zim tushib qoldi. Suratda bahaybat bo'g'ma ilonning bir yirtqich hayvonni tiriklay yutayotganini aks ettirilgan edi. Ilon o'ljasini chaynab o'tirmay but-butunicha yutib yuboradi. Shundan so'ng u joyidan qimirlaolmay qoladi va to o'ljasini hazm qilib bo'lguncha surunkasiga yarim yil dong qotib uxlaydi.

“Krossvord”

1	A						
2	D						
3	A						
4	B						
5	I						
6	Y						
7	O						
8	T						

1. “Kichkina shahzoda” ning muallifi.
2. Kichkina shahzoda nazdida o‘rganish qiyin bo‘lgan yaratilmish.
3. Kichik jism.
4. Eng kichik daraxt.
5. Yozuvchi chizgan 1-rasmda ilon nimani yutgan?
6. Kichkina shahzoda tashrif buyurgan 7-sayyora.
7. Kichkina shahzoda suhbatlashgan hayvon.
8. Kichkina shahzoda suhbatlashgan hayvon.

Tarqatma kartochkalar

1 -Kartochka

Antuan de Sent- Ekzyuperi kim.

2- Kartochka

Sent-Ekzyuperining ilk yirik asarining ilk yirik asarinig nomini ayting.

3-Kartochka

Sent- Ekzyuperining birinchi hikoyasining nomi

4-Kartochka

Sent-Ekzyuperi qaysi romani uchun “Femina” mukofatiga sazovar bo‘ldi.

5-Kartochka

Antuan de Sent - Ekzyuperining asosiy kasbini ayting.

6-Kartochka

“Kichkina shahzoda” qanday asar.

O‘quvchilar javoblari tahlil qilinadi va rag‘batlantiriladi.

ALISHER NAVOIY
«HAYRAT UL-ABROR» DOSTONI

1. “Hayratul-abror” “Xamsa”ning nechanchi dostoni?
  - a. 5-dostoni
  - b. 3-dostoni
  - c. 2-dostoni
  - d. 1-dostoni
2. Ushbu doston necha bob va necha maqolatdan iborat?
  - a. 30 bob 20 ta maqolat
  - b. 20 bob 30 ta maqolat
  - c. 63 bob 20 ta maqolat
  - d. 55 bob 20 ta maqolat
3. Navoiyning “Xamsa” asari nechanchi yilda yozilgan?
  - a. 1483-1485 yil
  - b. 1485-1486 yil
  - c. 1484-1485 yil
  - d. 1486 – 1487 yil
4. “Xamsa” asarining bosh g‘oyasi nimadan iborat?
  - a. Vatanga sadoqat
  - b. To‘g‘rilik va ezgulik
  - c. Mehnatsevarlik
  - d. Milliy an‘analarga hurmat
5. Prezidentimiz o‘zining “Yuksak ma’naviyat yengilmas kuch” asarida A.Navoiy qanday ta’rif bergan?
  - a. A.Navoiy g‘azal mulking sultoni
  - b. A.Navoiy xamsanavis
  - c. A.Navoiy o‘zbek tilining asoschisi
  - d. Agar bu ulug‘ zotni avliyo desak, u avliyolarning avliyosi, mutafakkir desak, shoir desak, shoirlarning sultonidir.
6. “Sher bilan durroj” “Hayrat-ul abror” dostonidagi nechanchi maqolat?
  - a. 2-maqolat
  - b. 10-maqolat
  - c. 8-maqolat
  - d. 5-maqolat
7. “She’r bilan durroj” maqolatida sher urroj bilan do‘st bo‘ladi?
  - a. Uning yolg‘onchiligi uchun
  - b. Bolalarini himoya qilish uchun
  - c. Sher Durroj bilan do‘st bo‘lmagan

- d. To‘g‘ri javob yo‘q
8. Nima uchun Sher Durrojni do‘sti bo‘la turib uni tuzoqdan qutqarmadi?
- Doimo yolg‘onchilik qilgani uchun
  - Uni yomon ko‘rgan uchun
  - Dushmanligi uchun
  - Unga ko‘p ozor yetkazgani uchun
9. Navoiy “Hayrat –ul abror” dostonining 10-maqolatida to‘g‘rilikni nimaga o‘xshatadi?
- Yoyning o‘qiga
  - Mistarning chizig‘iga
  - Shamning bo‘yiga
  - Hamma javoblar to‘g‘ri
10. Rostgo‘ylik haqida berilgan asarlar qatorini toping.
- “Sher bilan Durroj”, “Yolg‘onchi cho‘pon”, “Egri va To‘g‘ri”
  - “Adolat”, “Oygul bilan Baxtiyor”, “Uch og‘a-ini botirar”
  - “Shum bola”, “Dunyoning ishlari”, “Kichkina Shahzoda”
  - To‘g‘ri javob yo‘q.

BOBUR RUBOIYLARI. NAZARIY MA’LUMOT. RUBOIY

1. Alisher Navoiyning va Boburning aruz vazniga bagishlangan asarlari tugri kursatnlgan javobni toping.
- "Mezonul-avzon", "Muxtasar"
  - "Majolisun- nafois", "Muxtasar"
  - "Mezonul -avzon", "Mubayyin"
  - "Muhokamat-ul lug‘atayn", "Muxtasar"
2. Samarqand nonlari, Buhoro olu va qovunlari, Shahrizabzning ...Marg‘ilonning turush, "donai kalon" anori va Konibodomning bodomlari qaysi asarda madh etilgan?
- Boburnoma
  - Shayboniynoma
  - Zafarnoma
  - Sayohatnoma
3. Qaysi ijodkorning asarida adabiyotshunoslikka oid kuzatishlar bor?
- Bobur
  - Lutfiy
  - Atoiy

D. Nodira

4. Zahiriddin Muhammad Boburning "Volidiya" asari qanday g'oyani ilgari suradi?

- A. Tasavvuf va axloq mavzusi
- B. Hindistonning jug'rofiy joylashuvi to'g'risida
- C. Ma'rifatparvarlik g'oyalari
- D. Tarixiy - badiiy manbalardan iborat

5. "Boburnoma"da ta'riflangan tarixiy shaxslar ko'rsatilgan javobni belgilang.

- A. Kamoliddin Behzod, Husayn Boyqaro, Alisher Navoiy, Xisravshoh.
- B. Husayn Boyqaro, Mirzo Ulug'bek, Xorazmshoh Otsiz, Xudoyorhon
- C. Alisher Navoiy, Xudoyorhon, Umarshayx Mirzo, Mirak naqqosh
- D. Umarshayx Mirzo, Jahongir Mirzo, Ahmad Hojibek, Abdullatif

6. Zahiriddin Muhammad Bobur ruboiylarida ko'zga yaqqol tashlanadigan xususiyatini belgilang.

- A. Hasbu hol
- B. Hayotdan zavqlanish
- C. O'z faoliyatidan qoniqish
- D. Ma'rifatparvarlik

7. Sendek menga bir yori jafokor topilmas,
Mendek senga bir zori vafodor topilmas.

Misralarning janrini toping.

- A. g'azal
- B. ruboiy
- C. fard
- D. qit'a

8. "Hech yog'iy qahr va g'alaba ila munga dast topmog'on uchun "baldayi mahfuza" derlar". "Boburnoma"dan olingan ushbu parchada qaysi shahar ta'rifi keltirilgan?

- A. Andijon
- B. Koson
- C. Samarqand
- D. Xo'jand

9. Yod etmas emish kishini g‘urbatda kishi...

Shod etmas emish ko‘ngulni mehnatda kishi.

Ko‘nglum bu g‘ariblikda shod o‘lmadi ,oh,

G‘urbatda sevinmas emish albatta kishi.

Ruboiysining qofiyalari to‘g‘ri berilgan qatorni toping.

A. Yod etmas emish, shod etmas emish, sevinmas emish

B. G‘urbatda, mehnatda, albatta.

C. kishi, kishi, oh, kishi

D. kishini, ko‘ngulni

10. Ushbu ruboiy misralarini tartib bilan taxlab bering:

1. Har kimki, yomon bo‘lsa, jafu topqisidir

2. Yaxshi kishi ko‘rmagay yomonlik hargiz,

3. Har kimki, jafu qilsa, jafu qilgusidir.

4. Har kimki, vafo qilsa, vafo topqisidir.

A. 3,4,2,1

B. 4,3,2,1

C. 1,4,3,2

D. 1,3,2,4

“Bingo” ta’limiy o‘yini

<i>1501</i>	<i>1530</i>	<i>1494</i>
<i>1526</i>	<i>1503</i>	<i>1497</i>
<i>1507</i>	<i>1521</i>	<i>1483</i>

Ushbu jadval guruhlarga sanalar joylari almashtirilgan holatda beriladi.

Savollar:

1. Z M Bobur tug‘lgan yili

2. Z M Bobur tahtga o‘tirgan yili

3. Z M Boburning Samarqandni birinchi marotaba egallashi

4. Z M Boburning Samarqandni uchinchi marotaba egallashi

5. Z M Boburning Kobilga yurish qilgan yili

6. Z M Boburning hindistonga yurish qilgan yili

7. Z M Boburning “Mubayyin al zakot” asari yozilgan yil

8. Z M Bobur Hindistonni egallagan yili

9. Z M Bobur vafot etgan yili.

MUQIMIY. «SAYOHATNOMA» ASARI.

1. Muqimiy ijodini jiddiy va samarali o'rganish yurtimizda qachondan boshlandi?
A) 1930-yillardan   D) 1920 yilda
B) 1935 yillarda   E) 1925 yilda
2. Muqimiy xattotlikni kimdan o'rgandi?
A) Otasidan   D) Muhammad Yusuf xattotdan
B) O'zi o'rganadi   E) Abduxalildan
3. Muqimiydan bizgacha yetib kelgan merosning umumiy hajmi qancha?
A) 9 ming misradan
B) 10 ming misradan iborat
D) 7-8 ming misradan
E) 6 ming misradan
4. Muqimiy sayohatnomalari yo'nalishlari nomi to'g'ri sanalgan qatorni toping.
A) Qo'qondan Shohimardonga,
B) Qo'qondan Farg'onaga,
D) Qo'qondan Isfaraga
E) Barcha javoblar to'g'ri
5. Muqimiy sayohatnomasida shoir qaysi qishloqqa yurish qilganda bir chitfurush yo'ldosh ekanligini aytadi?
A) Ultarma   D) Qo'shtegirmon
B) Do'rmancha   E) Roshidon
6. Muqimiy sayohatnomasida shoir qaysi qishloqni «*dashti qaroqchizor*» deb ataydi?
A) Oq yer   D) Chimyon
B) Roshidon   E) Do'rmancha
7. Muqimiy sayohatnomasida bo'lus G'ozi qayerlik?
A) Zohidon   D) Oltiariq
B) Do'rmancha   E) Oq yer
8. Muqimiy sayohatnomasida «*firdavs bog'i*» deb ta'riflangan qishloq?
A) Chimyon   D) Roshidon
B) Zohidon   E) Vodil
9. Muqimiy sayohatnomasida «*yer ostida zindon*» deb ta'riflangan qishloq?
A) Chimyon   D) Vodil
B) Qudash   E) Yayfan
10. Muqimiy sayohatnomasida «*maqomi dilfuzo, ko'chalari diikushon*» deb ta'riflangan qishloq?
A) Beshariq   D) Rafqon
B) Yayfan   E) Vodil

Tezkor savol-javob

1. Muhammad Aminxo‘ja Muqimiy qachon tug‘ilgan?

- 1850 –yilda.

2. Adib qayerda tug‘ilgan?

- *Qo‘qon shahrida Bekvachcha mahallasida.*

3. Uning otasi qaysi kasb egasi bo‘lgan?

- *Nonvoy.*

4. Dastlab qayerda tahsil oladi?

- *Mulla Abduxalil maktabida.*

5. Buxoroda qaysi madrasada o‘qiydi?

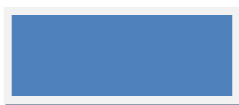
- *“Mehtar anbar” madrasasida.*

“Lotoreya” ta’limiy o‘yini

Quyidagi kartochkalarga “Sayohatnoma”dagi qishloq nomlari berilgan. Guruhdagi ishtirokchilar bu kartochkalarni belgilangan quti(konvert)larga to‘g‘ri va tez yig‘ib berishlari kerak.

Qo‘qondan Shohimardonga   Qo‘qondan Farg‘onaga

Qo‘qondan Isfaraga

“Do‘rmoncha”

“Oq yer”

“Roshidon”

“Bo‘rbaliq”

“Qudash”

“Yayfan”

“Beshariq”

“Konibodom”

“Yakkatut”

“Raboti”

“Tikka Rabot”

“Isfara”

“Blis-so‘rov”

Quyidagi ta’riflar qaysi qishloqlar ushun berilgan?	“Yakkatut”	“Nursux”	“O‘ltarma”	“Cnimyon”	“Rafqon”
Bog‘ida tok-u zangi ko‘p qishloq?		+			
Bog‘lari tutzor qishloq				+	
Mingboshisi Eshdavlat aka qishlog‘i	+				
Ozodadin to‘pori ko‘p Dukcisidin attori ko‘p.					+
Xo‘ja Iso badkor mingboshi bo‘lgan qishloq			+		

**“Mozaika” usuli orqali guruhlar tartibsiz joylashgan
satrlarni tartib bilan joylashtirishlari kerak.**

1 – Guruh

Ko‘rdiki, bir ahli funun-
Aylar yurak bag‘rimni xun,
Charx anga kajraftor ekan.
Faryodkim garduni dun

2 – Guruh

Xohi yayov, bo‘lsun otim,
Qishloq chiqardim odatim.
Goh sayr ham darkor ekan.
Qolmay shaharda toqatim,

3 – Guruh

Sahro chiqish darkor ekan.
Har dam ko‘ngil afgor uchun,
Aflok kajraftor uchun,
Ho‘qand tang-u tor uchun,

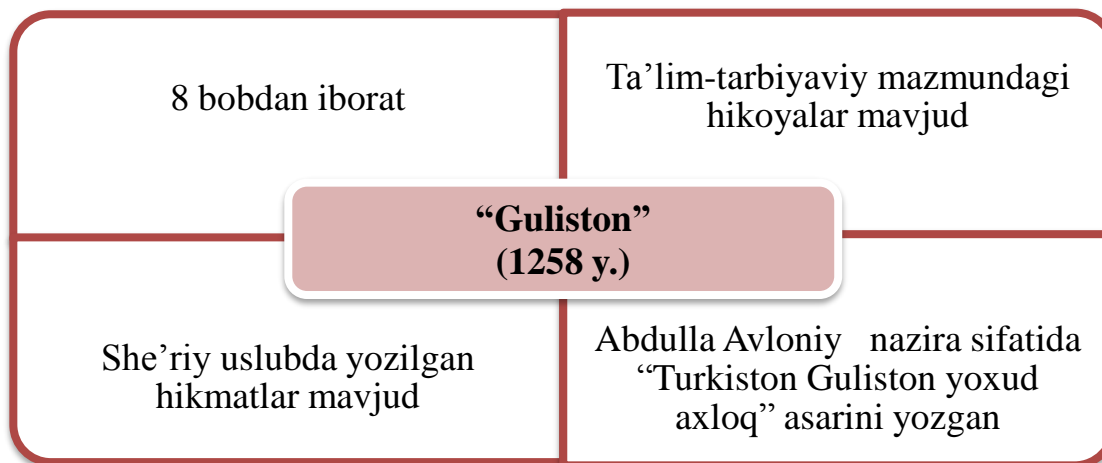
SA’DIY SHEROZIY «GULISTON» ASARI

1. “Blis-so‘rov”

Quyidagi ta’riflar qaysi qishloqlar ushun berilgan?	“Yakkatut”	“Nursux”	“O‘ltarma”	“Cnimyon”	“Rafqon”
Bog‘ida tok-u zangi ko‘p qishloq?		+			
Bog‘lari tutzor qishloq				+	
Mingboshisi Eshdavlat aka qishlog‘i	+				
Ozodadin to‘pori ko‘p, Dukchisidin attori ko‘p.					+
Xo‘ja Iso badkor mingboshi bo‘lgan qishloq			+		

“Guliston” asaridan olingan parchalarning qaysi hikoyatga mansubligini ayting.

“Hunar o‘rganmoq haqida”	“... <i>To vaqtikim, farang xalqiga asir bo‘ldim va meni juhudlar bilan Taroblis qal’asining xandaqini qazmoq ishiga yubordilar</i> ”
“Daryo ko‘rmagan qul hikoya”	“Siym va zar xatar mahallidadur - yo o‘g‘ri barchasini birdan olur va yo hakim oz-oz olib yo‘q etar.
“Darvesh hikoyati”	“... g‘ulomni sochidan tutub, daryog‘a tashladilar. Uch navbat cho‘mg‘ondin so‘ng tortib, kemanding oldig‘a yovuq keltirdilar”.
“Yomon xotin haqidaqagi hikoyat”	“Faqir shu paytlar Shom safariga ketdim. Bir necha yildan so‘ngra qaytib kelib, ul darveshning mahallasiga bordim va oni axtardim”

**ABDULLA AVLONIY. «VATANNI SUYMAK»,
«VATAN» ASARLARI**

1- tarqatma . Yaxshilik yerda qolmas

Bir ari suv ustida uchib borur edi. Birdan suvga yiqilib ketdi. Qanotlari ho‘l bo‘lib, ucharga kuchi yetmadi. O‘lar holatga yetdi. Buni bir kabutar ko‘rib, ariga

rahmi kelib, darhol bir cho'pni tishlab, suvga tashladi. Bechora ari bu cho'pni kema qilib, suv balosidan qutildi. Oradan ko'p o'tmadi. Bir bola tuzoq qo'yib, kabutarni tutmoqchi bo'ldi. Ari buni ko'rgan zamon kelib, bolani qulog'ini choqdi. Bola kulog'ini alamidan tuzoqni tashlab, qulog'ini ushladi. Kabutar vaqtini g'animat bilib, uchib ketib o'limdan qutildi.

*Yaxshilik qilsang, bo'lur joning omon,
Yaxshilikdan hyech kishi qilmas ziyon.
Yaxshi so'z birlan ilon indan chiqar,
So'z yamon bo'lsa, pichoq qindan chiqar.*

2- Tarqatma.Yomonlik jazosi

Bir kishining Qosim ismli bir o'g'li bori edi. Ota va onasining so'ziga kirmasdan har xil yamon ishlarni qilur eid. Bolalar birla urushib, yoqalashib, kiyimlarini yirtib kelar edi.

Uyda onasi mehmon uchun asrab qo'ygan taomlarini yegan vaqtda, onasi:

- *Qosim o'g'lim! Taomni sen yedingmu? – desa,*
- *Men yeganim yo'q, mushuk yegandir, - der edi.*

Bir kuni otasi ustol ustig'a vir tanga pul qo'yib, o'zi uxlagan kishi bo'lib yotdi. Qosim kelib, sekin tangani olib og'ziga solib oldi. Shu vaqt otasi ushlab olmoqchi bo'lganda tangani yutib yubordi. Tanga borib, Qosimning halqumiga tiqilib, jon berdi. Ey bolalar! Ko'rdingizmi, yamonning yamonligi o'z boshiga yetdi.

3- Tarqatma. Qalamfir ila cho'l yalpizi

Sahroda o'sgan cho'l yalpizidan so'raptilar: “San avvalda yaramas bir o't erding, bu xushbo'y isni qaydin olding?”- deb. Yalpiz javob beribdi: “Rost, man avvalda yamon bir o't erdim. Lekin bir necha vaqt qalamfir yoninda o'sub, birga yashadim. Aromizda do'stlik paydo bo'ldi. Shul sababli avvalgi yamon ishlarim ketub, do'stimning yaxshi ishlari manga yuqib qoldi”, - dedi.

*Yaxshilarning suhbati – jon rohati,
So'zlari – dard-u alamning ofati.*

4- Tarqatma. Yaxshilik

Bir kun bir yaxshi kishi ko'chadan o'tib borg'onida bir necha hayosiz kishilar orqasidan yamon so'z ila so'kib qoldilar. Bu kishi alarning so'zini eshitib, qo'lini ko'tarib: “Yo Rab, bu nodonlarg'a o'zing aql bergil va to'g'ri yo'lga solg'il!”- deb duo qildi. Bu holdan xabardor bir kishi so'radiki, “Nima uchun siz ul kishilarning g'aqqig'a yaxshi duo qilding'iz?”-deb. Ul kishi “Ey birodar, har kim o'zida borini berur. Manda yaxshilik bor edi, shuni berdim, anlarda yamonlig' bor

ekan, oni berdilar. O'zingda yo'q narsani qaydan olib berursan, har kim qilg'aniga javob topar, yamonning yamonligi o'z boshig'a yetar", -deb javob berdi.

“Yaxshi so‘z jon ozig‘i”

F – Yaxshi so‘z – jon ozig‘i Yamon so‘z – bosh qozig‘i
S – bir og‘iz shirin so‘z bilan inson ko‘nglini ko‘tarish mumkin, yoki aksincha, inson qalbini yamon so‘z bilan qoldirish, uni azobga qo‘yish mumkin.
M – masalan Avloniyning yuqoridagi biz tahlil qilgan matnidagi cho‘l yalpizining so‘zlarida ko‘rishimiz mumkin. Yaxshilarning suhbatı – jon rohati, So‘zlari – dard-u alamning ofati.
U – har bir gapni o‘zgalarga so‘zlashdan avval o‘zangga ayt. Bir so‘zlasang, o‘n bor tingla.

“Yomonlik boshga kulfat keltiradi”

F – Har kim birovga yomonlik qilsa, o‘z boshiga kulfat keltiradi.
S – Dono xalqimiz “Birovga choh qazisang, unga o‘zing yiqilasan” - deb, bejiz aytishmagan.
M – Zero, yuqoridagi A.Avloniyning “Ari va kabutar” hikoyatida berilgan voqyea bunga misol buladi.
U – Dunyoda inson hamisha o‘ziga nimani ravo ko‘rsa, o‘zgalarga ham shuni ravo ko‘rmog‘i lozim. Inson kimdadir yaxshilik qilsa, bir kun, albatta, uning mevasini ham yeydi.

ABDULLA ORIPOV. «O‘ZBEKISTON» QASIDASI

1.”Qodir egam muhiblarin siylagan mahal Shoirlarni kiritmishdir pari qavmiga. Farishtalar til farqlamas, millat ham azal, Ular faqat quloq tutgan ko‘ngil mayliga.”Parcha Abdulla Oripovning qaysi asaridan olingan?

- A) “Yuzma-yuz”   B) “O‘ylarim”   C) “Jannatga yo‘l”
D) “Ming yildirkim”   E) “Ishonch ko‘priklari”

2.A Oripovning o‘zbek tiliga davlat tili maqomiga berilmasdan o‘n besh yil oldin yaratilgan ona tilimiz taqdiri muammosiga bag‘ishlangan asarlari qanday nomlanadi?

- A) “Avlodlarga maktub”   B) “Ona sayyora”
C) “Ming yildirkim”   D) “Buloq”   E) “Qo‘riqxonona”

3. A. Oripovning sho‘ro jamiyatining ko‘zboylamachiliklar va xo‘jako‘rsinga qilinuvchi shov-shuvlar tanqid qilgani uchun e‘lon etishiga sal kam yigirma yil yo‘l bermagan she‘ri qanday nomlanadi?

- A) “Genetika”   B) “Yuzma-yuz”   C) “Tilla baliqcha”
D) “Olomonga”   E) “Ilg‘or ishchi va chaqqon muhbir qissasi”

4. A. Oripovanjing “Jannatga yo‘l” asarida bosh qahramon yigitning o‘limiga nima sabab bo‘ldi?

- A) yo‘lto‘sarlar hujm qilganda bir ayolni qutqaraman deganda, pichoqlab o‘ldirishgan
B) yo‘lto‘sarlar hujm qilganda bir qizaloqni qutqaraman deganda, pichoqlab o‘ldirishgan
C) toshqin paytida bir qizaloqni qutqarmoqchi bolganda, o‘zi cho‘lib o‘lgan
D) cho‘milaman deb suvga cho‘kayotgan bolani qutqaraman deb, o‘zi cho‘kib ketgan
E) og‘ir kasal bo‘lgan bolasini qutqarish uchun, o‘zi halok bo‘lgan

5. A. Oripov kimning she‘rlarini “ ko‘zko‘z kabi tirik, jonli , tutqich bermas hayot poralaridir” –deb ta‘riflagan?

- A) Cho‘lpon   B) Usmon Nosir   C) Oybek
D) Hamid Olimjon   E) Saida Zununova

6. A. Oripovning “Ona sayyora” she‘ridagi quyodagi satrlarida qandau badiiy san`atlar qo‘llangan?

Bir yonda lojuvard Bahri Muhit bor,
Bir yonda za‘faron Sahroi Kabir

- A) anafora, tanosib, tasbeh   B) anafora, sifatlash, talmeh   C) tasbeh, tazod, sifatlash
D) sifatlash, tasbih, tarse`   E) sifatlash, talmeh, tajnis

7. A. Oripovning quyidagi asarlaridan qaysi biri she‘riy drama shaklida yozilgan?

- A) “Hakim va Ajal”   B) “Ranjkom”
C) “Sohibqiron”   D) “Jannatga yo‘l”

8. A. Oripovning qaysi she‘rida vallomat insoning mehrga ishqqa, muhabbatga, haqqa, haqiqatga, nurga, ziyoga tashnaligi go‘zal satrlarda ifoda etilgan?

- A) “Genetika”   B) “Ruhim”   C) “Bahor”   D) “Kuz manzarasi”

9. A. Oripovning qaysi she‘rida G. G‘ulom, Shayxzoda, Ulug‘bek mirzo onasi, A. Temur bilan bog‘liq chizgilar aks etgan?

A) “Ruhim”   B) “Ko‘zlarim yo‘lingda”   C) “Bahor”   D) “Sarob”

10. Toileing abad bo‘lmasin qora, Manglaying oq bo‘lsin, yarqiroq bo‘lsin. Ushbu misralar A. Oripovning qaysi asaridan olingan ?

A) “O‘zbekiston”   B) “Ona sayyora”   C) “Men nechun sevaman O‘zbekistonni”
D) “Tilla baliqcha”

“**Millat**” so‘ziga sinkveyn yarating. Namuna:

*1. Millat
Abadiy, qadrli
Birlashadi, yuksaladi, g‘ururlanadi
Adabiyot-millat ko‘zgusidir, aks-sadosidir.
Xalq.*

ERKIN VOHIDOV. «NIDO» DOSTONI

1. Quyidagi parchada qo‘llangan tasviriy- badiiy vositani belgilang

Oliin sochmoqdadir

Elga beayov

Shahar, qishloqlarni

Yutmoqda olov

A. Tashbeh;

D. Jonlantirish.

B. Tazod;

E. Sifatlash.

S. Mubolag`a.

2. «Nido» dostonidan olingan quyidagi parchada xalq og`zaki ijodining qaysi turidan foydalanilgan?

Bobolarning hikmati

Hayotga yorug` yo Idir,

Otang bolasi bo`lma,

Odam bolasi bo`l der

A. Hikmal; B. Masai; S. Matal; D. Maqol; E. Pand:

3. Quyidagi parchada qaysi tasviriy-badiiy vositadan foydalanilgan?

Avtotnatlar bosh uzra

Ko`tarildi tug`sitnon

Birin-ketin daryodan

Suzib ketdi to `rtovlon.

A.Sifatlash B.O‘xshatish S.Jonlantirish D. Qarshilantirish E. Metafora

4. Quyidagi she`riy parchada qo‘llanilgan badiiy-tasvi-riy vositani belgilang.

Ma `sum go `dak singari

Shu tong sabo yig`ladi

Chidolmay bu firoqqa,

U ham yosh to `kdiyu, chekildi nari.

A.Mubolag`a,sifatlash.

D. O‘xshatish, sifatlash.

B. Jonlantirish, o‘xshatish

E. Istiora, ibora.

S. Sifatlash, mubolag`a.

NODAR DUMBADZE. «HELLADOS» asari

“**Aldarko‘zaning yolg‘onlari**” o‘yini asosida Nodar Dumbadzening hayoti va ijodi mustahkamlanadi. Bu o‘yin o‘quvchilardan zukkolik, topqirlikni talab qiladi.

Aldarko‘sa:

- *Assalomu alaykum, aziz o‘quvchilar! Ozod va obod yurtida rohat-farog‘atda o‘ynab kulib , o‘qib-izlanib yuribsizlarmi? Sizlar meni tanimadingiz chog‘i? Unda o‘zimni tanishtiray? Men – Aldarko‘sa Aldarko‘sayevich bo‘laman. Internetdagi sayt orqali sizlar bilan xat yozib do‘stlashmoqchiman. Men 6-sinfni a‘lo baholar bilan tugatish arafasidaman. Adabiyot darsida N.Dumbadzening hayoti va ijodi bilan tanishdik. Sizga ushbu adib haqida ma‘lumot bermoqchiman.*

N.Dumbadze 1925–yilda Ozarbayjonning Arash qishlogida tug‘ilgan. Millati – gruzin. Birinchi dostoni “Oqshom qo‘shlari” 1958-yilda bosilib chiqqan. Uning qator hikoyalari, «Kukaracha» qissasi, «Oq bayroqlar», «Abadiyat qonuni» singari romanlari mohir tarjimon Nizom Komil tomonidan ona tilimizga o‘girilgan. «Abadiyat qonuni» asari asosida o‘zbek san’atkorlari tomonidan yaratilgan ko‘p qismli videofilm namoyish etilgach esa, adib ijodiga qiziqish bizning yurtimizda yanada kuchaygan. Nodar Dumbadzening «Hellados» nomli hikoyasida gruzin xalqining o‘z kindik qoni to‘kilgan tuprog‘iga juda qattiq bog‘langaniga guvoh bo‘lamiz. Asarning bosh qahramoni – Guram Juxadze. Guram Juxadze maktabning a‘lochi o‘quvchilaridan bo‘lib, hamma uni hurmat qilgan, Bu o qahramon menga yoqdi. Bu asarni o‘qishni sizlarga tavsiya beraman. Ha, aytganча sizlarni o‘tib ketgan bo‘lsa-da, “9-May – Xotira va qadrlash kuni” bilan tabriklayman. Ona Vatan uchun, uning tuprog‘I g‘animlar oyog‘i ostida toptalmasligi uchun jonini fido

qilgan va bizlarga obod va ozod yurtni meros qoldirib ketgan ota-bobolarimiz bilan faxrlansak arziydi. Yozing, electron manzilib: www.uz.aa.

Ushbu matnda jami 11 ta yolgʻon bor:

1. 5-sinfda oʻqigan
2. 1923-yilda tugʻilgan
3. Millati oʻzbek.
4. Tbilisida tugʻilgan
5. “Qishloq bolalari” hikoyalar toʻplami
6. 1958 yilda bosilgan
7. “Quyoshni koʻryapman”, “Abadiyat qonuni”
8. Bosh obraz – Yanguli
9. Guram Juxadze vatanparvar, “Qiyomat” romanining timsoli
10. 8-may “Xotira va qadrlash kuni”

“Vatan” soʻzi ishtirokida gaplar tuzadilar

V-

1. *Vatan ostonadan boshlanadi*
2. *Vatan mensiz yashashi mumkin, ammo men vatansiz yashay olmayman.*

A –

1. *Ajdodlar mardona ruhi bizga yor.*
2. *Ajdodlarimiz bilan faxrlanamiz*

T –

1. *Tinch, ozod va obod Vatan barchamizniki.*
2. *Tugʻilib oʻsgan makinimiz – Vatan!*

A –

1. *Asrlardan asrlarga oʻtib kelayotgan madaniy merosimizni asrash bizning burchimizdir.*
2. *Axir biz goʻzal Vatan Ollohning el qatori menga ham atagan buyuk tuhfasini deb bilman.*

N –

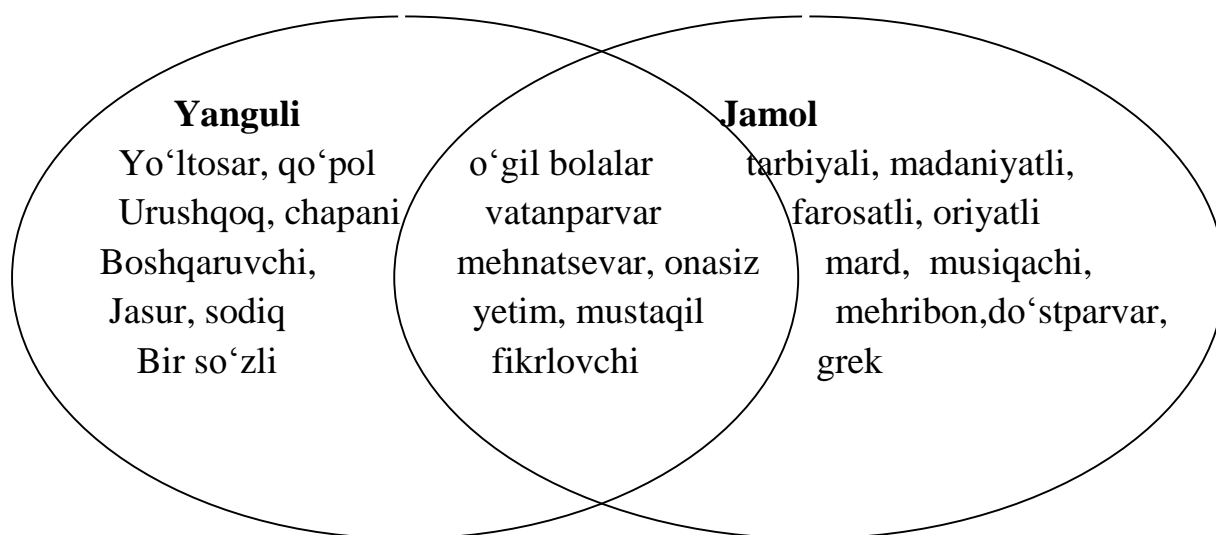
1. *Noming doimo qalbidan ona Vatan.*
2. *Ne-ne ayovsiz janglarda Vatan uchun ota-bobolarimiz jon fido qilganlar.*

“Konseptual jadval” orqali qahramonlar tahlil qilinadi.

Asar qahramonlari	Tahlil	Matndagi tavsif	Bajaradigan vazifasi	Sizning munosabatingiz
Yanguli				
Koka				
Jamol				
Xrista Aleksandrid				
Xolasi				

“Venn diagrammasi” asosida o‘quvchilar qahramonlarga xos bo‘lgan fazilat va nuqsonlarni aniqlab, tahlil qiladilar.

6-SINF

G‘afur G‘ulomning hayoti va ijodi. “Shum bola” qissasini o‘qitishga doir nazorat topshiriqlari

Tezkor savol-javoblar

Guruhlarga quyidagi savollardan beriladi:

1. G‘afur G‘ulom qachon, qayerda tug‘ilgan?
2. Birinchi jahon urushi qaysi yillarda bo‘lgan?
3. Mustamlaka so‘zining ma‘nosi nima?
4. “Shum bola” qissasi qachon yozilgan?
5. G‘.G‘ulom uni qachon qayta ishlagan?

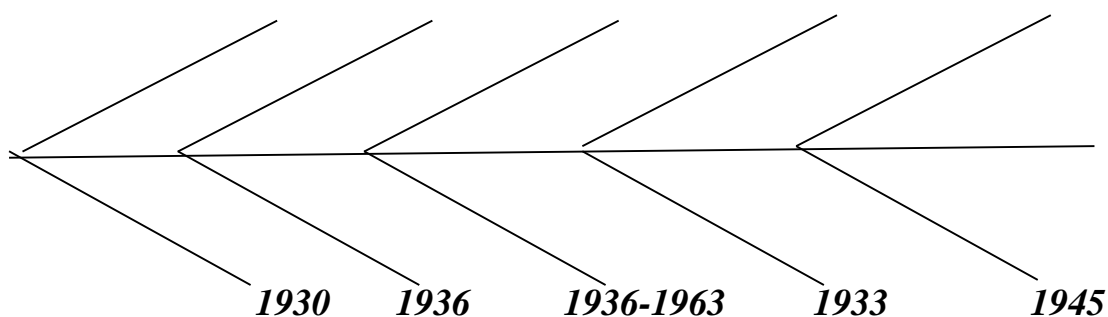
6. G‘.G‘ulomning qissalari nomini ayting.
7. “Innan keyin”-chi boyning ismi nima?
8. Hoji bobo ochgan yig‘ingohning nomi nima?
9. Shum bolaning do‘stlari kimlar?
10. Shum bola tandirdan yegan taomning nomi nima?
11. Boylarning xizmatkori yotadigan joy qayer?
12. Asar asosida yaratilgan filmda qahramon obrazini yaratgan aktyorning nomini ayting.

G‘afur G‘ulom ijodi yuzasidan “Blis-so‘rov” jadvallarini to‘ldirish

G‘afur G‘ulom	She‘rlar	To‘plamlari	Hikoyalari	Qissalari	Dostonlari	Balladalar
“Vaqt”, Sog‘inish”, “Ona”, “Sen yetim emassan”	+					
“Dinamo” “Tirik qo‘shiq”		+				
“Shum bola”, ”Yodgor”, “Netay”, “Tirilgan murda”				+		
“Mening o‘g‘rigina bolam”, “Hiylai sha‘riy”			+			
“Ko‘kan”					+	
“To‘y”, “Ikki vasiqa”						+

Ma‘lumotlar	Shum bola	Otasidan, onasidan	G‘afur G‘ulom	“Shum bola” qissasi
To‘qiz yoshida ayriladi		+		
O‘n besh yoshida ayriladi		+		
Sariboyni boplab adabini bergan	+			
1936-yilda yozilgan				+
« Mening o‘g‘rigina bolam » hikoyasi muallifi			+	

Baliq skeleti shakliga G.G'ulom asarlarini joylashtirish

Jadvalni to'g'ri to'ldiring

<i>Mavzu</i>	<i>Aldamchi</i>	<i>Xasis</i>	<i>Ochiq ko'ngil</i>	<i>Uchfarzandning onasi kambag'al</i>
Qoravoy	+			
Omon			+	
Sariboy		+		
Qoravoyning oyisi				+

Katakchalarga berkitilgan ismlarni toping.

27	20	12	2	14	11	1
----	----	----	---	----	----	---

4	12	14	13
---	----	----	----

18	1	17	8	12	14	23
----	---	----	---	----	----	----

Ushbu so'zlarni ingliz tilida tarjima qiling.

Boy -

Chorshanba -

Falokat -

Qo'y -

Bozor -

Kiyim -

Bordim -

Shum bola va Sariboy suhbatini davom ettiring

- Hay-hay bola, o'g'zinga qarab gapir, Tariq qashqa o'ldi dedingmi? Xo'sh tariq qashqa nima qilib o'ldi?

-Xomlik qilib o'ldi.

-Nimaga xomlik qiladi?

-Hech aravaga qo'shilmagan ekan, biz uni aravaga qo'shib suv tashigan edik, zo'riqib o'ldi.

-Nima deyapsan xaromi, boshqa shuncha aravakash otlar turib, kelib-kelib mening birdan-bir boqib qo'ygan uloqchiotim bilan suv tashiysanlarmi, padarla'natlar.

Bog'dagi olma daraxtiga ilingan savollar o'quvchilar tomonidan tuziladi va "innaykeyin" qabilidagi savollar yechimi topiladi:

1. *Bogda terilgan olmalarni nima qilish kerak edi... Innaykeyinchi?*
2. *Shum bola yashagan muhitni tavsiflay olasizmi?*
3. *Qoravoy nima uchun uyidan ketib qoldi?*
4. *Oilaviy sharoiti qanday edi?*
5. *U qanday toifadagi odamlar bilan to'qnash keldi? Misol kerltiring.*
6. *Shum bola nima uchun ziqna, xasis, xudbin odamlarni darrov tanirdi?*
7. *"Dandon sopli pichoq" hangomasini nima uchun o'ylab topdi?*
8. *"Mening o'g'rigina bolam" bilan "Shum bola"ning qanday umumiy jihatlari bor?*
9. *Omborga o't qayerdan o'tdi?*

Darsda sust ishtirok etayotgan boalardan quyidagi matn tavsifi kimga tegishli ekanligini so'rash mumkin.

"Chang bosgan kipriklar tagidagi qo'y ko'zlar menga juda tanish. Yo'lning gard g'ubori qoqilmagan namatdek qilib yuborgan bu bashara ko'zimga issiq-issiq ko'rinadi. Lekin ignadik qozoqi chakmon bilan boshidagi teskari ag'darilgan telpak qo'lidagi boshi chog'mor haltagi menga tanish emas.

"Bittasi ortiqcha". "Shum bola" asariga tegishli bo'lmagan qahramonni toping.

Qorfvoy, Sarshboy, Omon, Shafolat, Hoshimjon.

Ijodiy topshiriqlar

1. *"Dondon sopli pichoq" voqeasini rollarga kirib ko'rsatib bering.*
2. *Agar siz Qorovoyni o'rnida bo'lganingizda boyni qanday aldardingiz? So'zlab bering?*
3. *Shum bola sizning tasavvuringizda qanday ko'rinishda bo'lishi kerakligini rasmda tasvirlang.*
4. *So'zlarni to'g'ri joylashtirsangiz maqol hosil bo'ladi.
Gapir, o'ynab, gapirsang, o'ylab gapir.*

5. Shum bola asaridan shevaga xos soʻzlarni toping?

Namuna: *innankeyin, kep qoling, tagʻin, kunlasha boshladim.*

Oʻxshatishlarni izohlang:

1. "Har ikkovimizning yuragimiz dard tekkan terak yaprogʻiday qaltirab turibdi"
2. "Xotin qozonning qopqogʻini ochdi...baliqday boʻlib, oppoq laganda moshkichiri chiqib, oʻrtaga qoʻydilar"
3. "Zinadan chiqqan itdek toʻrt oyoqlab narvonga tirmashin tomga chiqdim."
4. *It quvgan tulkidek Omon menga ergashdi*".

"Izohini bering"

1. Dialektlar (mavoza –ayirboshlash; jigit-yigit, gourt-gugurt);
2. Frazeologik birliklar (yopigʻlik qozon yopigʻliq, tuya koʻrdingmi –yoʻq)
3. Frazeologik birliklar (chap yonboshi bilan turgan)
4. Oʻxshatishlar (surra toʻn kiygan eshonday koʻrinish)
5. Sifatlashlar (moshkichiri soqolli, tering sangobga chirigur sigir)

T e s t

1. "Shum bola" qissasi ilk bor kitob holida chop etilgan edi, u qaysi yilda?
  - a. 1938
  - b. 1936
  - c. 1926
  - d. 1927
2. "Shum bola" qissasi ilk marta qanday nomlangan edi?
  - a. "Shum bola sarguzashti"
  - b. "Shumlik"
  - c. "Dovdirash"
  - d. "Shum bola"
3. "Shum bola" qissasidagi Hoji boboga taʼrif qaysi javobda toʻgʻri berilgan?
  - a. Baxil, xasis, quv, munofiq
  - b. Ochkoʻz, badnafs, nokas
  - c. *Qoʻli ochiq, mehribon*
  - d. Johil, fosiq, pismiq
4. Gʻ.Gʻulomning "Shum bola" qissasida bosh qahramon kim?
  - a. Yozuvchining oʻzi
  - b. *Shum bola*
  - c. Sariboy
  - d. Hoshimjon
5. "Shum bola" qissasida bosh qahramon dastlabki variantida necha yoshda, soʻngisida necha yoshda edi?

- a. 10 va 12 yoshda
- b. 14 va 16 yoshda
- c. 17 va 14 yoshda
- d. 19 va 12 yoshda

6. “Baqqolning maymunidek kim ko‘ringanga ajuva bo‘lib yurma, qassoblikka kirib qolgan begona itdek ko‘ringan narsani olib yeya berma”, Shum bolaga xayrhoh bu nutqni kim aytgan?

- a. Hindi sarrof
- b. Sariboy
- c. Omon
- d. Hoji bobo

7. “Shum bola” qissasi qanday xarakterga ega bo‘lgan asar?

- a. Tarixiy asar
- b. Maishiy asar
- c. Yorqin avtobiografik asar
- d. Fantastik-sarguzasht

8. “Shum bola” qissasida Sariboy, “innaykeyin” Shum bolaning qaysi gapidan keyin hushidan ketadi?

- a. Bobosi Bo‘rivoyvachchaning o‘lganini eshitib
- b. Qo‘rg‘onga o‘t ketganini eshitib
- c. Ombor yonib otlar ham o‘lganini eshitib
- d. Adol opaning chaqalog‘I Badal aravakashga o‘xshashligini eshitib.

9. “Shum bola” qissasida Ko‘kterak bozorida pulini o‘g‘irlagan “jabrdiyda” kim edi.

- a. Omon
- b. Yo‘ldosh
- c. Sulton
- d. Sariboy

10. S.Ahmadning aytishicha, qissa qancha yil yozgan deb ko‘rsatadi?

- a. 20 yil
- b. 25 yil
- c. 30 yil
- d. 35 yil

11. Qissa asosida qanday musiqali komediya yaratilgan?

- a. “Yodgor”
- b. “Tirilgan murda”
- c. “Zamonali va Omonali”
- d. “Mening o‘g‘rigina bolam”

12. “Shum bola” qissasasi qaysi davr mavzusini yoritgan?

- a. O‘z davri voqeligini
- b. O‘tmish mavzuyi
- c. Hayot haqiqatini

- d. Zamonaviy mavzuda
13. Gʻ.Gʻulom oʻz qissa va hikoyalarida qaysi janrdan koʻp foydalangan?
- a. Lirik
- b. Drammadan
- c. Xalq ogʻzaki ijodidan
- d. Qoʻshiqlardan
14. Voqea kim tomonidan hikoya qilindi?
- a. Yozuvchi tomonidan
- b. Boy tomonidan
- c. *Shum bola tili*
- d. Omon tilidan

**Nazorat ishi. Taassurot yozish. «Qoravoy qanday bola?»
“SWOT tahlil” asosida Qoravoyga tavsif berish**

Guruhlarda ishlash. Bunda Qoravoy obrazi SWOT tahlili orqali yoritiladi. Oʻquvchilarni kichik guruhlarda ishlatishdan maqsad ularni mustaqil fikrlash orqali matn mazmunini puxta oʻzlashtirib olishlariga erishish va obraz tahliliga oʻrgatishdir. Bunda guruhlar ramziy maʼnoda nomlanadi. Chunonchi:

S (Kushli tarafi) 1-guruh “Bilimdonlar” Qoravoyni kuchli taraflarini aytishlari lozim.	W (Zaif tomonlari) 2-guruh. “Zukkolar” Qoravoyni zaiflik taraflarini aytishlari lozim.
O (Imkoniyat) 3- guruh. “Aʼlochilar”. Qoravoyni imkoniyatlarini yaratib beradi.	T (Xavf - xatar) 4-guruh. “Izlanuvchilar” Qoravoyni qanday xavf-xatarlarga duch kelishi mumkinligini aytishlari lozim.

Namuna:

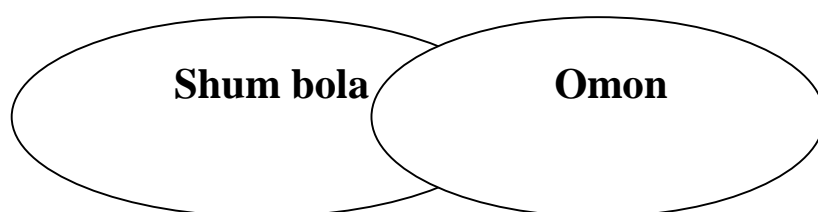
Kuch Oilasi bor, erkin, mustaqil fikriga ega, sayohatda hech narsadan choʻchimadi, mehnatkash, zukko, hayot sinovlarida toblangan bola.	Imkoniyat Uydan qochmasa boʻlar edi, yoʻlgʻon gapirmaslik, ...
Zaiflik Savodsiz, uni doimo qoʻllaydigan tirtagi yoʻq, ...	Tahdid Oʻlib ketishi mumkin edi, ...

Guruhlarning fikrlari umumlashtiriladi.

Shum bolaning, ya'ni Qoravoy qanday bola `ekanligini eslab o'tamiz. Shu o'rinda „**Klaster**” metodidan foydalanamiz.

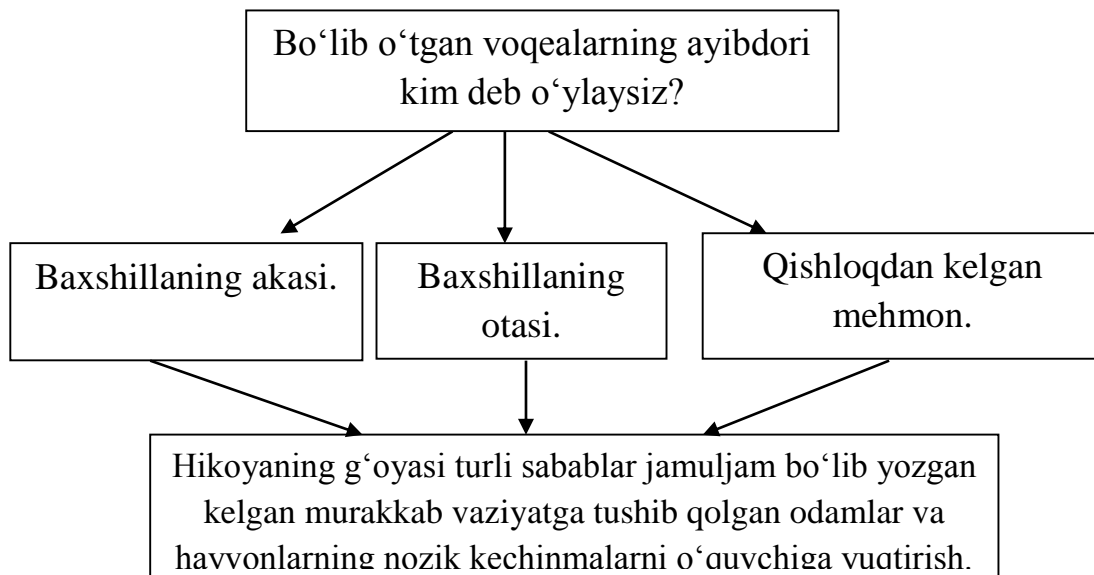
Venn diagrammasi bo'yicha to'ldiring

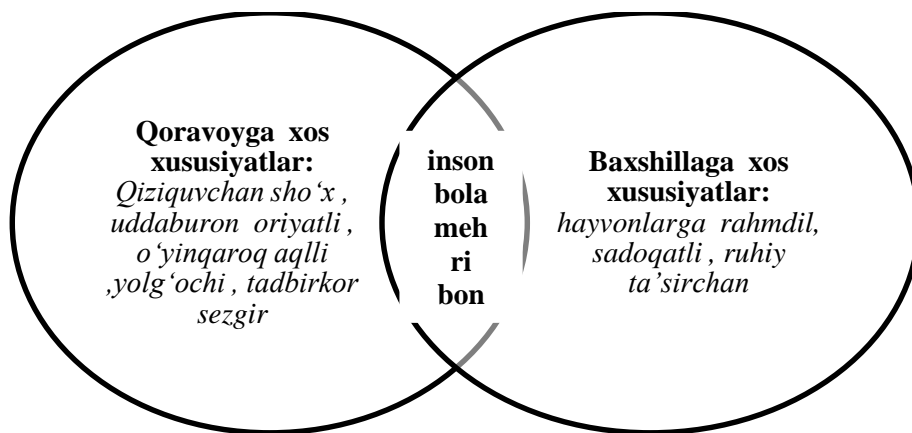

**Turob To‘laning hayoti va ijodi. «Do‘nan» hikoyasi
(«Yetti zog‘ora» qissasidan)ni o‘qitishga doir nazorat topshiriqlari**

„Qarorlar shajarasi“

Venn diagrammasi

Testlar

1. Turob To‘la qachon tug‘ilgan?
A) 1925 yil, 1-sentabr, Toshkentda.
B) 1933-yil, 17-dekabr, Farg‘onada.
C) 1912 yil, 24-dekabr, Qozag‘iston.
D) 1920 iyl, 20 -sentabr, Namanganda.

2. Turob To‘la qaysi mashhur kinofilmlar ssenariyalarining yaratishda faol ishtirok etgan?

- A) „Mahallada duv-duv gap” „Shum bola”
- B) „Maftuningman” „Shoshmoqom” „Furqat”
- C) „Chinor ostidagi duel”
- D) „O‘tgan kunlar” „Mehrobdan chayon”

3. „Hayo bilan”, „Sunbula”, „Ko‘chalar”, „Do‘ppi tikdim”, „Sartarosh qo‘shig‘i” kabi qo‘shiqlarga aylanib mashhur bo‘lgan she‘rlari shoirning qaysi to‘plamiga kirgan?

- A) „Shodligim”.
- B) „Tabassum”.
- C) „Muborakbod”.
- D) „Qanotlan qo‘shiqlarim”.

4. Bolalar uchun yaratilgan nasriy asari qaysi?

- A) „Zulmatdan ziyo”.
- B) „Nodirabegim”.
- C) „Yetti zog‘ora qissasi”.
- D) „Qiz buloq”.

5. Boshqa otlar singari ariqdan suv ichib ketavermaydigan, faqat buloqdan suv ichadigan xuddi odamlarga o‘xshab o‘ng tomondan yuradigan ot haqida qaysi asarda hikoya qilinadi?

- A) „Zulmatdan ziyo” asarida.
- B) „Yetti zog‘ora qissasi” asarida.
- C) „Momo yer” asarida.
- D) „Malikayi ayyor” asarida.\

6. „Do‘nan” hikoyasi qahramoni onasining ismi?

- A) Oysara kelin.
- B) Salima.
- C) Bahor kelin.
- D) Jamila.

7. „Do‘nan” hikoyasi qahramni otini qaysi guyoh bilan buloq suvida cho‘miltirar edi?

- A) Jambil bilan.

- B) Moychechak bilan.
- C) Boychechak bilan.
- D) Qoqi o‘t bilan.

8. „Shang‘illab butun hovlini boshiga ko‘taradigan” Fayzi dasturhonchi qaysi asar qahramoni?

- A) „Uch og‘aini botirlar” asari qahramoni.
- B) „Do‘nan” hikoyasi qahramoni.
- C) „Shum bola” asari qahramoni.
- D) „Adolat” ertagi qahramoni.

9. Qaysi asar boshqa nasriy asarlardan bir necha nasriy janrlarda yaratilgan hikoyalarning bir ipga mahorat bilan terilganligi bilan farqlanadi?

- A) „Yetti zog‘ora qissasi”.
- B) „Shum bola” qissasi.
- C) „Sinchalak” qissasi.
- D) „Adolat” ertagi.

10. Qaysi asarda o‘zbekona mehmondo‘stlik oqibatida sevimli toyidan ayrilgan bola obrozi mavjud?

- A) „Adolat” ertagida.
- B) „Qizbuloq” asarida.
- C) „Shum bola” qissasida.
- D) „Yetti zog‘ora qissasi” da.

**Janni Rodarining hayoti va ijodi.
«Hurishni eplolmagan kuchukcha» asarini
o‘qitishga doir nazorat topshiriqlari**

Blis-so‘rov jadvalini to‘ldirish

Ma’lumotlar	1920 y	1918 y	1933 y	1905 y	1959 y
G‘ G‘ulom qachon tug‘ilgan?				+	
T. To‘la qachon tug‘ilgan?		+			
X. Toxtaboyev qachon tug‘ilgan?			+		
J. Rodari qachon tug‘ilgan?	+				
J. Rodari qachon vafot etgan?					+

Guruhlarda ishlash:

Matn o'qilgandan keyin o'qituvchi bolalar bilan matn ustida ishlash uchun o'quvchilarni guruhlariga bo'ladi va har bir guruhga topshiriqlar beradi:

1. *Yozuvchi bilan sizning orzularingiz o'rtasida o'xshashlik bormi?»*,

2. *Uning ayrim sohalarda o'z no'noqligini tan olganiga qanday qaraysiz?»*

3. *Yozuvchining «so'zlardan o'yinchoq yasashga kirishgani...»ni qanday tushundingiz?*

4. *«...har bir kishiga yoqimli, har bir kishining didiga mos. boshqa o'yinchoqlarga o'xshamaydigan, hech qachon ko'ngilga urmaydigan» o'yinchoq haqida fikr bildiring.*

5. *Ijodkor fikrining haqiqat ekanligiga, uning yozuv-chi bo'lish uchun uzoq tayyorgarlik ko'rganligini qanday tushundingiz?*

6. *«...boshqalarning o'z fikrlarini bayon qilishlarida, so'zlashlarida, kattalarga savol berishlarini talab qilishlarida dalda yoki turtki» bo'lishi nima uchun adibni o'n chandon hursand qiladi?*

Bolalar topshiriqlar ustida ishlashsin, tahlil qilishsin, munosabat bildirishsin.

1-kartochka

Xo'roz bilan kuchukning suhbatini yana bir bor o'qing. Bu suhbatda ularning tabiatiga xos jihatlar qanday namoyon bo'lganligini toping

2-kartochka

Xo'rozday qichqirishni va kakkuday sayrashni o'rganib olishiga qaramay kiichukcha nima uchun atrofdagilarning e'tiborini qozona olmadi deb o'ylaysiz?

3-kartochka

Duch kelgan mahluqqa o'q otaveradigan ovchining tabiatini tavsiflab berishga urining. Ovchining o'qidan zo'rg'a omon qolgan kuchuk nimalarni o'ylaydi-yu, o'ljasiz qolgan ovchi nimalarni xayol qildi?

4-kartochka

Ertakning ikkinchi tugashidagi so'nggi jumlaning o'qing. Bu gapda qanday ma'no yashiringan deb o'ylaysiz? Ertakning uchinchi tugashida kuchukcha birdaniga hura ketibdi degan ta'kidni qanday izohlaysiz?

5-kartochka

Sizga ertakning nechanchi tugashi yoqdi? Nima uchun? Xulosalaringizni asoslashga urinib ko'ring.

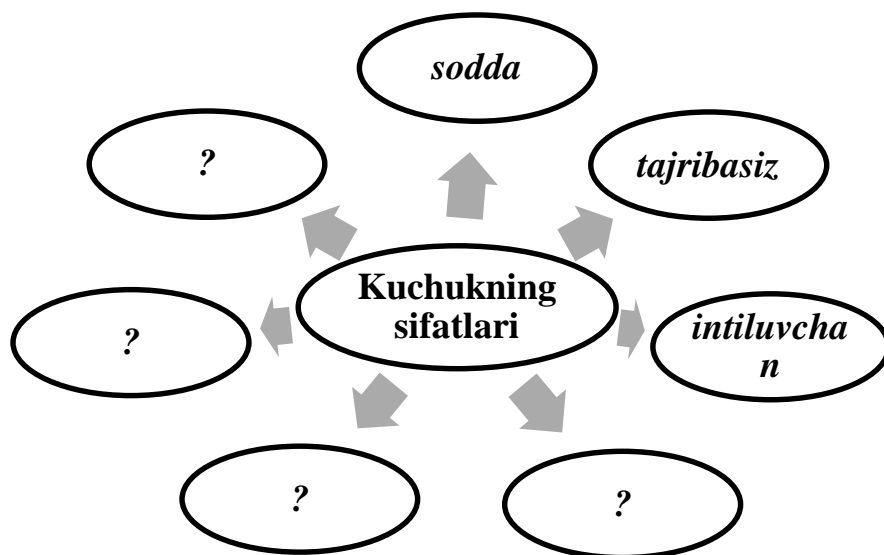
6-kartochka

Hurishni bilmaydigan kuchukcha bilan o'z tilini bilmaydigan odam o'rtasida qanday o'xshashlik bor deb o'ylaysiz? Sizningcha kuchukchanning qaysi xatti-harakatini havas qilishga To'liq fazilat deb baholash mumkin?

Fikrlar himoyasi:

Har bir guruh o'zlarining umumlashgan fikrlarini himoya qiladilar. O'qituvchi ularni to'ldiradi va umumlashtiradi.

Klaster usulidan foydalanib, kuchukchanning sifatlarini yozib chiqish topshiriladi.

Shundan keyin bolalar ertak to'qishga o'rgatiladi. Bu darsda bolalar ijod qiladilar. Ertaklarning tugallanishidagi eng asosiy fikrni quyidagi jadvalga yozib chiqish mustaqil vazifa etib topshiriladi.

<i>Ertak nomi</i>	<i>Ertakning birinchi tugashi</i>	<i>Ertakning ikkinchi tugashi</i>	<i>Ertakning uchinchi tugashi</i>	<i>Ertakning to'rtinchi tugashi</i>	<i>Ertakning beshinchi tugashi</i>
<i>Hurishi eplolmagan kuchukcha</i>	<i>Kuchukcha boshqa tillarni o'rganishga qobiliyati</i>				

“Xulosalash” metodi orqazli amalga oshiriladi.

Kuchukcha timsoli		
Afzalliklari	Kamchiliklari	Xulosa
Sodda Ishonuvchan Ko'ngilchan O'rganishga moyil	Sodda Ishonuvchan Ko'ngilchan O'zligini yo'qotgan	Inson uchun o'z tili va o'zligisiz hayot mazmunsizdir.

Muqimiyning hayoti va ijodi. «Tanobchilar hajviyasi»ni o‘qitishga doir nazorat topshiriqlari

Tezkor savol-javob o‘tkaziladi.

1. Muhammad Aminxo‘ja Muqimiy qachon tug‘ilgan?

- 1850 –yilda.

2. Adib qayerda tug‘ilgan?

- Qo‘qon shahrida Bekvachcha mahallasida.

3. Uning otasi qaysi kasb egasi bo‘lgan?

- Nonvoy.

4. Dastlab qayerda tahsil oladi?

- Mulla Abduxalil maktabida.

5. Buxoroda qaysi madrasada o‘qiydi?

- “Mehtar anbar” madrasasida.

“Sanani izohlang”

Ushbu topshiriqda o‘quvchilarga faqat sana yozilgan tarqatmalar beriladi. Sanalar asosida adibning hayoti va faoliyati bilan bog‘liq muhim voqealar qayd etiladi.

1-guruhga:

1907-yil - «Devoni Muqimiy»

1910-yil - Portsev litografiyasida shoirning hajviy she‘rlari «Muqimiy maa hajviyot» nomi bilan nashr etildi,

1912-yil - Muqimiyning yana bir she‘riy to‘plami chop qilindi

1998-yil - Ulug‘ shoir G‘.G‘ulom tomonidan tuzilib «Muqimiy bayozi» deb nomlangan to‘plam katta ahamiyatga ega bo‘ldi.

1950-yil - Moskvada Muqimiyning «Lirika i satira» nomli ikkinchi to‘plami rus tilida nashr etildi.

2-guruhga:

1953-yil - Muqimiy ijodini o‘rganish tarixida yangi davr bo‘ldi. Shu yili vafotining 50 yilligi munosabati bilan Muqimiy hayoti va ijodiga oid maxsus kitoblar chiqarildi, shoirning tanlangan asarlari o‘zbek va rus tillarida nashr etildi.

1850-yil - Qo‘qon shahrida Bekvachcha mahallasida, novvoy oilasida tug‘ildi.

1872-73-yil - Buxoroga borib, u yerdagi «Mehtar anbar» madrasasida o‘qishni davom ettirdi.

1876-yil - o‘qishni tamomlab Qo‘qonga qaytadi, uylanadi.

1885-86-yil - Shoirning otasi Mirzaxo‘ja vafot etadi.

3-guruhga:

1887-88-yil - Qo‘qonni tark etib Toshkentga boradi.

1892-yil - shoir ikkinchi marta Toshkentga boradi.

1898-99-yil - Muqimiy tez-tez kasalga chalilib, 4-5 oylab yotib qoladi.

1903-yil - 53 yoshida, ayni ijodiy kamolotga yetgan paytda vafot etadi.

TUSHUNCHALAR TAHLILI	
Garduni dun	teskari falak
Xun	Qon
Ahli funun	hunar ahllai bilimdoniar
Kajraftor	teskari aylanuvci
Voiz	va'z qiluvghi
Badkor	yomonlik qiluvchi
Firdavs bog'i	Jannat bog'i
Rido	ruhoniylar bo'yniga solib yuradigan oq ro'mol
Xayr saxo	xayr-saxovat
Dilfuzo	ko'ngilni quvontiruvchi
Dilkusho	ko'ngil ochuvchi
Boqqoli duzdi badbrut	baqqoli shop mo'ylovli o'g'ri kishi ekan
Bisyor	ko'p
Dog'malari	Amaldorlari
Najjor	Duradgor

Blis-so'rov

Quyidagi ta'riflar qaysi qishloqlar ushun berilgan?	“Yakkatut”	“Nursux”	“O'ltarma”	“Cnimyon”	“Rafqon”
Bog'ida tok-u zangi ko'p qishloq?		+			
Bog'lari tutzor qishloq				+	
Mingboshisi Eshdavlat aka qishlog'i	+				
Ozodadin to'pori ko'p Dukcisidin attori ko'p.					+
Xo'ja Iso badkor mingboshi bo'lgan qishloq			+		

“Lotoreya” o'yini

Quyidagi kartochkalarga “Sayohatnoma”dagi qishloq nomlari berilgan. Guruhdagi ishtirokchilar bu kartochkalarni belgilangan quti (konvert)larga to'g'ri va tez yig'ib berishlari kerak.

**Qo‘qondan
Shohimardonga**

“Do‘rmoncha”
“Oq yer”
“Roshidon”
“Bo‘rbaliq”

**Qo‘qondan
Farg‘onaga**

“Qudash”
“Yayfan”
“Beshariq”
“Konibodom”

**Qo‘qondan
Isfaraga**

“Yakkatut”
“Raboti”
“Tikka Rabot”
“Isfara”

“**Mozaika**” usuli orqali guruhlar tartibsiz joylashgan satrlarni tartib bilan joylashtirishlari kerak bo‘ladi.

1 – Guruh

Ko‘rdiki, bir ahli funun-
Aylar yurak bag‘rimni xun,
Charx anga kajraftor ekan.
Faryodkim garduni dun

2 – Guruh

Xohi yayov, bo‘lsun otim,
Qishloq chiqardim odatim.
Goh sayr ham darkor ekan.
Qolmay shaharda toqatim,

3 – Guruh

Sahro chiqish darkor ekan.
Har dam ko‘ngil afgor uchun,
Aflok kajraftor uchun,
Ho‘qand tang-u tor uchun,

Testlar

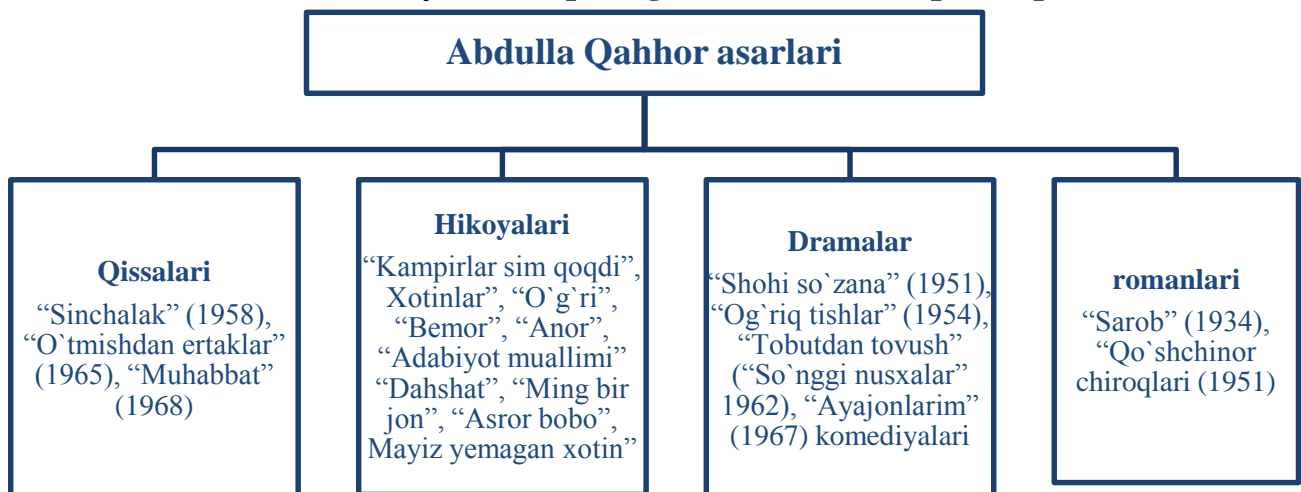
- Muqimiy ijodini jiddiy va samarali o‘rganish yurtimizda qachondan boshlandi?
A) 1930-yillardan   D) 1920 yilda
B) 1935 yillarda   E) 1925 yilda
- Muqimiy xattotlikni kimdan o‘rgandi?
A) Otasidan   D) Muhammad Yusuf xattotdan
B) O‘zi o‘rganadi   E) Abduxalildan
- Muqimiydan bizgacha yetib kelgan merosning umumiy hajmi qancha?
A) 9 ming misradan   D) 7-8 ming misradan
B) 10 ming misradan iborat   E) 6 ming misradan

4. Muqimiy sayohatnomalari yoʻnalishlari nomi toʻgʻri sanalgan qatorni toping.
- A) Qoʻqondan Shohimardonga   D) Qoʻqondan Isfaraga
 B) Qoʻqondan Fargʻonaga   E) Barcha javoblar toʻgʻri
5. Muqimiy sayohatnomasida shoir qaysi qishloqqa yurish qilganda bir chitfurush yoʻldosh ekanligini aytadi?
- A) Ultarma   D) Qoʻshtegirmon
 B) Doʻrmancha   E) Roshidon
6. Muqimiy sayohatnomasida shoir qaysi qishloqni «*dashti qaroqchizor*» deb ataydi?
- A) Oq yer   D) Chimyon
 B) Roshidon   E) Doʻrmancha
7. Muqimiy sayohatnomasida boʻlus Gʻozi qayerlik?
- A) Zohidon   D) Oltiariq
 B) Doʻrmancha   E) Oq yer
8. Muqimiy sayohatnomasida «*firdavs bogʻi*» deb taʼriflangan qishloq?
- A) Chimyon   D) Roshidon
 B) Zohidon   E) Vodil
9. Muqimiy sayohatnomasida «*yer ostida zindon*» deb taʼriflangan qishloq?
- A) Chimyon   D) Vodil
 B) Qudash   E) Yayfan
10. Muqimiy sayohatnomasida «*maqomi dilfuzo, koʻchalari diikushon*» deb taʼriflangan qishloq?
- A) Beshariq   D) Rafqon
 B) Yayfan   E) Vodil
- Mavzu asosida “Sinkveyn” tuzing.

Abdulla Qahhorning hayoti va ijodi.

«Bemor» hikoyasini oʻqitishga doir nazorat topshiriqlari

“ **Bingo**” o‘yini asosida bol‘ib “**Raqamlar tilga kirganda**” deb nomlanadi. Bunda har bir guruh uchun ma’lum raqamlar yozilgan, yani sanalar yozilgan varaqalar tarqatiladi o‘qutuvchi sanalar haqidagi javoblarni o‘qigach, katakchalar ichidagi raqamlardan to‘g‘riga yoki gorizantal javoblar hosil bo‘lsa, binga so‘zini aytishadi va o‘z javoblarini izohlaydilar.

<u>1924</u>	<i>1994</i>	<u>1932</u>
<u>1937</u>	<u>1904</u>	<i>1926</i>
<i>1945</i>	<i>1951</i>	<u>1936</u>

Ushbu jadval uchala guruhga sanalar joylari almashtirilgan holatda beriladi

Savollar

1. Abdulla Qahhorning tug‘ilgan yili.
2. A.Qahhorning ilk “Oy kuyganda” she’ri “Mushtum” jurnalining 8-sonida qaysi yil bosilib chiqadi.
3. A.Qahhorning dastlabki qissasi “Qishloq hukm ostida” qachon chop etilgan.
4. A.Qahhorning dastlabki romani “Sarob” qachon chop etilgan.
5. A.Qahhorning “Bemor” asari qachon yozilgan?.
6. Abdulla Qahhorning “Qo‘shchinor” hikoyasi qachon yozilgan?
8. Abdulla Qahhorning tavallud yili.
9. Abdulla Qahhorning dastlabki qissasi “Qishloq hukm ostida” bosilib chiqqan yil.

Erkin Vohidovning hayoti va ijodi.

«O‘zbekim» qasidasini o‘qitishga doir nazorat topshiriqlari

Xronologik jadval ustida ishlash:

1	9	3	6
1	9	6	8
1	9	6	1
1	9	7	4

1. E.Vohidov tavallud topgan yil.
2. “O‘zbekim” qasidasi yozilgan yil.
3. “Tong nafasi” to‘plami chop etilgan yil.
4. Gyotening „Faust” asari tarjima qilingan yil

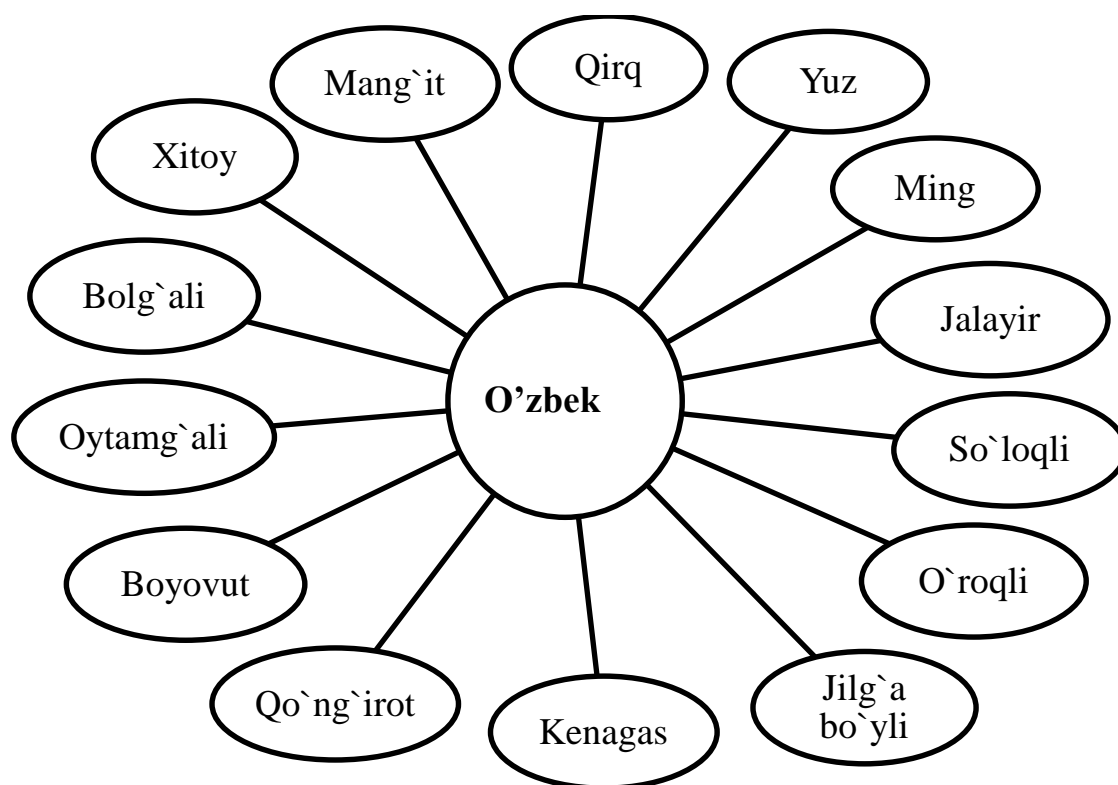
Topshiriq. Asarlar janrini aniqlang:

Asarlar nomi	She'r	Doston	Qasida	komediya	Hajviy turkum
“O‘zbekim”					
“Kamtarli haqida”					
“Oltin devor”					
“Donish qishloq latifalari”					
“Nido”					
“Sadoqat”					

Tushunchalarni izohlang

So‘zlar	Izohi
Pomir	<i>Eng baland tog` nomi</i>
Tyan-Shan	<i>Eng baland tog` nomi</i>
Afrosiyob	<i>Samarqanddagi qadimiy xaroba yodgorliklari</i>
Urxun xati	<i>Yenisey daryosi bo`yidan topilgan qadimgi turkiy tosh bitik</i>
O`zluq Tarxon	<i>O`zbek urug`lari nomi</i>
Chingiz Botu	<i>Mo`g`ul bosqinchilari</i>
Muqanna	<i>Erk uchun kurashgan qo`zg`olonchilardan biri</i>
Pushkin Bayron	<i>Pushkin rus, Bayron ingliz shoirlari</i>

Topshiriq. O‘zbek deganda kimni va nimalarni tushunasiz? Quyidagi klasterga o‘zbek urug‘larini yozing

“Aqliy hujum”

O‘qituvchi **“Erkin Vohidovni bilasizmi?”** savoli bilan o‘quvchilarga murojaat qiladi. O‘quvchilar shoirning televideniya yoki radiodagi suhbatlarini, she‘r o‘qishini ko‘rgan, eshitgan, u haqidagi filmlarni tomosha qilgan bo‘lishi tabiiy. Shundan kelib chiqib Erkin Vohidov – O‘zbekiston halq shoiri, O‘zbekiston Qahramoni va boshqa turli javoblarni berishi mumkin. O‘qituvchi shoirning hayoti va ijodi, xususan, uning she‘riyatida Vatan, xalq tarixi, taqdiri tavsifi, ona yurt, uning boy va shonli tarixi bilan faxrlanish tuyg‘usi muhim o‘rin tutishi hamda “O‘zbekim” qasidasi haqida qisqacha tushuntirish beradi.

O‘qituvchi “O‘zbekim” qasidasini ifodali qilib o‘qib beradi.

Guruhlarda ishlash

O‘qituvchi qasida matni bilan ishlashdan oldin, qasidada qayd etilgan qadimiy joy nomlari, qadimgi turkiy yozuvlar, tarixiy shaxslar, buyuk allomalar, jahon adbiyoti namoyandalari, bosqinchi kimsalar haqida o‘quvchilarga kengroq bilim berish maqsadida o‘quvchilarni 7 ta kichik guruhlariga bo‘ladi. Har bir guruhdan bittadan o‘quvchi chiqib, quyidagi matnlar solingan konvertlardan tanlab oladilar. Guruhlar tanlab olingan matnlarini o‘qib chiqadilar, mazmunini o‘rganadilar, muhokama qiladilar va o‘zlashtirganlarini sinfdoshlariga tushuntirib berishga, ya‘ni taqdimotga tayyorlanadilar.

1-konvert. Quyida berilgan matnni guruhda diqqat bilan o‘qib chiqing. Abu Rahon Beruniy haqidagi ma‘lumotlarni o‘rganing, muhokama qiling va o‘zlashtirganlaringizni sinfdoshlaringizga gapirib berishga tayyorlaning. Guruhdagi matnning mazmunini hayotga bog‘lagan holda bittadan savol tuzing.

Abu Rahon Beruniy

O‘rta asrning buyuk qomusiy olimi Abu Rayhon Beruniy zamonasining qator fanlari: astronomiya, fizika, matematika, geodeziya, geologiya, mineralogiya, tarix kabilarni chuqur o‘rgandi. U Xorazmning qadimgi poytaxti Kot shahrida tug‘ildi va yoshligidanoq ilm-fanga qiziqishi orta bordi. Beruniy mashhur olim Abu Nasr Mansur ibn Iroq qo‘lida ta‘lim oldi. U 22 yoshida Xorazmdan chiqib ketib, Kaspiy dengizi sohilidagi Jurjon shahrida, so‘ng qadimgi Ray shahrida muhojirlikda yashadi va “Osor al-boqiya” (Qadimgi xalqlardan qolgan yodgorliklar) asarini yozdi. Bundan tashqari astronomiya, netrologiya tarixiga oid 10dan ortiq asarlar yozdi. Beruniy Xorazmning yangi hukmdori Mahmud II tomonidan Urganchga chaqirtiriladi va Ma‘mun rahnomoligida vujudga kelgan ilmiy markazda faoliyat ko‘rsatadi. Xorazm Mahmud G‘aznaviy tomonidan bosib olingach, boshqa olimlar qatori Beruniy ham G‘azna shahriga asir qilib olib ketiladi. Garchi u asirlikda yashasada, ko‘plab ilmiy asarlar yaratdi. Beruniy o‘zidan keyingi avlodlarga katta ilmiy meros qoldirdi. Uning o‘z

davri ilm-fanining turli sohalariga oid 160 dan ortiq tarjimalari, turli hajmdagi asarlari, yozishmalari qolganligi ma'lum. Olimning "Hindiston", "Xorazmning mashhur kishilari", "Geodeziya", "Munajjimlik san'atidan boshlang'ich tushunchalar", "Mineralogiya", "Dorivor o'simliklar haqida kitob", "Astrologiyaga kirish", "Astronomiya kaliti", "Jonni da'volovchi quyosh kitobi", "Ko'paytirish asoslari", "Ptolemey "Almagesti"ning sanskritchaga tarjimasi", "Foydali savollar va to'g'ri javoblar", "Farg'oniy "Elementlar"iga tuzatishlar", "She'rlar to'plami", "Ibn Sino bilan yozishmalar" va boshqa asarlari ilmiy meros sifatida ilm-fanga katta hissa bo'lib qo'shilgan. Beruniy ijodiga Evropa va SHarq olimlari juda katta qiziqish bilan qaradi va uni tadqiq qildi, o'rgandi. Uning ijodiga bag'ishlab ko'plab xalqaro ilmiy konferensiyalar o'tkazildi. Ko'p tomli saylanma asarlari o'zbek, rus va boshqa xorijiy tillarda nashr etildi. O'zbekistonda fan sohasida Beruniy nomiga Davlat mukofoti ta'sis etildi.

Ko'rinib turibdiki, Beruniy dunyoga mashhur buyuk bobokalonimiz, biz ular bilan har qancha faxrlansak arziydi.

2-konvert. Quyida berilgan matnni guruhda diqqat bilan o'qib chiqing. Muso al-Xorazmiy haqidagi ma'lumotlarni o'rganing, muhokama qiling va o'zlashtirganlaringizni sinfdoshlaringizga gapirib berishga tayyorlaning. Guruhdagi matnning mazmunini hayotga bog'lagan holda bittadan savol tuzing.

Muso al-Xorazmiy

Buyuk matematik, astronom va geograf Muhammad al-Xorazmiy VIII asrning oxiri va IX asrning birinchi yarmida yashab, ijod qilgan. Bu davrda Markaziy Osiyo arab halifaligi tarkibiga kirar edi. Xorazmiy dunyo faniga g'oyat katta hissa qo'shdi. U algebra fanini asoschisi bo'ldi. "Algebra" so'zining o'zi esa uning "Al-kitob al-muhtasar fi hisob al-jabr va al-muqobala" nomli risolasidan olingan. Uning arifmetika risolasi hind raqamlariga asoslangan bo'lib, hozirgi kunda biz foydalanadigan o'nlik pozitsion hisoblash sistemasi va shu sistemadagi amallarning Evropada tarqalishiga sabab bo'ldi. Olimning "al-Xorazmiy" nomi esa "algoritm" shaklida fanda abadiy o'rnashib qoldi. Uning geografiyaga doir asari esa arab tilida o'nlab geografik asarlarning yaratilishiga zamin yaratdi. Xorazmiyning "Zij"i Evropada ham, SHarq mamlakatlarida ham astronomiyaning rivojlanish yo'lini ko'rsatib berdi. Lekin, afsuski, fanning bir necha tarmoqlariga asos solgan o'z davrining eng buyuk matematigi va hamma davrlarning ham eng buyuklaridan biri bo'lgan bu siymoning hayoti haqida ma'lumotlar deyarli saqlanmagan. Xorazmiyning 20 dan ortiq asarlaridan faqat 10 tasi bizgacha etib kelgan. Bular "Al-jabr va al-muqobala hisobi haqida qisqacha kitob" – algebrik

asar, “Hind hisobi haqida kitob” yoki “Qo‘shish va ayirish haqida kitob” – arifmetik asar, “Kitob surat-ul-ars” – geografiyaga oid asar, “Zij”, “Asturlab bilan ishlash haqida kitob”, “Asturlab yasash haqida kitob”, “Asturlab yordamida azimutni aniqlash haqida”, “Kitob ar-ruhoma”, “Kitob at-tahrix”, “YAhudiylarning taqvim va bayramlarini aniqlash haqida risola”. Bu asarlarining 4 tasi arab tilida, 1 tasi Farg‘oniyning asari tarkibida, 2 tasi lotincha tarjimada saqlangan va qolgan 3 tasi hali topilgan emas. Ko‘rinib turibdiki, Xorazmiy dunyoga mashhur buyuk bobokalonimiz, biz ular bilan har qancha faxrlansak arziydi.

3-konvert. Quyida berilgan matnni guruhda diqqat bilan o‘qib chiqing. Abu Nasr Forobiy haqidagi ma’lumotlarni o‘rganing, muhokama qiling va o‘zlashtirganlaringizni sinfdoshlaringizga gapirib berishga tayyorlaning. Guruhdagi matnning mazmunini hayotga bog‘lagan holda bittadan savol tuzing.

Abu Nasr Forobiy

Forobiy uning tahallusi bo‘lib to‘liq nomi Abu Nasr Muhammad ibn Muhammad ibn Uzlug‘ Tarhon – jahon madaniyatiga katta hissa qo‘shgan Markaziy Osiyolik mashhur faylasuf, qomusiy olim. Farobiy o‘z zamonasi ilmlarning barcha sohasini mukammal bilganligi va ilmlar rivojiga katta hissa qo‘shganligi, yunon falsafasini sharhlab, dunyoga keng tanilganligi tufayli SHarq mamlakatlarida uning nomi ulug‘lanib, “Al-Muallim as-soniy” – “Ikkinchi muallim” (Aristoteldan keyin), “SHarq Arastusi” deb yuritilgan. Forobiy turkiy qabilalardan bo‘lgan harbiy xizmatchi oilasida, Sirdaryo qirg‘og‘idagi Forob – O‘tror degan joyda tug‘ilgan. Forobiy boshlang‘ich ma’lumotni ona yurtida oldi. So‘ng Toshkent (SHosh), Buxoro, Samarqandda o‘qidi. Keyinroq o‘z ma’lumotini oshirish uchun Bag‘dodga keladi. Keyinchalik Damashqda yashab, ilm bilan shug‘ullandi. Forobiy o‘rta asr davri tabiiy-ilmiy va ijtimoiy bilimlarining qariyb barcha sohalarida 160dan ortiq asar yaratgan. Uning asarlarini 2 guruhga ajratish mumkin:

1) yunon faylasuflari, tabiatshunoslarining ilmiy merosini izohlash, targ‘ib qilish va o‘rganishga bag‘ishlangan asarlar.

2) faning turli sohalariga oid mavzulardagi asarlar.

Forobiy qadimga yunon mutafakkirlari – Platon, Aristotel, Evklid, Ptolemey, Porfriylarning asarlariga sharhlar yozgan. Ayniqsa, Aristotel asarlari (“Metofizika”, “Etika”, “Ritorika”, “Sofistika” va b.)ni batafsil izohlab, qiyin joylarini tushuntira olgan, kamchiliklarini ko‘rsatgan, ayni vaqtda bu asarlarning umumiy mazmunini ochib beruvchi maxsus asarlar yaratgan. Forobiy sharhlari O‘rta va YAqin SHarq ilg‘or mutaffakrlarining dunyo qarashini shakllantirishda, ularni Aristotel g‘oyalari

ruhida tarbiyalashda muhim ahamiyatga ega bo'ldi. Forobiyning ilmiy merosi umuman O'rta asr SHarqining madaniy- ma'naviy hayotidan, tabiiy-ilmiy, ijtimoiy-siyosiy masalalaridan juda boy ma'lumot beradi. Mutafakkir o'z asarlarini arab tilida yozadi. SHuningdek u arab va fors tillarda falsafiy nazmdagi she'rlar ham yozgan. Forobiy asarlari XII–XIII asrlardayoq lotin, qadimiy yahudiy, fors tillarida, keyinchalik boshqa ko'plab tillarga tarjima qilinib, dunyoga keng tarqalgan. Ko'rinib turibdiki, Forobiy dunyoga mashhur buyuk bobokalonimiz, biz ular bilan har qancha faxrlansak arziydi.

4-konvert. Quyida berilgan matnni guruhda diqqat bilan o'qib chiqing. Boborahim Mashrab haqidagi ma'lumotlarni o'rganing, muhokama qiling va o'zlashtirganlaringizni sinfdoshlaringizga gapirib berishga tayyorlaning. Guruhdagi matnning mazmunini hayotga bog'lagan holda bittadan savol tuzing.

Boborahim Mashrab

Boborahim Mulla Vali o'g'li Mashrab o'z ijodi bilan o'zbek adabiyotida xalqchilik, dunyoviylikning chuqurlashuvida, jaholat va bid'atga qarshi kurash g'oyalarning kuchayishida, she'riyat shakllarining takomillashuvida katta o'rin tutgan so'z ustalaridan biridir. Mashrab faqat otashzabon ijodkor sifatidagina emas, balki, adolatsizlik va zo'ravonlik, qabohat va jaholat bilan aslo kelisha olmaydigan dovyurak shaxs sifatida ham dong taratgan. Xalq tasavvurida u johil amaldorlar ustidan kuluvchi, ahloqan tuban kishilarni, munofiq din arboblarni ayovsiz fosh qilib, mehnatkashlar manfaatini himoya etuvchi botirso'z, tadbirkor kurashchi tarzida shakllangan: oddiy xalq Mashrab timsolida o'zining ishonchli vakilini, o'z orzu intilishlarini baralla ayta oluvchi otashin siymoni ko'rgan. Uning ijodiy merosi "Devoni Mashrab", "Devonai Mashrab", "Eshoni Mashrab", "Hazrati shoh Mashrab" nomlari ostida xalq orasida qo'lyozma va toshbosma shaklida juda keng tarqalgan. Boborahim Mashrab 1640 yilda Namanganda kosib-bo'zchi Valibobo oilasida tug'ilgan. 1711 yilda o'sha zamondagi hukmron tabaqalar va johil ulamolarga qarshi hurfikr g'oyalari bilan kurash yo'lida Balxda Qunduz hokimining hukmi bilan osib o'ldirilgan. Ko'rinib turibdiki, Mashrab dunyoga mashhur buyuk bobokalonimiz, biz ular bilan har qancha faxrlansak arziydi.

5-konvert. Quyida berilgan matnni guruhda diqqat bilan o'qib chiqing. Mirzo Ulug'bek haqidagi ma'lumotlarni o'rganing, muhokama qiling va o'zlashtirganlaringizni sinfdoshlaringizga gapirib berishga tayyorlaning. Guruhdagi matnning mazmunini hayotga bog'lagan holda bittadan savol tuzing.

Mirzo Ulug'bek

Ulug‘bek 1394 yilning mart oyida Eronning g‘arbidagi Sultoniya shahrida, bobosi Amir Temurning harbiy yurishi paytida tug‘ildi. U SHohrux Mirzoning to‘ng‘ich o‘g‘li bo‘lib, unga Muhammad Tarag‘ay ismi berilgan, lekin bolaligidayoq u Ulug‘bek deb atala boshlab, bu ism keyinchalik uning asosiy ismi bo‘lib qoldi. Amir Temur vafotidan keyin kenja o‘g‘li SHohrux Mirzo taxtga o‘tirdi va Hirotni poytaxt qilib belgiladi. Movarounnahr poytaxti Samarqandni o‘g‘li Ulug‘bekka topshirdi. Ulug‘bek 17 yoshida hokim bo‘ldi, lekin u bobosi singari harbiy yurishlarga emas, ilm-fanga qiziqdi. SHoh sifatida 40 yildan ortiqroq mamlakatni adolat bilan boshqardi. Olim sifatida rasadxona qurdirdi, astronomik kuzatishlar olib bordi. Ulug‘bek au1080 ilmiy merosining eng asosiysi, ma‘lum va mashhuri uning ”Zij”i bo‘lib, bu asar “Ziji Ulug‘bek”, “Ziji jadidi Guragoniy” deb ham ataladi. “Zij”dan tashqari uning qalamiga mansub matematik asari “Bir daraja sinusini aniqlash haqida risola”, astranomiya o‘id “Risolai Ulug‘bek” (yagona nushasi Hindistonda, Aligarx universiteti kutubxonasida saqlanadi) va tarixga doir “Tarixi arabah ulus” (“To‘rt ulus tarixi”) asaridir. Ulug‘bek “Zij”i o‘z tarkibiga ko‘ra ikki qismdan: keng muqaddima va 1018 sobita yulduzining o‘rni va holati aniqlab berilgan jadvallardan iborat bo‘lib, muqaddimaning o‘zi mustaqil to‘rt qismni tashkil qiladi. Ulug‘bek “Zij”i o‘rta asrlardagi eng mukammal astronomik asar bo‘lib, tezda zamondoshlarining diqqatini o‘ziga jalb etdi. Ulug‘bek vafotidan so‘ng uning shogirdi Ali Qushchi 1473 yilda Istambulga borib, u erda rasadxona quradi. SHu tariqa Ulug‘bek “Zij”i Turkiyaga tarqaladi va u orqali Evropa mamlakatlariga etib boradi. Ko‘plab xorijiy tillarga tarjima qilinadi va astronomiya ilmining rivojlanishiga munosib ulush bo‘lib qo‘shiladi. Ko‘rinib turibdiki, Ulug‘bek dunyoga mashhur buyuk bobokalonimiz, biz ular bilan har qancha faxrlansak arziydi.

6-konvert. Quyida berilgan matnni guruhda diqqat bilan o‘qib chiqing. Jorj Gordon Noel Bayron haqidagi ma‘lumotlarni o‘rganing, muhokama qiling va o‘zlashtirganlaringizni sinfdoshlaringizga gapirib berishga tayyorlaning. Guruhdagi matnning mazmunini hayotga bog‘lagan holda bittadan savol tuzing.

Jorj Gordon Noel Bayron

(1788-1824 y)

Jorj Gordon Noel Bayron – ingliz romantizm adabiyotining zabardast vakillaridan biridir. Buyuk shoir asarlarida zamonasidagi milliy ozodlik harakatini (Ispaniya, Albaniya, Italiya, Gretsiya), irland xalqining Angliya zulmiga qarshi olib borgan kurashlarini, sanoat proletariati bo‘lgan ludditlarning dastldabki chiqishlarini ifodaladi. Bayron 1788 yili aristokrat oilasida tug‘iladi. Bo‘lajak shoirning yoshlik

yillari SHotlandiyada o'tadi. Bayron 14 yoshga to'lganida lord unvonini oladi. Hamda Nyustet qal'asining merosxo'ri bo'ladi. Maktabda Bayron antik dunyo adabiyoti, ingliz adabiyoti hamda qadimgi tillarni o'rganadi. Maktabni tugatgach, u Kembrij universitetida o'qidi. Buyuk shoir o'zidan katta adabiy meros qoldirdi. Uning "SHarq dostonlari" to'plami, "Gyaur", "Abidoss kelinchagi", "Korsar", "Lara", "Korinf qamali", "Parizina" romantik poemalari, "YAhudiy melodiyalari" nomli to'plam, "Manfred", "Osmon va er", "Kain" nomli falsafiy dramatik asarlar va Bayron ijodining cho'qqisi hisoblangan "Don Juan" romani shular jumlasidan. Jahon adabiyotining zabardast siymolaridan biri bo'lgan Bayronning asarlari dunyoning deyarli barcha tillariga tarjima qilingan. O'zbek tiliga uning she'rlarini H.Olimjon, M.SHazzoda, SHkurullo, J.Jabborov, Muhammad Ali, Rauf Parfi kabi shoirlar tarjima qilgan. Ko'rinib turibdiki, Bayron dunyoga mashhur buyuk ijodkor shaxs.

7-konvert. Quyida berilgan matnni guruhda diqqat bilan o'qib chiqing. CHingizxon va Botu haqidagi ma'lumotlarni o'rganing, muhokama qiling va o'zlashtirganlaringizni sinfdoshlaringizga gapirib berishga tayyorlaning. Guruhdagi matnning mazmunini hayotga bog'lagan holda bittadan savol tuzing.

Chingizxon va Botu

XII asrda hozirgi Mongoliya, Manjuriya va SHarqiy Sibirning janubiy qismida mo'g'ullarning ko'p sonli qabilalari yashagan. CHingizxon XII asr boshlarida Amur daryosining yuqori qismlari bilan Xitoyning shimoliy chegarasi o'rtasidagi territoriyada yashagan mo'g'ul qabilasining xonlaridan biri bo'lib, uning asl ismi Timuchin bo'lgan. U mo'g'ullarning turli qabilalarini va ko'p sonli tatarlarni birlashtirishga muvaffaq bo'lgan. 1206 yilda Onon daryosi vodiysida to'plangan quriltoyda Timuchin ulug' xon deb e'lon qilindi va u CHingizxon deb atala boshladi. CHingizxon janubiy Sibirda yashagan ko'pgina xalqlarni o'ziga bo'y sundirdi. O'rta Osiyoda istilochilik ishlarini boshladi. Xorazm davlati, SHarqiy Eron, Buxoro, Afg'oniston davlatlarini va SHimoliy Xitoyni bosib oldi. U istilo qilgan mamlakatlarni va ulardagi shaharlarni g'oyat shafqatsizlik bilan vayron qildi. CHingizxonga qarshilik ko'rsatmoqchi bo'lgan aholini ayovsiz qirib tashladi. Mohir hunarmandlarni qullarga aylantirdi. Engilgan mamlakatlarning barcha molu-mulkini taladi, o'ziga o'lja qilib oldi, xalqini esa qullarga aylantirdi. 1227 yilda CHingizxon Mug'ul davlatini o'zining 4 ta o'g'li o'rtasida taqsimladi. Ulug' xon unvonini, asl Mo'g'ulistonni va SHimoliy Xitoyni uning 3 o'g'li Ugaday oldi. CHig'atoy nomli 2 o'g'li Amudaryoning sharqidagi O'rta Osiyo erlarini oldi. O'rta Osiyoning g'arbiy qismi shu jumladan SHarqiy Eron va SHimoliy Xindiston CHingizxonning 4 o'g'li

To'lu'ga tegdi. CHingizxonning katta o'g'li Jo'ji mamlakatlar taqsimoti vaqtida qazo qilgan edi. Jo'jining o'g'li Botuxonga Irtish daryosidan tortib Ural tog'larigacha cho'zilib ketgan G'arbiy Sibir va shimoldan Kasbiy va Orol dengizlariga tutashgan territoriya, shu jumladan, Janubiy Ural tog'i etaklari berildi. CHingizxonning vorislari bo'lgan o'g'illari uning bosqinchilik urushlarini davom ettirdi. Ular ham O'rta Osiyoni dahshatli vayronaga va xarobazorga aylantirdi. YUz minglab kishilar halok bo'ldi. Gullab-yashnab turgan shaharlar vayronaga aylandi, aholi o'rmon va tog'-toshlarga qochib jon saqladi. CHingizxon barpo qilgan Mo'g'uliston imperiyasi XIII asr oxirlarida emirila boshladi va bir-biriga mutlaqo bog'lanmagan bir necha mustaqil davlatlarga bo'linib ketdi. XIV asrda O'rta Osiyoda ikki daryo Amudaryo bilan Sirdaryo oralig'ida markazi Samarqand shahri bo'lgan Movarounnahr davlati ajralib chiqdi. Mo'g'ul imperiyasining emirilishida va Movarounnahr davlatini mustahkamlanishi, gullab-yashnashida buyuk bobokalonimiz Amir Temurning beqiyos o'rni bor. Ko'rinib turibdiki, CHingizxon va Botuxon insoniyat boshiga mislsiz kulfatlar solgan boqinchi kimsalardir.

Video yoki audio magnitofon yordamida "O'zbekim" qo'shig'ini tinglash

Yangi guruhlar tashkil etish va unda ishlash (Bumerang texnologiyasi.).

YAngi guruh a'zolarining har biri guruh ichida navbati bilan mustaqil berilgan matnlari bilan axborot almashadilar, ya'ni bir-birlariga so'zlab beradilar, matni o'zlashtirib olishlariga erishadilar. Berilgan ma'lumotlarni o'zlashtirilganlik darajasini aniqlash uchun guruh ichida ichki nazorat o'tkaziladi, ya'ni guruh a'zolari bir-birlari bilan savol-javob qiladilar. So'ngra yangi guruh a'zolari dastlabki holatdagi guruhlariga qaytadilar. O'qituvchi guruhlarining fikr- mulohazalarini yanada to'ldiradi va boyitadi. Jumladan, hozirgi kunda Samarqandda saqlanib qolgan, ochiq muzey sifatida ziyoratgohga aylantirilgan Afrosiyob shahrining xarobalari, turkiylarning qadimiy runik yozuvi bo'lgan O'rxun xati va unda yozilgan toshbitiklar O'rxun-Enasoy yozma yodgorliklari haqidagi ma'lumotlarni, shoir nima uchun qasidada bularni qalamga olganligini sharhlab, mavzuni yakunlaydi.

O'zlashtirish samaradoligini aniqlash uchun kichik testlar

1.E.Vohidov qalamiga mansub komediya berilgan qatorni belgilang.

A. "Kelinlar qo'zg'oloni".

V. "Oltin devor".

S. "Temir xotin"

D. "Og'riq tishlar"

2."algoritm" so'zi qaysi olim nomidan olingan?

A. Mirzo Ulug‘bek

V. Abu Nasr Forobiy

S. al-Xorazmiy

D. Abu Rahon Beruniy

3. “SHarq Arastusi” degan nomga kim sazovar bo‘lgan?

A. Mirzo Ulug‘bek

V. Abu Nasr Forobiy

S. al-Xorazmiy

D. Abu Rahon Beruniy

4. “Zij” kitobida nechta yulduz holati o‘rganilgan.

A. 1018 ta

V. 1101 ta

S. 1019 ta

D. 1017 ta

5. “O‘zbekim” she‘rida qanday tuyg‘u ifodalangan?

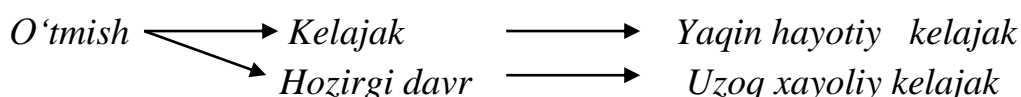
A. O‘zbeklarning faqat o‘tmishi.

V. O‘zbeklarning faqat kelajagi

S. YOsh avlodning baxtiyorligi

D. YOsh avlodning faxr tuyg‘ulari

“Hayot chizig‘i” mashqi. Vatman qog‘ozga tushirilgan “Hayot chizig‘i” tasviri doskaga ilib qo‘yiladi.

“Hayot chizig‘i” mashqi biror mamlakat, narsa yoki voqea-hodisaning o‘tmishi, hozirgi davri, kelajagi haqida bilgan va tasavvur qilgan fantaziyalarini turli usullarda, ya‘ni yozish, rasm chizish, tasvirlash va fotolar orqali boshqalarga etkazib berish, tushuntirish va u haqida qay darajada bilim va tasavvurga, xayoliy fantaziyaga ega ekanligini namoyish etishdir. SHu o‘rinda kelajak haqida fikr yuritilganda yaqin hayotiy va uzoq xayoliy kelajak nazarda tutiladi.

Guruhlarda ishlash.

Sinf o‘quvchilari 5ta guruhga bo‘linadi. Guruhlarga vatman qog‘ozlar, rangli markerlar tarqatiladi. Guruhlar O‘zbekistonning o‘tmishini, hozirgi davrini, yaqin hayotiy kelajagini, uzoq xayoliy kelajagini qanday tasavvur qilishini tasvirleydi. Guruhlar topshiriqni xohlasalar so‘zlar yordamida matn yaratib, xohlasalar rasmlar orqali tasvirlab bajarishlari mumkinligi tushuntiriladi. Guruhlar uchun topshiriqlarni

oldindan konvertlarda tayyorlab qo'yiladi. Har bir guruh a'zolari tomonidan guruhdagi matnning mazmunini hayotga bog'lagan holda bittadan savol tuziladi.

Yangi guruhlar tashkil etish va unda ishlash.

Yangi guruh a'zolarining har biri guruh ichida navbati bilan mustaqil yaratgan matnlari bilan axborot almashadilar, ya'ni bir-birlariga so'zlab beradilar, matnни o'zlashtirib olishlariga erishadilar. Berilgan ma'lumotlarni o'zlashtirilganlik darajasini aniqlash uchun guruh ichida ichki nazorat o'tkaziladi, ya'ni guruh a'zolari bir-birlari bilan savol-javob qiladilar. So'ngra yangi guruh a'zolari dastlabki holatdagi guruhlariga qaytadilar.

Muhokama

1. Qasidani ifodali o'qiy olishga erishishda nimalarda qiynaladingiz?
2. Guruh ishiga siz qanday hissa qo'shdingiz?
3. Qaysi guruh faoliyati sizga ma'qul tushdi? Nima uchun?
4. Yer yuzi xalqlarining kelajagini siz qanday tasavvur etasiz?
5. "O'zbekim" qasidasini o'qish orqali nimalarni bilib oldingiz?

Izoh. O'qituvchi vaqtdan unumli foydalanish maqsadida vatman qog'ozga "Hayot chizig'i" mashqi tasvirini chizib, guruhlar uchun topshiriqlarni oldindan konvertlarda tayyorlab qo'yadi.

O'zlashtirish samaradiligini aniqlash uchun kichik testlar

1. Erkin Vohidov nechanchi yilda Farg'ona viloyatining Oltiariq tumanida tug'ilgan?
  - a. 1936
  - b. 1939
  - c. 1934
  - d. 1938
2. Erkin Vohidov kim tomonidan tashkil etilgan to'garak a'zolaridan edi?
  - a. G'ayratiy
  - b. Fitrat
  - c. S.Imomxo'jayev
  - d. A.Zunnunov
3. Erkin Vohidovning birinchi she'ri qachon bosilgan?
  - a. 7-sinfda "Mushtum"
  - b. 6-sinfda "Oyna"
  - c. 8-sinfda "Gulxan"
  - d. 5-sinfda "G'uncha"
4. Qaysi qatorda Erkin Vohidovning dostonlari keltirilgan?
  - a. "Nido", "Muzqaymoq", "Chin muhabbat"
  - b. "Ruhlar isyoni", "Olma gullaganda"
  - c. "Quyosh makoni", "Izlayman", "Muqaddas"
  - d. "Nido", "Orzu chashmasi", "Ruhlar isyoni"

5. Erkin Vohidov dramalari to'g'ri sanalgan qatorni toping?

a. "Oltin devor", "Istambul fojeasi"

b. "Umr daryosi"

c. "Nido"

d. "Lirika", "Yoshlik devoni"

6. Qasidaga to'g'ri berilgan ta'rifni toping?

A. *Halq fikrining qaymog'i*.

V. Hukmdorlarga atab yozilgan she'r.

S. Mashhur tarixiy shaxslar va voqealarni madh etuvchi tantanavor uslubdagi she'r.

D. Mirzo Ulug'bekni sharaflab yozilgan she'r.

7. Mumtoz adabiyotda qasida yozgan ijodkorlarni belgilang?

A. Zahiriddin Muhammad Bobur.

V. Alisher Navoiy.

S. Sakkokiy.

D. V va S javob to'g'ri.

8. Zamonaviy o'zbek adabiyotida kimlar qasida yaratdi.

A. M. SHayxzoda

V. A. Oripov.

S. E. Vohidov

D. Barcha javoblar to'g'ri.

9. E. Vohidov dostonlari berilgan qatorni belgilang.

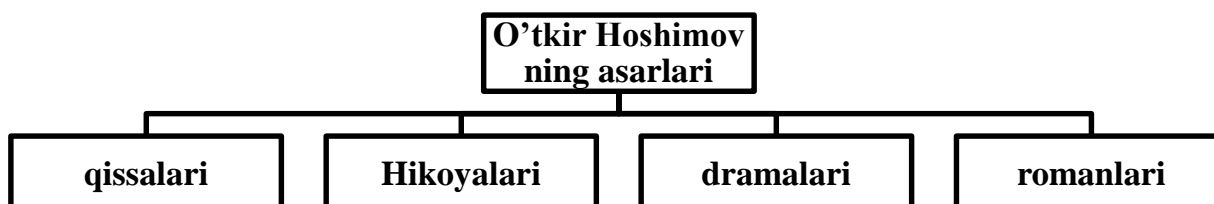
A. "Istambul fojiasi", "Ruhlar isyoni", "Palatkada yozilgan doston".

V. "Istambul fojiasi", "Donishqishloq latifalari".

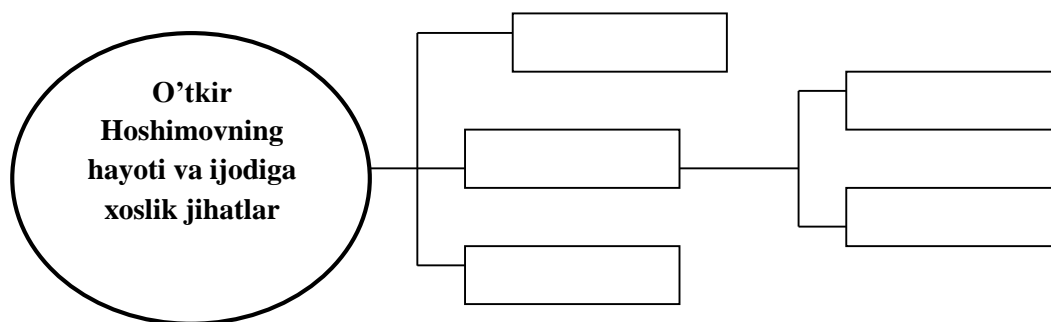
S. "Oltin devor", "Palatkada yozilgan doston", "Istambul fojiasi".

D. "Ruhlar isyoni", "Tong nafasi", "Oltin devor".

O'tkir Hoshimov «Urushning so'nggi qurboni» hikoyasi

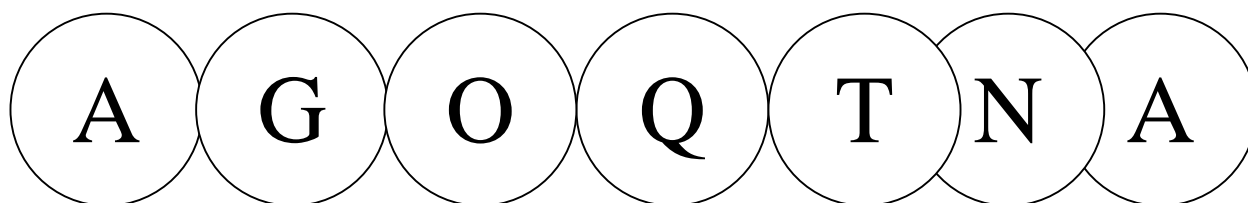

2-topshiriq O‘z fikringizni bildirib, uni asoslang:

Guruhlarga quyidagi “Mozaika” usulidagi shart beriladi. O‘quvchilar O‘tkir Hoshimovning asarlaridan birining nomini aniqlab berishlari kerak bo‘ladi, btarqoq asar nomini o‘rinma-o‘rin joylab berishlari lozim bo‘ladi.

“Mozaika”

Savol-topshiriqlar

1. O‘tkir Hoshimov qachon va qayerda tug‘ilgan?
2. Adib necha yoshidan ijodni boshlagan?
3. “sof, samimiy, tabiiy, iliq, rohat qilib o‘qiladi”gan asari bilan tabriklab maktub bitgan adib kim va u O‘tkir Hoshimovning qaysi asarini nazarda tutgan?
4. Adib umri davomida qayerlarda faoliyat yuritgan?
5. Respublikamiz teatrlarida qaysi dramalari sahnalashtirilgan?
6. Mamlakatimizda va chet ellarda adibning qaysi asarlari sevib o‘qilmoqda?
7. O‘.Hoshimov qanday unvon va orden cohibi bo‘lgan?
8. Keyingi yillarda xalq deputatligiga saylangan adib Oliy Majlisda qanday vazifada ishlagan?

1-guruh

1. O‘tkir Hoshimov haqida nimalar bilasiz?
2. Umri xolaning harakatlini o‘g‘rilik deb bo‘ladimi?
3. Umri xola xarakterini tavsiflang.

2-guruh

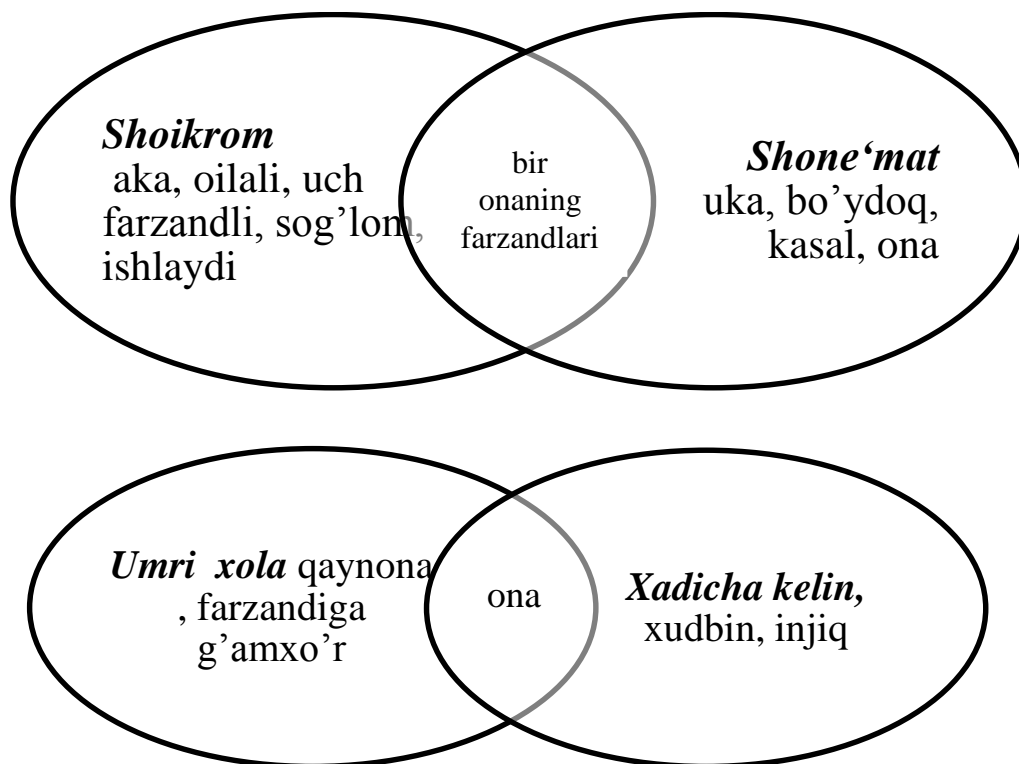
1. Shoikromning o‘g‘rilar uchun qo‘ygan tuzog‘I tufayli Umri xola qurbon bo‘ldi. Bu yerda sizningcha kim qotil?
2. Hikoyadagi Umri xola va “Dunyoning ishlari” qissasidagi ona obrazi o‘rtasida qanday o‘xshashlik bor?

3. Urush odamlarni o'zgartirib yubordimi?

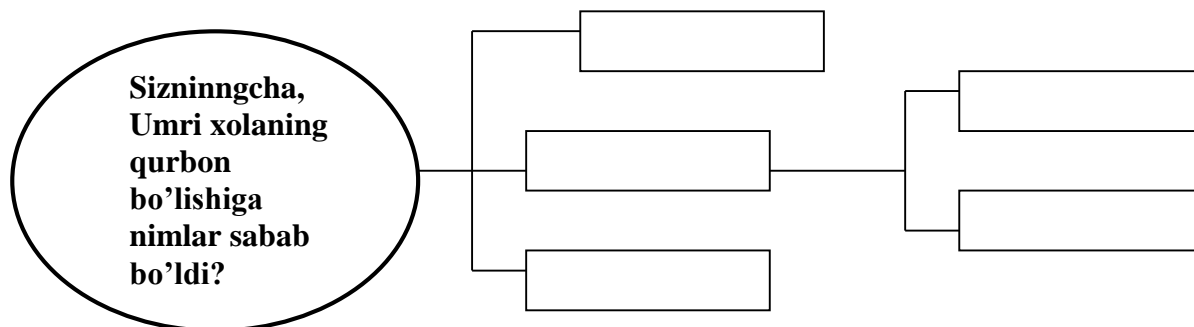
3-guruh

1. Asarning asosiy mazmunini so'zlang.
2. "Urushning so'nggi qurboni" hikoyasidagi maqol va iboralarni gapiring.
3. Xadicha obrazlarini tavsiflang.

„Venn diagrammasi“ tahlil chizmalari beriladi va shu asosida ish amalga oshiriladi.

“KASKAD” mantiqli fikr yuritish sxemasi Bu usul yangi g'oyalarning kashf qilinishiga imkoniyat beradi. Fikrni analitik, ijodiy yondoshgan holda bir tizimda faol rivojlantiradi. O'z fikringizni bildirib, uni asoslang:

Asar qahramoni – “Urushning so‘nggi qurboni” dagi ona timsoli yuzasidan
 “SWOT tahlil” o‘tkazish

SWOT tahlil (Umri xola)

S (Kuch) 2. ...	W (Ojizlik) 2. ...
O (imkoniyat) 2. ...	T (Tahdid) 2. ....

“Sinkveyn” tuzish

Namuna:

*Ona
 Mehribon, g‘amxo‘r
 Sevadi, ishlaydi, parvarishlaydi
 Ona farzandining kelajagini o‘ylaydi
 munisa*

“Tushunchalar jadvali “ bilan o‘quvchilar mustaqil ish olib boradilar bunda darslik bilan ishlanadi o‘qituvchi tomonidan tuzilgan tushunchalar jadvali to‘g‘irlanib o‘quvchilar tomonidan izohlanadi

Tushuncha		Mazmun	
1	“Muhabbat”	1	Unvon
2	“Buyuk xizmatlari uchun”	2	Hikoya
3	“Shamollar esaveradi”	3	drama
4	O‘zbekiston xalq yozuvchisi	4	Orden
5	“Qatag‘on”	5	qissa
6	“Tushda kechgan umrlar”	6	Komediya
7	“To‘ylar muborak”	7	Roman

Kalit: 1-2; 2-4; 3-5; 4-1; 5-3; 6-7; 7-6

Testlar

10. Javoblardan “Haqqush” asaridagi timsollar berilgan.

- a. Ilhaq, Ishoq
- b. Haqqini talab qiluvchi qush
- c. Bulbul
- d. ukki.

11. “Qarz” hikoyasining bosh qahramoni?

- c. Nazira aya
- d. Halima aya
- c. To‘g‘ri javob yo‘q
- d. Hakima aya

12. “Alla” hikoyasida muallif qaysi shaharda ko‘ngliga yaqin alla kuyini n eshitib qoladi:

- a. Rossiya
- b. Orenburg
- c. Kislovodsk
- d. Yalta.

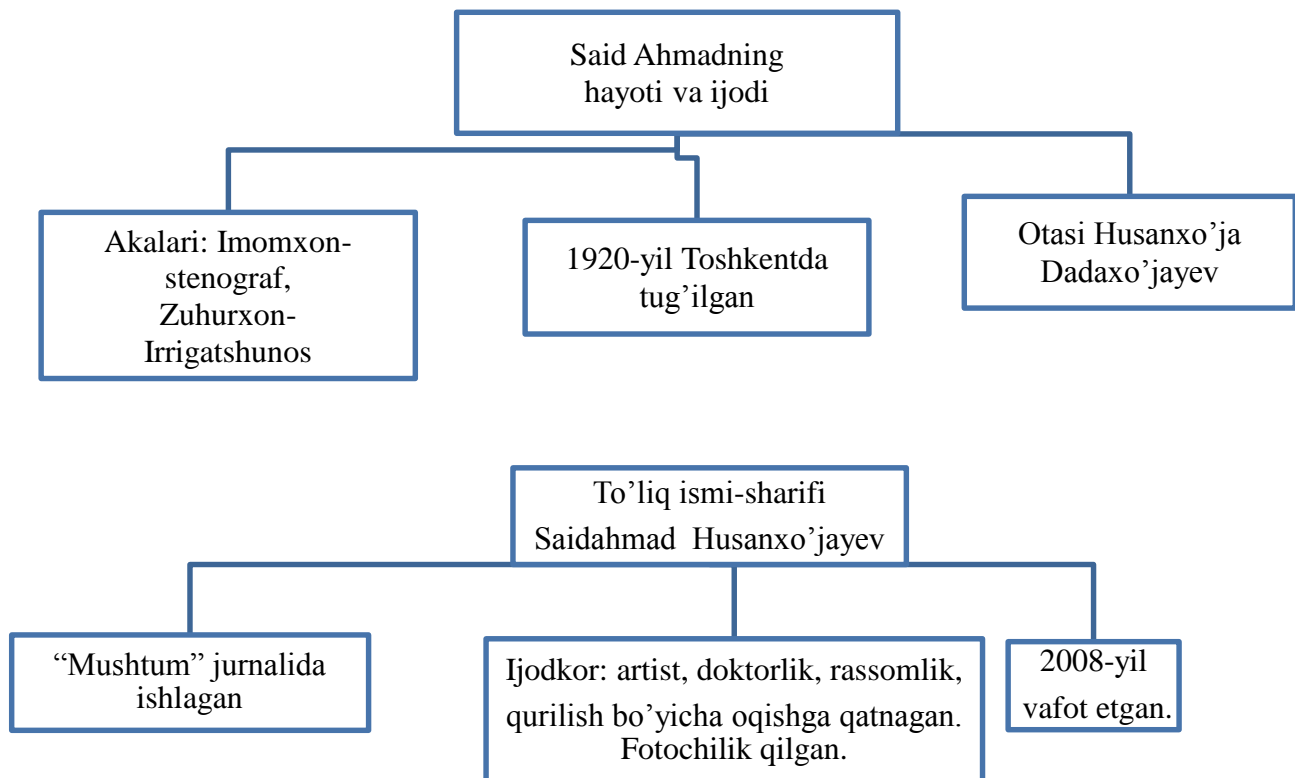

4. O‘tkir Hoshimovning “Dunyoning ishlari” qissasi nechanchi yillarda yozilgan?
- a. 1979-1980-yillarda   c. 1981-1982-yillarda
 b. 1980-1981-yillarda   d. 1979-1982-yillarda
5. Adibning hikoyalari berilgan qatorni toping?
- a. “Nur borki, soya bor”, “Ikki eshik orasi”
 b. “Ikki karra ikki besh”, “Bahor qaytmaydi”
 c. “Urushning so‘nggi qurboni” “Muhabbat”.
 d. “Tushda kechgan umrlar”, “To‘ylar muborak” to qilganlar jarima oladi.
6. Adibning hikoyalari berilgan qatorni toping?
- a. “Nur borki, soya bor”, “Ikki eshik orasi”
 b. “Ikki karra ikki besh”, “Bahor qaytmaydi”
 c. “Tushda kechgan umrlar”, “To‘ylar muborak”
 d. “Urushning so‘nggi qurboni” “Muhabbat”.

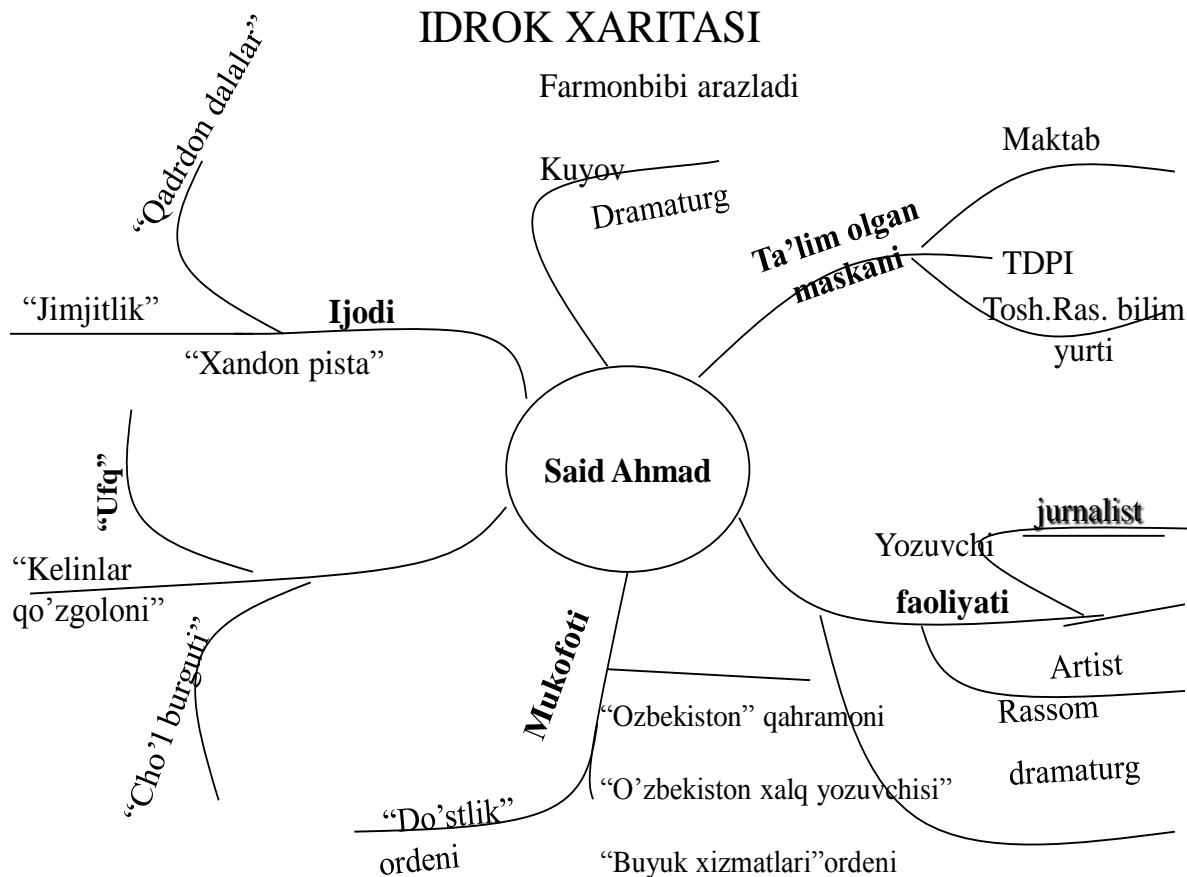
Said Ahmadning hayoti va ijodi.

«Qoplon» hikoyasini o‘qitishga doir nazorat topshiriqlari

Said Ahmad - Oybekning psixologik tasvir mahoratini, G‘afur G‘ulomning yumorini, Abdulla Qahhorning ixcham va teran fikrlash fazilatlarini o‘zida mujassamlashtirgan adib.

IDROK XARITASI

1-guruh:

Said Ahmadning hayoti va ijodi haqida soʻzlab bering.

2-guruh:

Yozuvchining qanday hikoyalarini bilasiz?

3-guruh:

”Qoplon” hikoyasi va satira janrining xususiyatlari haqida soʻzlab bering.

1-guruh:

Qurbonboy kim edi?

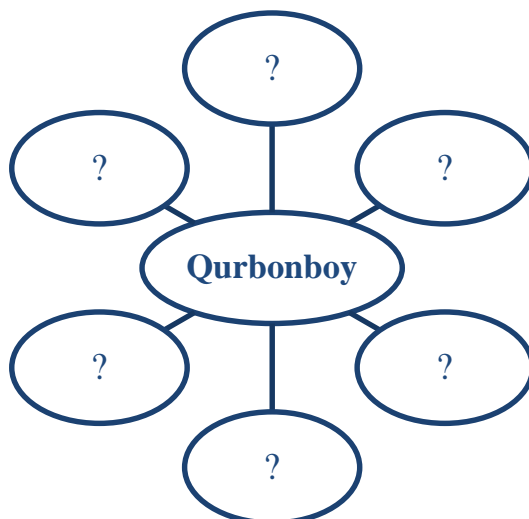
2-guruh:

Qurbonboy nima uchun Tillayevnikiga itni olib bordi?

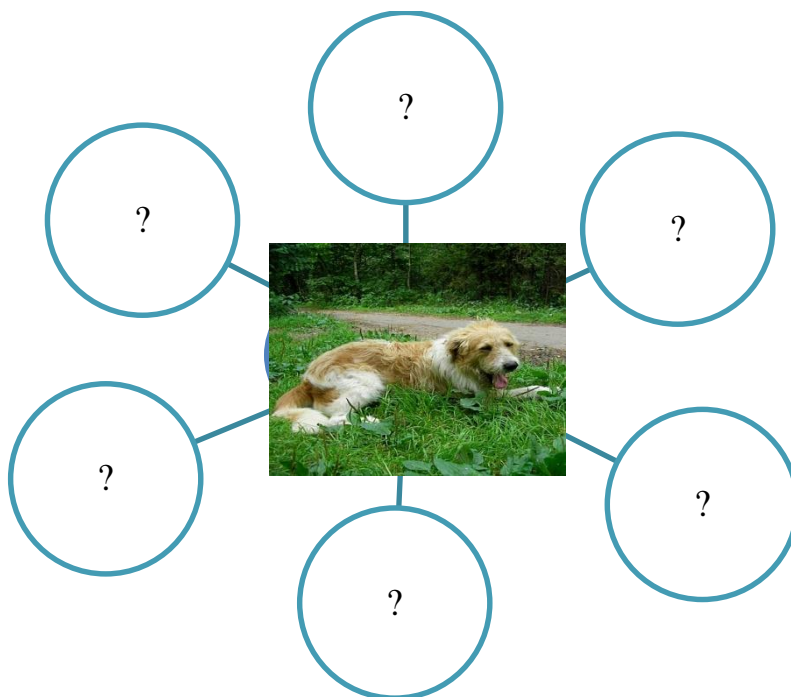
3-guruh:

Tillayev Qurbonboy va Qoplonni koʻrganda qaysi biri tanimaslikka oldi?

“Klaster” usuli orqali Qurbonboyga tavsif berish

“Klaster” usuli orqali “Qoplon”ga tavsif berish

TEST

1. Said Ahmad qachon va qayerda tug‘ilgan?
  - a. 1923 y. 17 mayda Toshkentda
  - b. 1920 y. 10 iyunda Toshkentda
  - c. 1922 y. 12 iyulda Andijonda
  - d. 1920 y. 10 iyulda Andijonda
2. S.Ahmadning birinchi hikoyasining nomi nima va u qayerda chop etilgan?
  - a. “Tortiq” , “Ishtirokyun” gazetasida

- b. “Er yurak” , “Qizil O‘zbekiston” gazetasida
  - c. “Ishqiboz” , “Mushtum” jurnalida
  - d. “Juvonboz” , “Sharq yulduzi” jurnalida
3. S.Ahmad necha yoshida ilk hajviy hikoyasini yozgan?
    - a. 16 yoshida
    - b. 18 yoshida
    - c. 17 yoshida
    - d. 15 yoshida
  4. S.Ahmad ikkinchi jahon urushi yillarida qayerda faoliyat yuritgan?
    - a. “Qizil O‘zbekiston” gazetasi tahririyatida
    - b. O‘zbekiston Yozuvchilar uyushmasida
    - c. “Sharq Yulduzi” jurnali tahririyatida
    - d. “Mushtum” jurnali tahririyatida
  5. S. Ahmadning birinchi hikoyalar to‘plami qanday nomlanadi va u qachon ashrdan chiqqan?
    - a. “Farg‘ona hikoyalari” (1948)
    - b. “Muhabbat” (1949)
    - c. “Tortiq” (1940)
    - d. “Er yurak” (1942)
  6. S.Ahmadning qissalari berilgan qatorni toping.
    - a. “Tortiq”, “Er yurak”
    - b. “Qadrdon dalalar”, “Hukm”
    - c. “Ufq”, “Xandon pista”
    - d. “Hukm”, “Muhabbat”
  7. “Qoplun” qanday hikoya?
    - a. Yumoristik
    - b. Hajviy
    - c. Maishiy
    - d. Zamonaviy
  8. “Qoplun” hikoyasining bosh qahramonlari?
    - a. Zargarov, Qurbonboy
    - b. Tillayev, Qoplun
    - c. Tillayev, Qurbonboy
    - d. Zargarov, Qoplun
  9. Tillayev “bu itni taniyman” deganda kim yoki nimani nazarda tutadi?
    - a. Qoplanni
    - b. Qurbonboyni
    - c. Yangi rahbarni

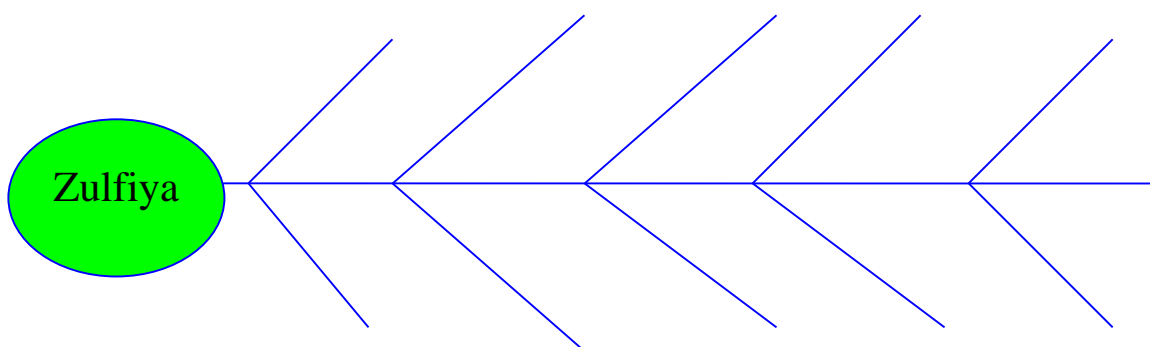
- d. Yangi ishchisini
10. Qurbonboy imoratni necha yildan beri bitkaza olmas emish?
- a. 12 yildan beri
  - b. 10 yildan beri
  - c. 7 yildan beri
  - d. 9 yildan beri
11. Tillayev Qurbonboyning imorati uchun qanday yordam berdi?
- a. Yordam bermadi
  - b. 100 ta shifer, 30 ta tunuka
  - c. 180 ta shifer, 30 ta tunuka
  - d. 180 ta shifer, 40 ta tunuka
12. Tillayev qanday kasallikka duchor bo'ldi?
- a. Sil kasalligiga
  - b. Saraton kasalligiga
  - c. Bezgak kasalligiga
  - d. Bod kasalligiga
13. Qurbonboy Tillayev tufayli qanday lavozimga ko'tarildi?
- a. Garaj mudiri
  - b. Garaj mudiriga muovin
  - c. Shaxsiy kotib
  - d. Garaj qorovuli
14. Qurbonboy yashash va tirikchilik uchun qanday yo'lni tanladi?
- a. Tilyog'lamalik va laganbardorlikni
  - b. Yolg'onchilik va tilyog'lamalikni
  - c. Laganbardorlik va yolg'onchilikni
  - d. Ikkiyuzlamachilik va laganbardorlikni
15. Tillayev kim orqali Qurbonboyga e'tibor bera boshladi?
- a. Xotini orqali
  - b. It orqali
  - c. O'g'li orqali
  - d. Hech kim orqali

Zulfiyaning hayoti va ijodi.

«Baxtim bor, ajoyib kishilar aro...», «Bog‘lar qiyg‘os gulda» she‘rlarini o‘qitishga doir nazorat topshiriqlari

1. Zulfiya qachon va qayerda tug‘ilgan?
2. Zulfiyaning ilk she‘riy to‘plami qachon va qanday nom bilan bosilib chiqqan?
3. Shoirira ijodiga oid qanday poemalarni bilasiz?
4. Zulfiya asarlari qaysi xorijiy tillarga tarjima qilingan?

“Baliq skeleti” chizmasi asosida Zulfiyaning ijodini yoritish

1-guruh: **A T R V G A O N B E** . berilgan harflardan 4 ta ortiqcha harflarni olib tashlagan holda, qolgan harflardan Zulfiya ijodiga oid she‘r nomini topish;

2-guruh: **sahar, gul, bodom, salqin, yer, binafsha, bahor, lab**; Ushbu so‘zlarda Zulfiya ijodiga oid she‘rning ikki misrasi yashiringan. So‘zlarni joylashtirish orqali misrani toping.

3-guruh: **24 20 11 5 8 23 1** . berilgan sirli raqamlarda yashiringan so‘zni toping.

“Sinkveyn” usuli: bu usulda “Bahor” so‘ziga sinkveyn tuzadi.

1 _____ (ot)
2 _____, _____ (sifat)
3 _____, _____, _____ (fe‘l)
4 _____, _____, _____, _____ (jumla)
5 _____ (birinchi so‘zni ma‘nodoshi)

Bahor

Go‘zal, betakror!

Uyg‘onar, gurkirar, yashnar,

Tabiat dilga zavq bag‘ishlar

Ko‘klam

“Blis-so‘rov”

Mavzular	She‘r	Poema	Doston	Nazmiy	Nasriy
“Xotira siniqlari”		+			
“Sensiz”	+			+	
“Quyoshli qalam”			+	+	+
“Bahor keldi seni so‘roqlab”	+			+	

MUALLIFINI TOPING

1. Avlodlar dovoni	Alisher Navoiy
2. Qoplon	Zulfiya
3. Nido	Abdulla Qahhor
4. Muzqaymoq	Muso Jalil
5. Bemor	Muqumiy
6. Bahor keldi seni so‘roqlab	Odil Yoqubov
7. Zarbulmasal	Gulxaniy
8. Ishonma	Erkin Vohidov
9. Mahbub ul-qulub	Pirimqul Qodirov
10. Tanobchilar	Said Ahmad

Zulfiya she‘rlaridagi “bahor”, “nevara” so‘zlaridan **assotsiatsiyalar usulidan** foydalanib, so‘zlar xususiyatini ochib berish.

B etakror	N evara
A joyib	E rkatoy
H ayotbaxsh	V arrakboz
O tashin	A qlli
R ohatli	R ostgo‘y
	A rzanda

“Sirli yozuv”

K B H A A L O O S N D E E O‘ S R Q O L B R I

Ushbu sirli yozuvda Zulfiyaning bir she‘rining nomi yashiringan. Uni toping.

“Bahor keldi seni so‘roqlab”

Zulfiyaning she'rlarida milliy qadriyatlarning aks ettirilishi to'g'risida fikrlaringizni klastrga joylashtiring. Namuna:

“Raqamlar so‘zlaydi” bingo o‘yini

1. Zulfiya qachon tug‘ilgan?
2. Zulfiya “Nilufar” mukofotiga nechanchi yil sazovor bo‘lgan?
3. “Zulfiya” nomidagi davlat mukofoti qachon ta’sis etilgan?
4. Shoira “Saodat” jurnalida nechanchi yildan boshlab muharri lavozimida ishlagan?

1	9	1	5
1	9	7	1
1	9	9	9
1	9	5	3

Test savollari

1. Zulfiya qanday mukofotlarga sazovor bo‘lgan?
  - a) O‘zbekiston xalq shoirasi
  - b) Xaqoro “Nilufar” mukofoti
  - c) Hamza nomidagi O‘zbekiston Davlat mukofoti
  - d) Barcha javoblar to‘g‘ri
2. 1953-yilda shoiraning qaysi she‘riy to‘plami nashr etildi?
  - a) “Tong qo‘shig‘i”;

- b) “Kuylarim sizga”;
  - c) “O‘ylar”;
  - d) “Shalola”;
3. Shoiraning poemasini ko‘rsating.
- a) “Zaynab va Omon”;
  - b) “Mushoira”;
  - c) “Nevara”
  - d) “Sensiz”
4. Zulfiya qachon va necha yoshida vafot etgan?
- a) 1995-yil,79 yoshida;
  - b) 1998-yil,80 yoshida;
  - c) 1997-yil, 82 yoshida;
  - d) 1999-yil, 81 yoshida;
5. “Yuragimga yaqin kishilar” nomli she’riy to‘plami nechanchi yil chop etildi?
- a) 1958-yil’
  - b) 1948-yil;
  - c) 1938-yil;
  - d) 1943-yil;
6. Zulfiyaning “Bahor keldi seni so‘roqlab” she’ri kimga bag‘ishlab yozilgan?
- a) Qizi Hulkarga;
  - b) Turmush o‘rtog‘I Hamid Olimjonga;
  - c) O‘g‘li Omonga;’
  - d) Qishlog‘iga;
7. Shoira she’rlari qanday tillarga tarjima qilingan?
- a) Rus, ingliz;
  - b) Hind, nemis;
  - c) Xitoy, arab;
  - d) Barcha javoblar to‘g‘ri;
8. “Nevara”she’rining asosiy g‘oyaviy xususiyati to‘g‘ri ko‘rsatilgan javobni toping.
- a) Ardoqlash;
  - b) Intilish;
  - c) Sog‘inish;
  - d) Ayriliq;
9. “Zulfiya” nomidagi davlat mukofoti qachon ta’ sis etilgan?
- a) 2000-yil;
  - b) 1992-yil;
  - c) 1999-yil;

- d) 1993-yil;
Test javobi:

1	2	3	4	5	6	7	8	9
D	A	B	C	A	B	D	B	C

7-SINF

HAMZA HAKIMZODA NIYOZIYNING HAYOTI VA IJODI. «JONLARNI JONONI VATAN», «DARDIGA DARMON ISTAMAS» SHE'RLARINI O'QITISHGA DOIR TA'LIMiy TOPSHIRIQLAR

Oquvchilarning Hamza Hakimzoda Niyoziyning hayoti va faoliyatini ozlashtirganliklarini tekshirish maqsadida quyidagi jadvalli topshiriqdan foydalanish mumkin. Bunda mavzuga oid tushunchalar bir ustunda, ularni izohlab keluvchi nazariy ma'lumotlar chalkash holda ikkinchi ustunga joylashtiriladi. O'quvchilar tushunchalarga muvofiq nazariy ma'lumotlarni aniqlab, jaqvoblarni tutashtiradilar.

Topshiriq. Tushunchalarga muvofiq nazariy ma'lumotlarni aniqlab, jaqvoblarni tutashtirish.

	Tushuncha	Mazmun
1.	1889 yil 6 mart tongi	Hamza tug`ilgan kun
2.	Hamzaning oilaviy ahvoli	Otasi ibn Yamin – tabib, onasi Jahonbibi – oddiy o‘zbek ayoli bulgan.
3.	«Ul menim qo‘limda o‘z qalamim bilan 100 sahifadan ortiq eski usuldagi yozishmalarni ko‘rib, tarbiyaga kirishdi».	Hamza tatar maorifchi, namanganlik matbaachi Abdulla Tukmullinni o‘z ustoz deb bilgan.
4.	Hamza – darsliklar muallifi.	«O‘qish kitobi», «Yengil adabiyot», «Qiroat kitobi».
5.	Hamzaning dastlabki tahallusi.	«Nihoniy» («yashirin, maxfiy ma’nosida»).
6.	Qariyb 10 yil ichida yaratgan she’riy asari.	1914 yilda to‘zilgan «Devoni Nixoniy».
7.	1915-1919 yillarda 7 she’riy to‘plamining umumiy nomi.	«Milliy ashulalar uchun milliy she’rlar»
8.	Hamzaning «milliy romanlar»i.	«Yangi saodat», «Uchrashuv».
9.	Hamza – dramaturg	«Boy ila xizmatchi», «Zaharli hayot», «Loshmon fojeasi», «Maysaraning ishi».
10.	1929 yil 18-avgust	Hamza Shohimardonda fojeali olamdan o‘tdi.

Topshiriq. Kichik guruhlarda ishlash. Har bir guruhga alohida topshiriq va 5 daqiqadan vaqt beriladi.

1-guruhga: Hamza «Jonlarni jononi Vatan» she'rida ta'riflagan Vatan bilan hozirgi Vatan o'rtasida qanday farq bor? She'rdan parchalar keltirib, javob bering.

2-guruhga: «Boqgung tirik bo'lsak, agar o'lsak quchogingda yana» misralarini tahlil qiling.

3-guruhga: Hamza «Dardiga darmon istamas» she'rida nima uchun o'z xalqiga «Uxlama, o'zbek eli, asli taraqqiy vaqtida!», deb murojaat qiladi?

4-guruhga: Turkiston xalqi boshiga kelgan musibatlarning asl sababchisini shoir nimada deydi? She'rdan toping.

Tarqatma materiallar

1. Nima uchun Hamza davrga o'zgartirish kiritmoqchi bo'ldi?

2. Hamza qanday sohalarda faoliyat ko'rsatgan?.

3. Davr Hamzaga qahday munosabatda bo'ldi nima uchun?.

Savollarga har bir guruhdan 1 nafardan vakil javob beradi, qolganlar to'ldiradi. Ifodali oqilgan she'r matni audio vosita orqali eshittiriladi. Xotirani tekshirish maqsadida **“Mozaika” usulida** “Jonlarni jononi Vatan!” she'rining parchalarini tiklash vazifasi beriladi.

San onaizor ekan-da, achingoning bor ekan-da,
O'lmay laxta qonlar to'kib, xor bo'lib yuror ekan-da.
Bir jon emas, ey suyguli, tomirlaring qoni, Vatan,
Sensan, bale bilganlarga jonlarni jononi, Vatan!

Sensan ekan bizlara chin tug'mish bir munglig' ano,
Boq'ung tirik bo'lsak, agar bo'lsak, agar o'lsak quchog'ingda yano
Bir jon emas, ey suyguli, tomirlaring qoni, Vatan,
Sensan, bale bilganlarga jonlarni jononi, Vatan!

Vatan, vatan der edilar, na der edim bilmay oni,
Endi balsam, vatan erkon bu tanlarning shirin joni.
Bir jon emas, ey suyguli, tomirlaring qoni, Vatan,
Sensan, bale bilganlarga jonlarni jononi, Vatan!

Nihon yig'lab qon yutunur, kechmog'lig'ingni o'tinur,
Mundin buyon o'glonlaring chadon tonurg'a tutinur.
Bir jon emas, ey suyguli, tomirlaring qoni, Vatan,
Sensan bale bilganlarga jonlarni jononi, Vatan!

Essiz, essiz tug'gonlaring ko'z yumib o'q otib sani
Bog'lab qo'ling, boyonlarga ne oldilar sotib sani?
Bir jon emas, ey suyguli, jonlarni jononi Vatan,
Sensan, bale bilganlarga jonlarni jononi, Vatan!

Biluvchilar qo'l tutmadi, bizga sani tonutmadi,
 Bilmam nelarga aldanub Tangri buyrug'in tutmadi.
 Bir jon emas, ey suyguli, tomirlaring qoni, V atan,
 Sensan, bale bilganlarga jonlarni jononi, Vatan!

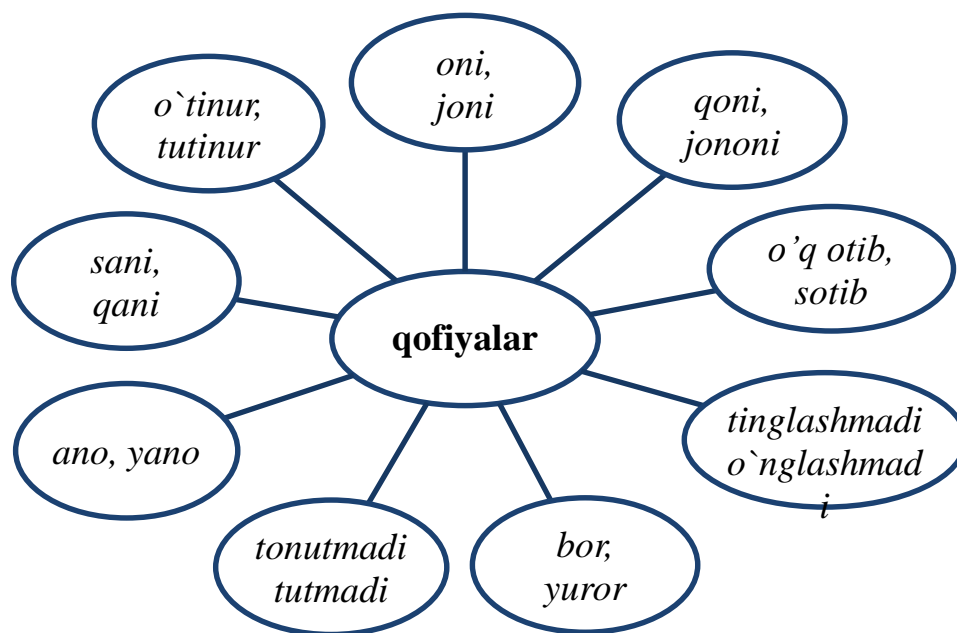
Bilimsizlar anglashmadi, ohu voying tinglashmadi,
 Bilguvchilar burchi ekan o'ng'aylamoq, o'nglashmadi.
 Bir jon emas, ey suyguli, tomirlaring qoni, Vatan,
 Sensan, bale bilganlarga jonlarni jononi, Vatan!

Ko'zlarimiz ko'r bo'lgan uchun hech tanimas bo'lduk sani,
 Og'rindi ko'ngling yuzaga og'lo siring chiqsin qani?
 Bir jon emas, ey suyguli, tomirlaring qoni, Vatan,
 Sensan, bale bilganlarga jonlarni jononi Vatan!

She'r murabba janrida yozilgan 8 bandan iborat, har bandining ikkinchi misrasidan so'ng ikki misra takrorlanib kelgan. Bu hol she'rning ohangdorligini oshirgan. Qofiyalanish tarzi:

Band misra	1	2	3	4	5	6	7	8
1- misra	<i>a</i>	<i>v</i>	<i>s</i>	<i>d</i>	<i>e</i>	<i>g</i>	<i>i</i>	<i>J</i>
2- misra	<i>a</i>	<i>v</i>	<i>s</i>	<i>d</i>	<i>e</i>	<i>g</i>	<i>i</i>	<i>J</i>
3- misra	<i>b</i>	<i>b</i>	<i>b</i>	<i>b</i>	<i>b</i>	<i>b</i>	<i>b</i>	<i>B</i>
4- misra	<i>b</i>	<i>b</i>	<i>b</i>	<i>b</i>	<i>b</i>	<i>b</i>	<i>b</i>	<i>B</i>

Topshiriq. She'rdagi qofiyadosh so'zlarni topish. Klasterga joylashtirish.

She'rdagi badiiy tasvir vositalaridan tashbeh, istiora, jonlantirish, tazod, tadrijdan foydalanilgan. She'r tili sodda ravon, xalq tiliga yaqin. Tez kuyga solinadi. Hamza XIX asrning oxiri XX asrning boshlarida she'riyatga bir qadam olg'a tashlagan. U xalqning ahvolini haqqoniy, oshkoralik bilan tasvirlagan. She'rida ma'rifatli bo'lish, baxtli hayotga intilish ruhi peshqadamlik qiladi. She'rdagi leksema jihatdan farq qiladigan sozlar uchraydi. Masalan *ano-ona, oni-uni, erkon-ekan va boshqalar*.

Topshiriq. Baytlarda qo'llangan badiiy san'at turini aniqlang.

Sensan ekan bizlarga chin tug'mish bir munglig' ano

Boqqung tirik bo'lsak, agar o'lsak quchog'inda yano. (tashbeh)

Essiz essiz tug'g'onlaring ko'z yumub sani,

Bog'lab qo'ling boyonlarga ne oldilar sotib sani? (istiora)

Biluvchilar qo'l tutmadi, bizga sani tonutmadi,

Bilmam nelarga aldanib, Tangri buyrug'in tutmadi. (tazod)

Tarqatma materiallar

“Jonlarni jononi Vatan!” she'ri yuzasidan

1. She'r mazmuni haqida so'zlang.
2. She'rning tili haqida fikr bildiring.
3. Asar janri haqida fikr bildiring.

Topshiriq. “Vatan” so'zidan sinkveyn tuzish.

Vatan

Go'zal, betakror

Rivojlanadi, yashnaydi, meros qoldiriladi

Yurtni asramoq bizning burchimizdir

Diyor

Topshiriq. Berilgan tushunchalarning tahlilini aniqlash.

Ko'r bolmoq –

Qon yutish –

Qo'l tutmaslik –

Ko'z yumish –

Sirni yuzaga chiqarmoq –

Tangri buyrug'in tutmadi –

**SAIDA ZUNNUNOVANING HAYOTI VA IJODI. «MENING VATANIM!»,
«YER UZRA QO‘NDI OQSHOM», «QIZIMGA», «BUVILAR DUOGA
QO‘LLARIN OCHIB» SHE‘RLARINI O‘QITISHGA DOIR TA‘LIMiy
TOPSHIRIQLAR**

Saida Zunnunovaning hayoti va ijodiga doir “Blis-so‘rov” topshiriqli varaqalar tarqatiladi va 3 daqiqa ichida sharti bajarilishi so‘raladi.

Nayotiga oid sanalar	Andijonda tavallud topadi	Andijon o‘qituvchilar institutiga o‘qishga kirdi	O‘rta Osiyo davlat universitetida o‘qidi	Andijon o‘qituvchi-lar institutini tamomladi	Shoira vafot Etgan
1943				+	
1926	+				
1947-1952			+		
1941		+			
1977					+

“**Ortiqchasini toping**” usuli yordamida o‘quvchilarga S.Zunnunova hayoti va faoliyatiga oid ma‘lumotlar Asqad Muxtor, Shukur Xolmirzayev va Chingiz Aytmatov kabi adiblar ijodiga oid ma‘lumotlar bilan aralash holda beriladi. Agar imkoniyat bo‘lsa, ular bu topshiriqni kompyuterda, bo‘lmasa, oq qog‘ozlarda bajarishlari mumkin. Ya‘ni:

“Olov”; “Qo‘shnilarim”; “Oq kema”; “O‘zbeklar”; Ergash; “Qizingiz yozdi”; “Qizlarjon”; “Qil ko‘prik”; “Yulduzim”; 1920; Shakar ovul; 1997; Issiqko‘l; “Tug‘ilish”; “Esiz, Eshniyoz!”; 2005; “Sodiq va Anor”; “Ona”; 1977; Magadan.

Kichik guruhlar uchun topshiriqlar. Buning uchun har 2 parta o‘quvchilari 1 guruh bulib birlashib, bir-birlariga karab utirib oladilar. Avval har bir guruh, shoira she‘rlarini ukib chikadilar. So‘ng shoira she‘rlari asosida FSMU texnologiyasini yaratasisiz. Men har bir guruhga 1 varakdan qog‘oz beraman. Qog‘ozga FSMU formulasi va mavzu sifatida S.Zunnunova she‘rlaridan birining nomi qayd etilgan buladi.

Har bir harf bir mazmuni ifodalaydi.

F – fikr

S – sabab

M – misol

U – umumlashtirish

Sizlar ana shu harflarga berilgan mavzungizga asoslanib javob yozasiz.

- Marxamat, mashgulotni boshlaymiz. 5 dakika vakt. (O‘quvchilar shoiraning «Mening Vatanim», «Er uzra kundi oqshom», «Kizimga», «Buvilar duoga qo‘llarin ochib» she’rlari asosida FSMU yaratib, guruhdan 1 nafar o‘quvchi chikib, ximoya kiladi). Namuna: FSMU

Mavzu: *«Buvilar duoga qo‘l ochib» she’ri.*

F – «Boshing toshdan bo‘lsin» - der jigarlarin.

S – Buvilar uz nabilarini juda-juda sevadilar.

M – Ular doim nabilarini elkalarida opichlab yuradilar.

U –Lekin buvijonlar uz nabiralarini boshlarini toshdan bulishini tilaganlarida, yana bir tilakni xam tilasinlar: Ular kuksida urib turgan yuraklari xech kachon tosh bulmasin!

Muammo:

***“Jahon mening bag‘rimdami yo men jahon bag‘rida,
Yuz bahorning yellarimi sochlarimni silagan?!”***

1. Misralari qanday hayotiy lavhani ko‘z oldingizda gavdalantiryapti? “Jahon” so‘zi orqali ifodalanayotgan kechinmani izohlang.

2. ***“Yuz bahorning yellarimi sochlarimni silagan?”*** satridagi fikr va ifoda go‘zalligini payqadingizmi? Uni tushuntiring.

***“Ming gulshanning gullaridan rohatbaxsh bu qo‘lchalar,
Baxtga ko‘mib yuragimni yuzlarim erkalagan***

Satrlarida baxtdan masrur ona hissiyotlariga diqqat qarating.

“Yer uzra qo‘ndi oqshom” she’ri ham ifodali o‘qib, eshittirilgach, quyidagi savollar bilan o‘quvchilarga yuzlanamiz:

1. ***“Oy shu‘lasi bir mayin”*** hamda ***“Men seni allalayin”*** misralari o‘rtasidagi aloqadorlikni toping.

2. Badda qo‘llangan ***“oqshom”, “oy”, “oppog‘im”*** so‘zlarining mazmuniy bog‘liqligi orqali yuzaga chiqayotgan badiiyatni sharhlashga urining.

“Kim zukko va chaqqon?” o‘yini: Siz yaxshi bilasizki, she’riy misralarda ega va kesim o‘rinlarini almashtirib kelishi mumkin. Agar shunday holat kuzatilgan bo‘lsa, misol keltirib, sintaktik tahlil qiling.

Javob: “Yer uzra qo‘ndi oqshom” misrasidagi **qo‘ndi-kesim, oqshom-ega, yer uzra-hol.** Quyidagi *test* topshiriqlarini berib, bo‘shliqlar to‘ldiriladi:

1. *“Dudog‘ing guldani xushbo‘y, Yuzlaring undan xushro‘y” tasviri kimga qaratilgan?*

A. O‘quvchiga.

B. Otasiga.

D. Qiziga.

E. Sevgilisiga.

F. Hamma javob to'g'ri.

2. *“Boshi toshdan bo‘lsin jigarlaringizning, Ammo tosh bo‘lmasin ko‘ksida yurak” satrlaridan kelib chiqadigan ma’noni ayting.*

A. Tosh salomatlikka zarar yetkazadi.

B. Boshi toshdan bo‘lgan odam gapga tushunmaydi.

D. Boshi toshday qattiq bo‘lsin-u, ammo yuragi toshday bo‘lmasin, odamlarni tushunadigan, ularni ayaydigan bo‘lsin.

E. Yurakdagi tosh kasallik keltiradi.

F. Bunday odamga gap ta’sir qilmaydi.

SHUHRATNING HAYOTI VA IJODI.

«MARDLIK AFSONASI» ASARINI O‘QITISHGA DOIR TA’LIMIY TOPSHIRIQLAR

Assotsiatsiya usuli.

“Shinelli yillar”ning suroni,

Undaydi insonni poklikka.

Hanuz porlar “So‘nmas chechaklar”,

“Raymonda”, “Jamila”, “Guldursun”lar

Asl dostonim-“Mardlik afsonasi”san,

To‘maris- sen xalqning chin Onasisan.

«Mardlik afsonasi» balladasi qahramonlari «Kir va To‘maris» timsoliga «T-chizmasi» yaratamiz.

To‘maris	Kir
1. Massagetlar hukmdori	1. Eron hukmdori
2. Jasur, mard, haqiqatgo‘y, vatanparvar ayol.	2. Bosqinchi va xoin.
3. U o‘z xalqini juda sevadi, bosqinchilarni yoktirmaydi.	3. U boylikka o‘ch, insoniy qiyofasini yukotgan.
4. O‘z o‘g‘li Sparangizni o‘limini ham mardona qabul qiladi.	4. U hiylakor, Sparangizni halol yengmadi.
5. Xalqini qurquv, sarosimadan olib chikib, jangga boshlaydi.	5. U ko‘proq, jang maydonini tashlab qochdi.
6. Galabasining asosiy sababi – ishonch va hamjixatlik.	6. U tarixda sharmandali nom qoldirdi.
7. Dushmandan ayovsiz uch oldi.	7. Kim birovga chox kazisa, o‘zi yiqiladi.

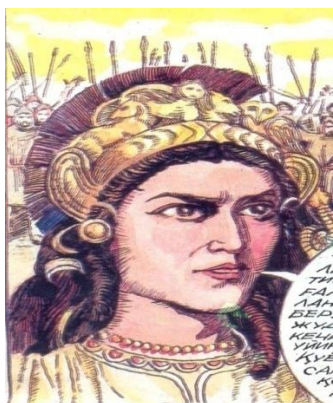
“Rasmlar so‘zlaganda” usuli orqali mavzu yanada tushunarliroq bo‘ladi.

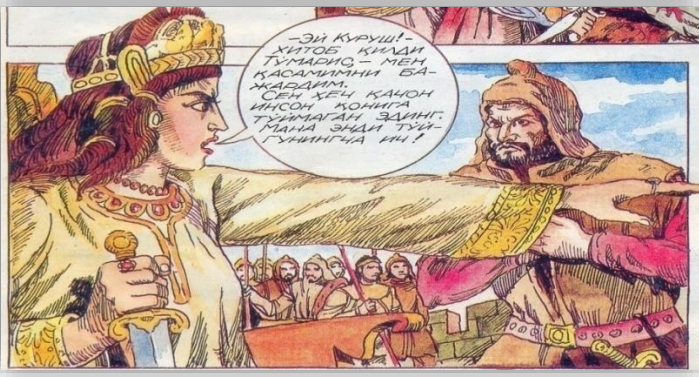
RASMLARDA VATAN TARIXI

Bu yurt, bu vatan uchun qanchadan qancha bobolarimiz o‘z jonlarini fido qilganlar!

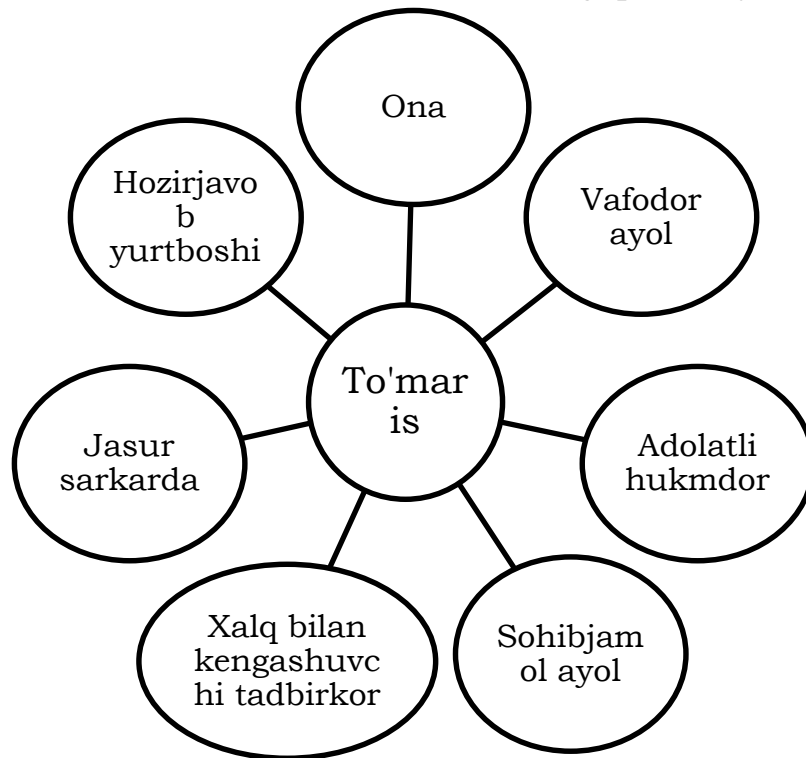
TO‘MARIS

Matn mazmuni kengroq tushuncha hosil qilishi uchun **Venn diagrammasi** metodini slaydda namoyish etamiz. Bunda o‘quvchilar M. Osimning “To‘maris” afsonasi va Shuhratning “Mardlik afsonasi” balladalarini solishtirish imkoniga ega bo‘ladi

- O‘quvchilarga “**Klaster**” metodida Ona To‘marisning qirralari yoritiladi.

“**Ishchanlik**” usulida o‘quvchilar fanni Ona tili fani bilan bog‘lash imkoniga ega bo‘ladilar va o‘quvchilarni 3 guruhga bo‘lamiz.

I guruh “**Adolat**” guruhi

II guruh “**Vatanparvar**” guruhi

III guruh “**Jasorat**” guruhi

“**Adolat**” guruhi matndagi biror so‘zni aytadi, “**Vatanparvar**” guruhi unga ma’nodoshlar topadi, “**Jasorat**” guruhi esa zid ma’noli so‘zlar izlaydi.

Namuna:

“**Adolat**” guruhi matndagi biror soʻzni aytadi, “**Vatanparvar**” guruhi unga maʼnodoshlar topadi, “**Jasorat**” guruhi esa zid maʼnoli soʻzlar izlaydi.

“Adolat” guruhi Matndan biror soʻz	“Vatanparvar” guruhi Maʼnodoshi	“Jasorat” guruhi Zid maʼnoli soʻz
Tarix Shonli Pok Haqiqat Gul Ajaj Dushman Jang	Oʻtmish Sharafli Halol Rost Chechak Erksizlik Yov Urush	Kelajak Dogʻuli, chirkin Harom Boʻxtan Tikon Ozodlik , hayot Doʻst Tichlik

Bu oʻyinni shu tarzda davom ettirish mumkin. Oʻqituvchi oʻquvchi guruhlarining oʻrnini almashtirib qoʻyishlari mumkin.

Namuna:

“Jasorat” guruhi Matndan biror soʻz	“Adolat” guruhi Zid maʼnoli soʻz	“Vatanparvar” guruhi Maʼnodoshi
Tarix Shonli Pok Haqiqat Gul Ajaj Dushman Jang	Kelajak Dogʻuli, chirkin Harom Boʻxtan Tikon Ozodlik , hayot Doʻst Tichlik	Oʻtmish Sharafli Halol Rost Chechak Erksizlik Yov Urush

Bu oʻyinni shu tarzda davom ettirish mumkin. Oʻqituvchi oʻquvchi guruhlarining oʻrnini almashtirib qoʻyishlari mumkin.

Oʻquvchilarning fikrlash doirasini kengaytirish maqsadida “**Teskari test**” tuzish orqali qaysi guruh gʻolib topilishini aniqlab olamiz.

1) -Sen yurtning onasi, onaliging qil!

- a) Kayxisrav tilidan
- b) Toʻmaris tilidan
- d) Barcha xalq tilidan

Savolni toping?

?

2) –Quvib ketdi mardona..... Toʻmaris

- a) ayol

b) yovqur

d) o'jar

Savol tuzing

_____?

3) bir og'izdan xalq dedi: "Dushmanga ....."

a) tinchlik

b) sayohat

d) o'lim

Savol tuzing

_____?

Guruhlar g'olibligini aniqlaymiz va she'riy san'at turlaridan o'quvchilar bilimin sinaymiz hamda qo'shimcha ma'lumot beramiz.

"She'riy san'atni o'rganamiz"

Qon yig'ladi hattoki, ko'lida g'oz,

Qon yig'ladi el' elat, urug' va aymoq.

Qon yig'ladi dala, tuz, sahro, qir, bog',

Qon yig'ladi beshikda tilsiz norasta,

Qon yig'ladi chol-kampir, dillari xasta.

Qon yig'ladi bog'da gul, qirda chechaklar,

Qon yig'ladi nomus deb, qiz kelinchaklar

Qon yig'ladi qo'zi-qo'y taqir o'tloqda,

Qon yig'ladi: -Suv! Suv!- deb dehqon qirg'oqda

Savol:

Anafora san'ati nima?

Epifora san'ati nima?

Parchada anafora san'ati necha marta qo'llangan?

Qofiyadosh so'zlarni toping?

Anafora- misralar boshidagi birlikning ma'no ta'sirchanligini orttirib, takrorlanishi.

Epifora- misralar oxiridagi so'zlarning takrorlanishi.

Qofiyadosh so'zlar: aymog'-bog', norasta- xasta,

Chechaklar- kelinchaklar ..... va hakazo.

I. Mavzuni xulosalash. Bu uchun o'quvchilarning olgan BKMLarini aniqlash maqsadida "**Insert**" texnologiyasi dan foydalanaman.

"B"- Bu ma'lumotni bilaman

"?"-ushbu ma'lumotni bilmayman

"+"- bu ma'lumot men uchun yangilik

"-"- mazkur ma'lumot yoki fikrga qarshiman

t/r	Ma'lumotlar	"B"	"?"	"+"	"-"
1	Bu asar ballada				
2	Kayxisrav tarixiy shaxs				
3	"To'maris" haqida boshqa ijodkorlar ham asar yaratgan				
4	To'maris qasoskor, u noto'g'ri qildi				

Murakkab topshiriqli yopiq test

							T							
							O'							
							M							
							A							
							R							
							I							
							S							

- Misrani to'ldiring, jadvalga joylang.
.....da yurganmiz lolalar taqib
- Ballada fransuzcha ..... ma'noni anglatadi.
- Shuhratning tugallanmagan asari:
Bu .... dardini jono ki hech kim boshiga solma
- Otdan tushib... mukkalab ketdi.
- Xalq olqishlab qizini dedi: .....!
- Jangga kirdi mardona ..... bilan.
- Haqiqatdan tug'ilar ba'zan .....

(Javoblar)

- Bobotog'
- "raqs qo'shig'i"
- Mashrab
- Kayxisrav
- Tashakkur
- Iftixor
- Afsona

Test

- Qaysi asar Shuhrat qalamiga mansub emas?
A. "Oltin zanglamas"

- B. “Jannat qidirganlar”
- C. “Chinor”
- D. “Shinelli yillar”

2. Qaysi javobda Kayxisravga xos xususiyatlar berilmagan?

- A. Qonxo‘r
- B. Maqtanchoq
- C. Vaxshiy
- D. Ko‘ngilchan

3. Ushbu she‘riy misralarning qaysi biri “Mardlik afsonasi”ga tegishli emas?

- A. Qilichbozlik boshlandi yakkama yakkam
- B. Bobotog‘da yurganmiz llalar taqib
- C. Qirq kunlik yo‘l Bobotog‘ning orasi
- D. Uyat bizga- dushmanga bosh egib yashash

4. Ma‘nodoshlik hosil qila olmaydigan so‘zlar qatorini toping?

(“Mardlik afsonasi”dan)

1. Tinch 2. Yoz 3. Ko‘hna 4. Aziz 5. Qon 6. Dehqon 7. Mard 8. Shonli

- A. 1,2,3,4,5,7,8
- B. 2,4,6,8
- C. 1,2,3
- D. 5,6

5. Ijobiy ma‘no ifodalamaydigan so‘zlar qatorini toping?

- A. Mard, jasur, yovqur
- B. Bosqinchi, qonxo‘r, chiranchoq
- C. Sharaf, istiqbol
- D. G‘rur, matonat

Yopiq testlar

1. Axir qanch chuqurdan qaynasa buloq,

Suvi shuncha pok bo‘lur, shuncha totliroq.

Doston matnidagi bu so‘zlar kimning tilidan aytilgan?

_____ . (Muallif)

2. Doston, g‘azal, qissa, afsona ma‘nosiga ko‘ra qanday so‘zlar?

_____ .

3. Mol-mulk, qir-u soy, dala-dasht, o‘rog‘u bolta, nomus-or, kiyim-bosh so‘zlari tuzulishiga ko‘ra qanday so‘zlar?

_____.

4. To‘maris jasoratiga atab yana qaysi ijodkor asar yaratgan?

_____.

5. Asarda qaysi qush yengilmas, mardona timsol sifatida olingan?

_____.

1. **Teskari test.** Bunda testlar javoblari beriladi. Unga o‘quvchilarning o‘zlari savol tuzadilar.

1) -Sen yurtning onasi, onaliging qil!

a) Kayxisrav tilidan

b) To‘maris tilidan

d) Barcha xalq tilidan

Savolni toping?

_____?

2) –Quvib ketdi mardona..... To‘maris

a) ayol

b) yovqur

d) o‘jar

Savol tuzing

_____?

3) bir og‘izdan xalq dedi: “Dushmanga .....”

a) tinchlik

b) sayohat

d) o‘lim

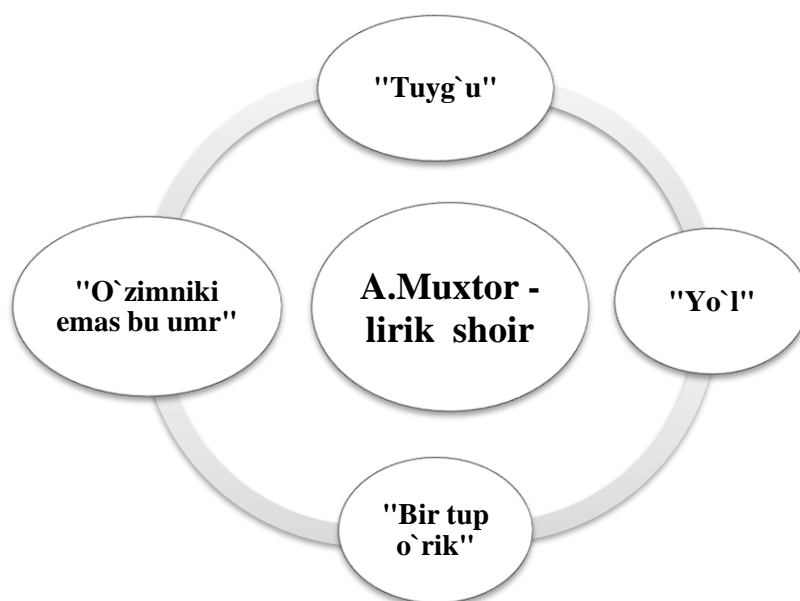
Savol tuzing

_____?

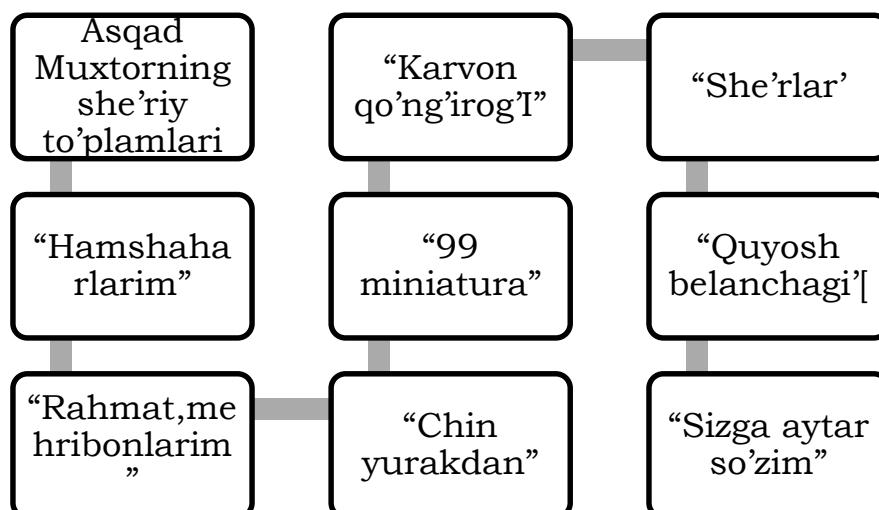
ASQAD MUXTORNING HAYOTI VA IJODI.

«YULDUZIM», «TUG‘ILISH», «YO‘L», «O‘ZIMNIKI EMAS, BU UMR...» SHE‘RLARIRINI O‘QITISHGA DOIR TA‘LIMY TOPSHIRIQLAR

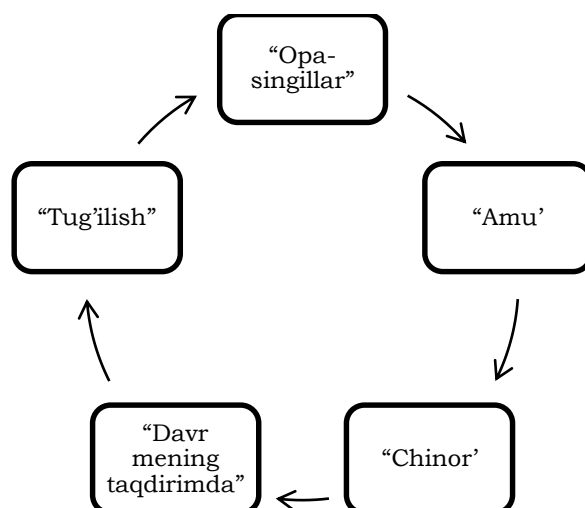
“Klaster” chizmasi chizilgan oq qog‘ozlar tarqatiladi. O‘quvchlar o‘rtaga asosiy fikrni, undan esa ko‘shimcha fikrlarni tarmoqlab yozib chiqasiz. Namuna:

Asqad Muxtorning she'riy to'plamlari

Asqad Muxtor romanlari

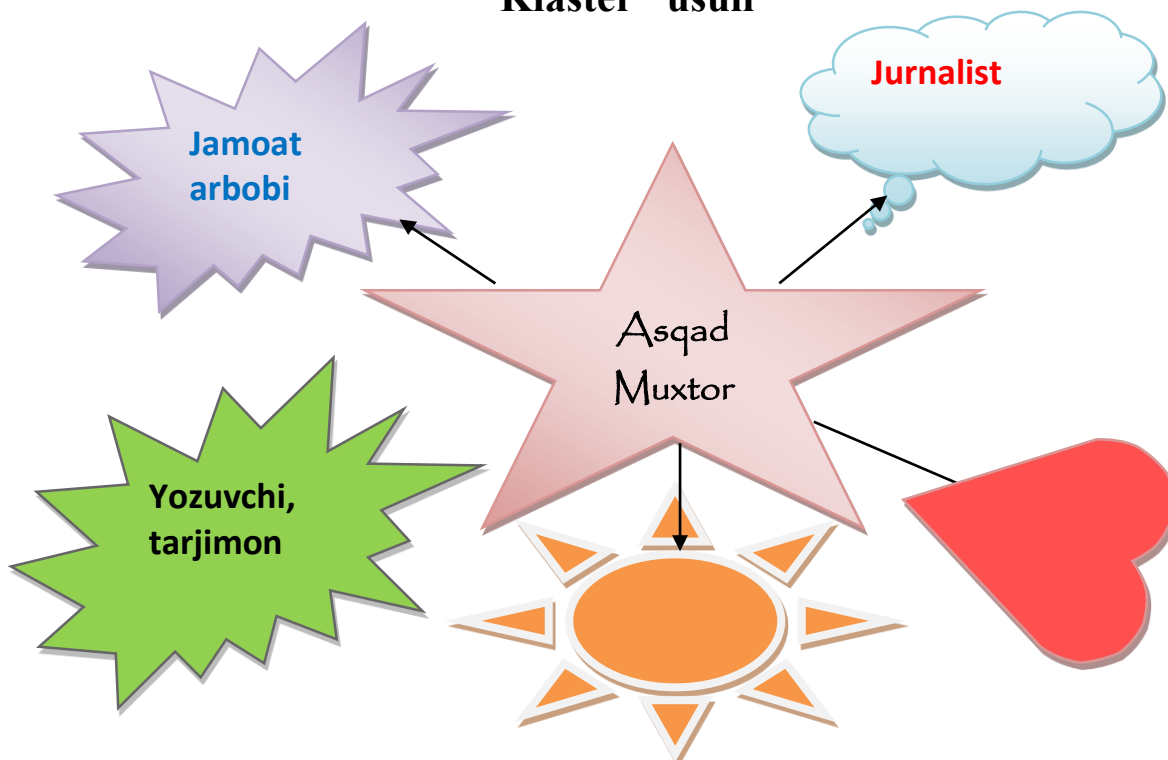
Asqad Muxtor ijodi bo'yicha "Blis-so'rov"

Mavzular	She'r	Poema	Roman	Nazmiy	Nasriy
"Po'lat quyuvchi"		+		+	
"Yulduzim"	+			+	
"Chinor"			+		+
"Tug'ilish"	+			+	

„She'r muallifini toping .

1. „Ona tilim “ 2. „Mening Vatanim “ 3. „Yulduzim” 4. „Jonlarni jononi Vatan” 5. „Mardlik afsonasi” 6. „Nevara” 7. „O‘zbekiston” 8. „Yo‘l” 9. „Nido“	Asqad Muxtor Rasul Hamzatov Saida Zunnunova Shuhrat Hamza H. Olimjon Zulfiya E.Vohidov A. Muxtor

“Klaster” usuli

Savollar

1. Asqad Muxtor qachon va qayerda tug`ilgan?
2. A.Muxtorning birinchi she`ri qachon va qaysi gazetada nashr etiladi?
3. A.Muxtorning qanday she`riy to`plamlarini bilasiz?
4. A.Muxtor qaysi janrlarda ijod qildi?

Boshqotirma bajarilgandan so`ng guruhlarga topshiriqlar beraman.

1-topshiriq. „Sirli raqamlar” o`yini

23, 20, 11, 3,20,24,8,12. Alifbo bo`yicha raqamlarda yashiringan harflarni to`g`ri topsangiz A.Muxtor she`rlaridan birining nomi kelib chiqadi.

Javob: („YULDUZIM”)

2-topshiriq. „Raqamlar so`zlaydi” o`yini. Quyidagi savollarga javob topsangiz A.Muxtor hayoti va ijodiga oid muhim sanalar kelib chiqadi.

1. A.Muxtor qachon tug`ilgan?
2. A.Muxtor qachon Samarqanddagi O`zbekiston davlat dorilfununiga kiradi?
3. A.Muxtorning birinchi qissasi nashr etilgan yilni toping.
4. „Uyqu qochganda” asari qachon yozilgan?

1	9	2	0
1	9	3	8
1	9	5	0
1	9	9	7

3-topshiriq. „She`r muallifini toping” o`yini.

„Ona tilim”	Asqad Muxtor
„Mening Vatanim”	Rasul Hamzatov
„Yulduzim”	Saida Zunnunova
„Jonlarni Jononi Vatan”	Shuhrat
„Mardlik afsonasi”	Hamza Hakimzoda Niyoziy

1-guruh. „Baliq skeleti” chizmasi asosida A.Muxtor hayoti va ijodini mustahkamlaydi.

2-guruh. „Klaster“ usulida „Asqad Muxtor kim?” mustahkamlaydi.

3-guruh. „Blits so`rov” Asqad Muxtor ijodi asosida. Ifodali o`qish mashqi. Guruhlar Asqad Muxtor she`rlarini ifodali o`qiydilar.

„Sinkveyn” metodini qo‘llash. „Tug‘ilish” she’ri asosida har bir guruh bajaradi. **Namuna:**

1. Osmon
2. Muqaddas. Oppoq
3. Yog‘di. Ko‘tarildi. Ochildi.
4. Tong oldidan yomg‘ir yog‘di.
5. Ko‘k

MIRMUXSINNING HAYOTI VA IJODI. «ME’MOR» ROMANIDAN PARCHANI O‘QITISHGA DOIR TA’LIMY TOPSHIRIQLAR

Asar parchasi yuzasidan «T chizmasi» yaratish.

O‘quvchilar parchani o‘qib chiqqach, o‘qituvchi bergan topshiriq tarqatmalardagi mavzularga «T chizmasi» yozadilar. O‘qituvchi «Me’mor Najmiddin Buxoriy», «Badia va Zulfikor», «Ma’suma bekaning farzand dogi», «Govvos Muhammadning mardligi», «Sahrodagi girdibod» kabi mavzular yozilgan topshiriq tarqatmalari tarqatadi. O‘quvchilar o‘zlariga tushgan mavzularga «T chizmasi» yaratib, doskaga chiqib, himoya qiladilar. O‘qituvchi mashg‘ulot so‘ngida uni xulosalaydi.

Namuna:

«T chizmasi». Mavzu: «Sahrodagi girdibod»

Afzalligi	Kamchiligi
1. Me’mor ko‘ziga yaxshi bir bino, qasr ko‘rinishi.	1. Me’morning beparvoligi, kuchli shamol namatu chodirlarni tortqilashi.
2. Me’mor bu binoni podsho Jamshid yoki Iskandarga xadya etishni, nomini «Oltin saroy» deb nomlashni orzu qilishi.	2. Hamma yokni qorong‘ulik bosib, yuzlariga qum urilishi.
3. Tun sokin va osoyishta, osmonda son-sanoksiz yuldo‘zlar va oyning porlab turishi.	3. Kandaydir daxshatli kul korongulik ichida hamma narsani tortib, osmonga otishi.
4. Me’morning tunda, oy yorugida bino chizmasini chizishi.	4. Girdibodning kuchayishi, hamma bir-birini mahkam ushlashi.
5. Me’mor tezrok Jayxun daryosidan o‘tib olishni orzu qilishi.	5. Otlar qum buroni ostida qolishi va 2 otning halok bo‘lishi.
	6. «Girdibod o‘tib ketdi. Jonimiz omon qoli. Bu ham olloxning inoyati», - dedi me’mor.

BAHS-MUNOZARA. «MILLIY QADRIYATLAR- MUQADDAS»

Milliylik
nima?

Millat
tanlanadimi?

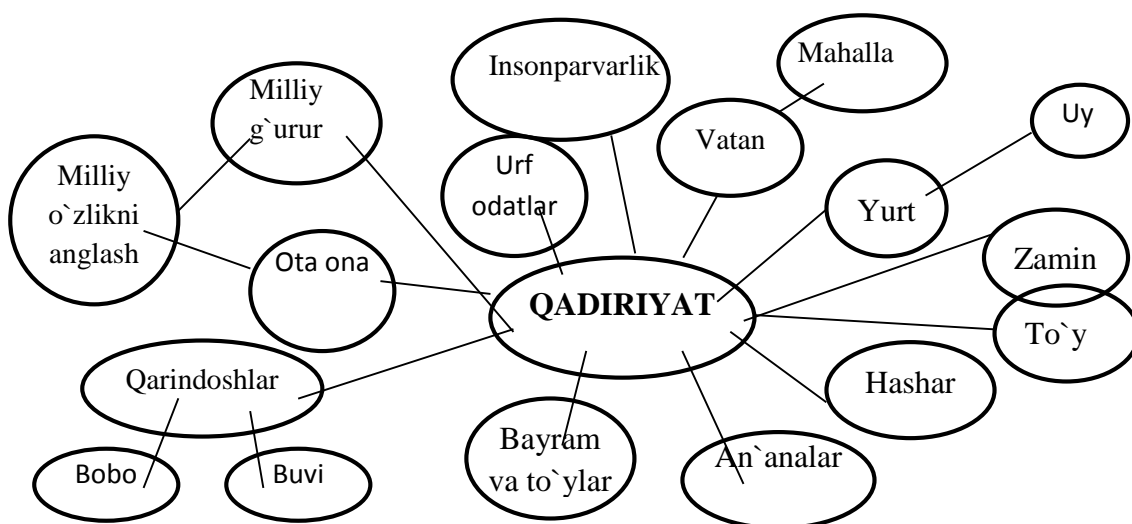
Milliylik nimalarda
namoyon bo'ladi?

Har bir inson
bolaligidan o'zining
biror millatga tegishli
ekanligini bilib o'sadi.

Millatning o'ziga
xosligini tayin etadigan
eng katta va asosiy belgi

Milliylik – tashqi belgi emas. U
ichki holatdir. Biror millatning
vakili o'zining qaysi millatga
mansubligini bilsa va shu bilan
faxrlansa, unda millat tuyg'usi
shakllangan bo'ladi.

Millatni tanimaslik va u
bilan faxrlanmaslik
ulkan baxtsizlikdir.

1. Milliy qadriyatlar deganda nimani tushunasiz?

- Milliy qadriyat-madaniy merosning qadri abadul- abad tushmaydigan qismidir.

2. Madaniy-ma'naviy qadriyatlarga nimalar kiradi?

- Turli shakllarda namoyon boʻladigan madaniyat durdonalari, til, adabiyot, sanʼat. xalq xunarmandchiligi mahsulotlari

3. Yoshlarning milliy qadriyatlarga munosabati qanday boʻlishi kerak.

-Yoshlar Gʻarb madaniyatining adabiyoti va sanʼatiga mukkasidan sajd qilib, taqlidchi boʻlishlari kerak emas, ularni ham oʻrgangan holda oʻzlarining asl oʻzligini unutmasliklari zarur.

4. Qadriyat deganda nimani tushunasiz?

-Har bir millat tarixi bilan bogʻliq boʻlgan milliy, moddiy va maʼnaviy qimmatga ega boʻlgan buyumlar, ashʼyolar, asori-atiqalar, badiiy, diniy, falsafiy asarlar, millat uchun qimmatli boʻlgan milliy urf-odat, anʼana, millatning ona tili, oʻzligini bildiruvchi milliy gʻururi, shon-shavkati, or-nomusi va boshqalar.

5. Milliy qadriyatlarga munosabat qanday boʻlishi kerak?

-Mustaqillik tufayligina milliy qadriyatlar chinakamiga qadrlanadigan, eʼzozlanadigan boʻladi.

OʻLMAS UMARBEOVNING HAYOTI VA IJODI. «QIYOMAT QARZ» HIKOYASINI OʻQITISHGA DOIR TAʼLIMiy TOPSHIRIQLAR

Hozir biz «Qiyomat qarz» hikoyasini oʻqiymiz. Soʻng hikoya yuzasidan «T chizmasi» yaratamiz. «T chizmasi» usuli yangi mavzu oʻtilgandan soʻng asar qahramonlariga tavsif berishda yaxshi samara beradi. Quyidagi jadvalga izoh yozamiz.

«T chizmasi»

Mavzu: «Qiyomat qarz» hikoyasidagi Sulaymon ota timsoli.

Namuna:

Afzalligi	Kamchiligi
Sulaymon ota xalol, vijdonli inson. U omonatga xiyonat kilmaydi. 30 yil Nuʼmonjonni kutadi. Sabr-kanoatli. U zimmasidagi Qiyomat-qarzni uylab, Ukrainagacha boradi. Sulaymon ota vafodor inson. Kampiri Zebi xola xotirasini 28 yil eʼzozlab, u diyonatli.	Sulaymon ota baʼzan ikkilanadi: «Balki Nuʼmonjon tirikdir, balki biror shaxarda yashab yurgandir...» Pullarni qolxoz xisobiga utkazib, omonatni topshirgisi, kampiri Zebi xola ketgisi keladi. Baʼzan koʻz yosh tukadi. Ishonuvchanligi hayotda pand beradi.

Oʻquvchilar shu kabi «T chizmasi»lar yaratib, doskada ximoya kiladilar. Oʻqituvchi ularni baholab, mashgʻulotni yakunlaydi.

CHINGIZ AYTMATOVNING HAYOTI VA IJODI.
«OQ KEMA» QISSASINI O‘QITISHGA DOIR
TA‘LIMY TOPSHIRIQLAR

O‘quvchilar avval parchani O‘qib chikadilar, sung O‘qituvchi bergan qog‘ozlarga mavzu buyicha «Klastr» yaratadilar. Har bir guruh o‘z «Klastr»ini doskada himoya qiladi. O‘qituvchi «CHingiz Aytmatov – tanikli kirgiz adibi», «CHingiz Aytmatov xayot yuli», «CHingiz Aytmatov va jaxon adabiyoti, «Oq kema» - sevimli kissam», «SHoxdor ona bugi ezgulik timsoli», «Nurgozi – mehr kurmagan bola» kabi mavzular beradi, o‘quvchilar mavzularga klastr yaratadilar. Mashg‘ulotni O‘qituvchi yakunlaydi. Namuna: Klaster.

Mavzu: Nurgozi – mehr kurmagan bola.

Бола – Шохдор она буги хакидаги ривоятга ишонади,
бугуларни авлод онаси деб билади.

Бола тенгдошларисиз,
ёлгиз

Ок кема – тукислик, меҳр-оқибат,
дийдор рамзи

Бола бобоси Мумин
чолга ишонар эди.

«Мен баликка айланаман, эшитяпсизми, бобо, сузиб
кетаман...»

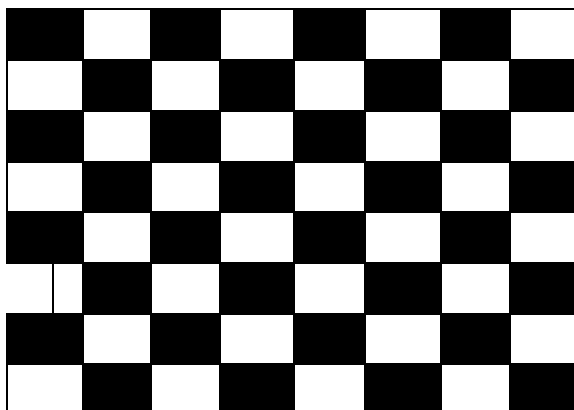
“**Shahmat usuli**” dan foydalangan holda burgut, arslon, ohu, bulbul, tuyalar nimaning ramzi ekanini topib kelishini topshiraman. Bunda daftarga shahmat taxtasining to‘rtidan biri (1/4) chiziladi. Undagi qora kataklarga uy ishi uchun berilgan ramzlar nomi yoziladi, oq kataklarga esa ramzlarning izohi yoziladi.

1.Burgut -
4.Bulbul-

2.Arslon-
5.Tuya-

3.Ohu -

“Shaxmat” usuli

“Oq kema” yasaymiz o‘yini.

Bunda “Oq kema” yasaymiz savol javobi bo‘lib o‘tadi. Unda o‘qituvchi 2 tadan a‘zosi bo‘lgan 2 ta guruh tashkil etadi. Guruhlar o‘z savollarini raqib guruhlariga beradilar hamda kema qismlarini hosil qiladilar.

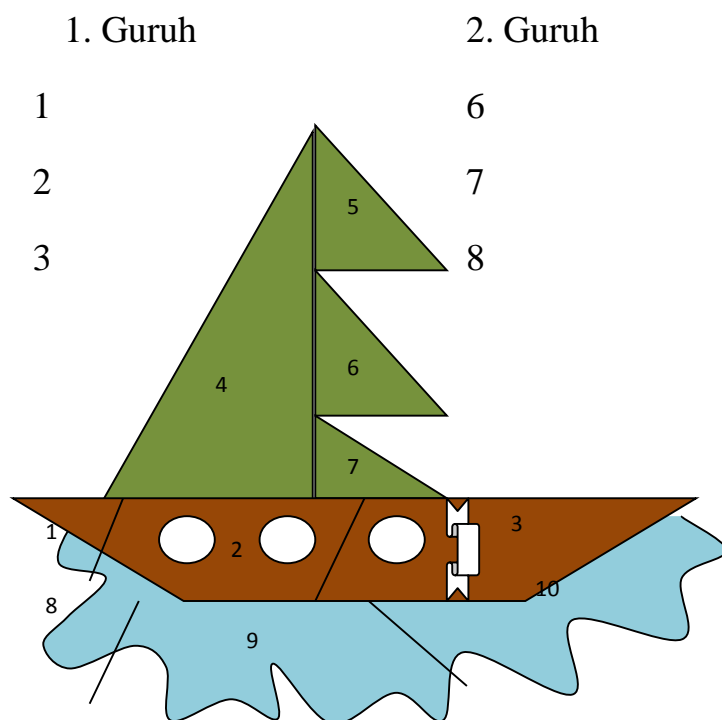
1. “Oq kema” qissasi qachon yozilgan ?
2. Asrga tatigulik kun” qachon yozilgan ?
3. “Kasandra tamg‘asi” romani qachon yozilgan ?
4. “Qirg‘izistonda Ch.Aytmatov nomidagi Xalqaro “Oltin medal” qachon ta‘sis etildi”
5. “Jamila qissasi” qachon yozilgan ?
6. Nechanchi yili Ch.Aytmatov Qirg‘iziston xalq yozuvchisi bo‘ldi?

7. Qachon 1995- Ch.Aytmatov Markaziy Osiyo xalqlari madaniyati assambleyasi prezidaenti bo‘ldi?

8. Qachon Ch.Aytmatov O‘zbekiston Respublikasining “Do‘stlik” ordeni bilan mukofotlandi.

9. Qachon Ch.Aytmatov O‘zbekiston Respublikasining “Buyuk xizmatlari uchun” o‘rdeni bilan mukofotlandi.

10. Qachon Ch.Aytmatov vafot etgan?

1. Guruh

2. Guruh

1970- “Oq kema” qissasi yozildi.

1

6

1980-“Asrga tatigulik kun” romani yozildi.

2

7

1990-“Kasandra tamg‘asi” romani yozildi.

3

8

1999-“Qirg‘izistonda Ch.Aytmatov nomidagi Xalqaro “Oltin medal” ta‘sis etildi”.

1958-“Jamila qissasi” qissasi yozildi.

1968- Ch.Aytmatov Qirg‘iziston xalq yozuvchisi bo‘ldi.

1995- Ch.Aytmatov Markaziy Osiyo xalqlari madaniyati assambleyasi prezidaenti bo‘ldi.

1995- Ch.Aytmatov O‘zbekiston Respublikasining “Do‘stlik” ordeni bilan mukofotlandi.

1998- Ch.Aytmatov O‘zbekiston Respublikasining “Buyuk xizmatlari uchun” o‘rdeni bilan mukofotlandi.

2008-Ch.Aytmatov vafot etdi.

“Adashtirdim, topingchi ?” zehn boshqotirmasi

Ushbu boshqotirma sharliga ko‘ra o‘quvchilar qissadan berilgan quyidagi ma'lumotlar ichidan xato ma'lumotlarni . ajrata olishlari va uni jadvalga joylashtirishlari lozim.

Kunduzlari, odatda shorn vaqtiga borib, bola serpoya shiroljinlar g'uj bo‘lib o‘sgan tomonga jo‘nashni yaxshi ko‘rardi. Bojkey xplaning xushnud damlari kamdan kam bo‘lardi. Ko‘pincha g'amgin va tajang yurar, eriga e'tibor ham qilmasdi.

Hamma balo shundan boshlandi. Shoxdor ona bug'u avlodlarining boshiga katta baxtsizlik tushdr. Deyarli. har bir kishi ormonlarda ona bug'ularni ovlashga tushib ketdi.

E, botam, qadimgi odamlardan qolgan gap bor: ochko‘zlik takabburlikni, takabburlik esa telbalikni tugdiradi:

Bola bir kun adirdan turib ko‘m-ko‘k Issiqkolda oq kemani birinchi marta ko‘rib qolganida...

...O‘rozqui molxona orqasida mast-alast holda qaysarlik bilan Shoxdor ona bug'u tanasini tilkalashda davom etardi.

Boshqotirmaning to'g'ri variant

Kunduzlari, odatda tush vaqtiga borib, bola serpoya shiroljinlar g'uj bo‘lib o‘sgan tomonga jo‘nashni yaxshi ko‘rardi.

Bo'key xolaning xushnud damlari kamdan kam bo‘lardi. Ko‘pincha g'amgin va tajang yurar, jiyaniga e'tibor ham qilmasdi.

Hamma balo shundan boshlandi. Shoxdor ona bug'u avlodlarining boshiga katta baxtsizlik tushdi. Deyarli har bir kishi o'rmoniarda oq bug'ularni ovlashga tushib ketdi.

- E, bo'tam, qadimgi odamlardan qolgan gap bor: boylik takabburlikni, takabburlik esa telbalikni tug'diradi.

Bola bir kun Qorovultog'dan turib ko'm-ko'k Issiqko'lda oq kemani birinchi marta ko'rib qolganida...

...O'rozqul molxona orqasida masl-alast holda qaysarlik bilan Shoxdor ona bug'u kallasini tilkalashda davom etardi.

Noto‘g’risi	To‘g’risi	Noto‘g’risi	To‘g’risi
Shorn vaqtiga...	Tush vaqtiga	Adirdan turib...	Qorovultog'dan turib..
Eriga e'tibor ber...	Jiyaniga e'tibor ber..	Ochko‘zlik takabburlikni...	Boylik takabburlikni..
Ona bug'ularni...	Oq bug'ularni...	Ona bug'u tanasini...	Ona bug'u kallasini...

«RAVSHAN» DOSTONINI O‘QITISHGA DOIR TA‘LIMY TOPSHIRIQLAR

“Ravshan” dostoni mavzusini mustahkamlash uchun sinf o‘quvchilarini 3 guruhga bo‘ljadi. “Tezkor savolga tezkor javob” o‘yini o‘tkaziladi.

1 – guruh.

1. Go‘ro‘g‘li Hasanxonni qayerdan olib kelgan?
- Vayangandan.
2. Ravshan kimning o‘g‘li?
- Hasanxonni.
3. Zulxumor kimning qizi?
- Qoroxon podshoning.
4. Zulxumor yurtining nomi?
- Shirvon.
5. Zulxumor nima tikib yigitlarga sotadi?
- Qalpoq.
6. Ravshanning Shirvon elida tutingan onasining necha o‘g‘li bor edi?
- Oltita.

2 – guruh.

1. Go‘ro‘g‘li Hasanxonni qayerdan olib kelgan?
- Xunxordan.
2. Ravshanning onasining ismi nima?
- Xon Dalli.
3. Hasanxonni oti nima deb atalardi?
- G‘irko‘k.
4. Ravshan dor tagida kimni ko‘rib yig‘lab yubordi?
- Otasi Hasanxonni.
5. Hasanxon dor tagida qanday bo‘lib turar edi?
- Devona bo‘lib turar edi.
6. Ravshan necha kun zindonda saqlandi?
- 40 kun.

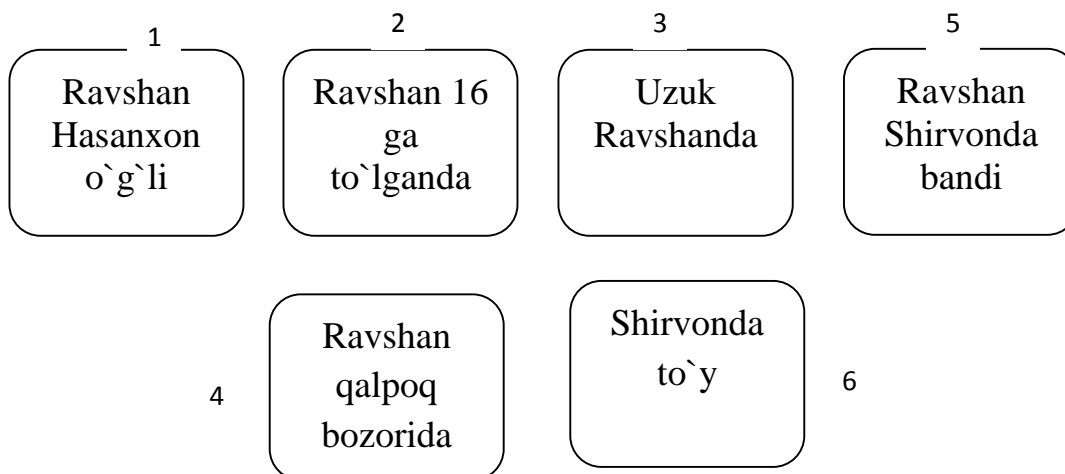
3 – guruh.

1. Avazxonning qizini ismi?
- Gulanor.
2. Ravshan bilan Gulanorni bir - biriga kim fотиha qilmoqchi bo‘ladi?
-
3. Go‘ro‘g‘li Avazni o‘ziga o‘g‘il qilib olib kelganda u necha yoshda edi?
- 7 yoshda.

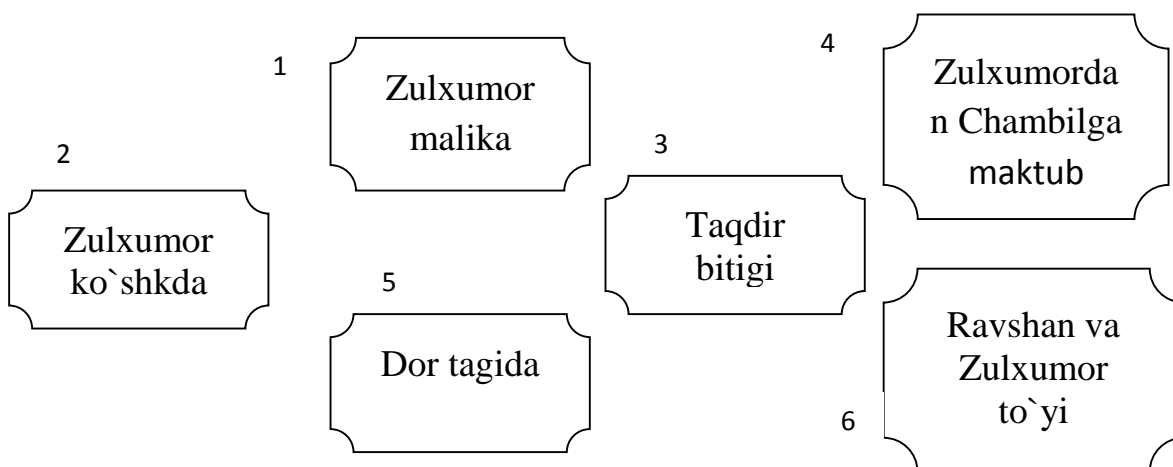
4. Zulxumorni Ravshan birinchi nimada ko‘radi?
  - Urukda.
5. Ravshanning otini nomi nima?
  - Jiyronqush.
6. Shirvon bilan Chambil yurtining orasi necha kunlik yo‘l edi?
  - Uch oylik.

“Galereya” texnologiyasi. 1 – guruh Ravshanga, 2 – guruh Zulxumorga, 3 – guruh Hasanaxonga oid ma’lumotlarni to‘plash vazifasi topshiriladi. Guruh a’zolari topshiriqni qog‘ozda bajaradilar va uni doskaga yopishtirib, ma’lumotlarni ko‘proq to‘plashlari vazifa qilib beriladi. Har bir guruh o‘z ishining taqdimotini tayyorlaydi. Navbati bilan taqdimot o‘tkaziladi. Savollar beriladi va tinglanadi.

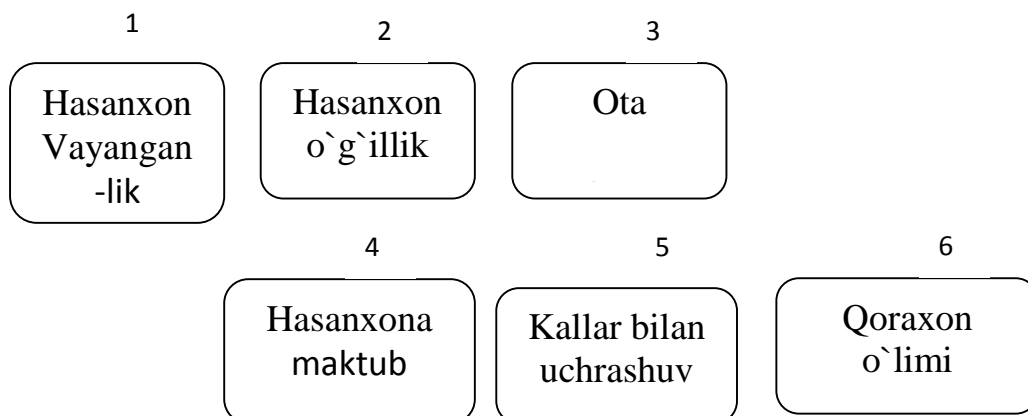
1 – guruh. Ravshan galereyasi

2 – guruh. Zulxumor galereyasi

3 – guruh. Hasanxon galereyasi

«Tushunchalar tahlili»ni himoya qiladi.

Namuna:

Tushunchalar	Mazmuni
1. «Ravshan» dostoni	Ishqiy-sarguzash dostoni
2. Xodi Zarif	Dostonni yozib olgan folklorshunos olim.
3. Xasanxon	Gurugli tarbiyasini olgan paxlavon
4. Aynoq, Jaynok, Ersak, Tersak	SHirvonlik turtta oga-ini botirlar
5. «Okkiz-so`zlari kuv kiz»	Zulxumorning ung kul kanizi
6. 3 oylik yulni 20 kunda bosib utgan jonivor	Girkuk (Giro) Guruglining oti
7. Kulon, bulon, kursok	Kiyik turi, yovvoyit ot, chiyaburi
8. Paxlavon, masxaraboz, mergan, sinchi	Aynok, Jaynok, Ersak, Tersak
9. Ravshanga ogir kunda yordam bergan odam	Uning otasi Xasanxon
10. Xasanxonning yaxshiligi	Koraxonni engadi, Ravshanga Zulxumorni nikoxlab beradi, Aynokni SHirvon eliga podsho etib tayinlaydi.

ALISHER NAVOIYNING HAYOTI VA IJODI.

«MEHR VA SUHAYL» HIKOYATINI O`QITISHGA DOIR TA`LIMIY TOPSHIRIQLAR

1. Navoiy qachon tug`ilgan?
- A.Navoiy 1441 – yilda Hirotda tug`iladi.
2. Navoiyning otasi kim?
- G`iyosiddin Muhammad.
3. Onasi kim?
- Qobul amirzodalaridan Shayx Abdusaid Changning qizi.
4. A.Navoiy do`sti?

- Husayn Bayqaro.
- 5. Alisherlar oilasi qachon nega Iroqqa ko‘chadi?
  - 1447 – yilda Hirot notinchligi uchun.
- 6. Samarqandda qachon yashagan?
  - 1460 – yillarning ikkinchi yarmida.
- 7. Samarqanddagi ustozlari?
  - Fazlulloh Abulays.
- 8. Astrabodga qachon hokimlik qildi?
  - 1487 – 1488 – yil.

O‘qituvchi endi A.Navoiyning faoliyatini qamrab olgan savollar asosida 2 – guruhdan 1 – guruhga savollar berishni tashkil etadi. Xatolar o‘qituvchi tomonidan to‘g‘irlanib boriladi. Bu zigizak usuli hisoblanadi.

1. A.Navoiy necha yoshdan boshlab she‘r yoza boshlagan?
  - 7 – 8 yoshlardan.
2. Qanday taxalluslarda ijod etgan?
  - Turkiyda “Navoiy”, forschada “Foniy”.
3. “Badol ul - bidoya” asarini qachon yaratgan?
  - 1472 – 1476 – yillarda.
4. “Novodir un - nihoya” devonini qachon yaratgan?
  - 1476 – 1483 – yillarda.
5. “Xamsa” asarini qachon yaratgan?
  - 1483 – 1485 – yillarda.
6. “Xazoyin ul – maoniy” majmuasini qachon yozgan?
  - 1490 – yilda.
7. Farididdin Attorning “Mantiq ut - tayr” asaridan hayratlanib yozgan asari?
  - “Lison ut - tayr”.
8. A.Navoiyning so‘nggi asarining nomi va yozilgan yili?
  - “Mahbub ul - qulub” asari 1500 – yilda.

O‘qituvchi “Mehr va Suhayl” asari asosida “Insert” usulini yoritishni o‘quvchilarga vazifa qilib topshiradi. Bu usulni umumiy guruhda bajarish mumkin.

“Mehr va Suhayl” yuzasidan Insert jadval

	Fikrlar	“√”	“+”	“-”	“?”
1.	Asar mazmunini bilardim				
2.	Asar qahramonlari bilan tanishman				
3.	Asar go‘yasi haqida bilaman.				
4.	Asar qahramonlarining ismlari xarakterlariga, ma’naviy qiyofasiga mosligini bilaman.				
5.	Xalqimiz ma’naviyatiga xos qadriyatlar ifodalanganligini ...				
6.	Hozirgi kunda ham asar o‘z qiymatini yo‘qotmaganligini ...				
7.	Jobir qilgan ishlari, xarakteri bilan o‘ziga jabr qilganini ...				

“√” – bu fikr menga tanish

“+” – bu men uchun yangilik

“-” – bu fikrga qarshiman

“?” – qo‘shimcha ma’lumot kerak

«Mehr va Suxayl» hikoyasi bo‘yicha «BBB» metodini yaratish.

Bilaman	Bilishni xoxlayman	Bildim
«Sab’ai Sayyor», «Xamsa»ning 4-dostoni.	Dostonning badiiy xususiyatlari yozuvlik ustida yaxshilikning galabasi. Hikoyaning markaziy kaxramoni Mehr, xotin-qizlarga xos yuksak insoniy fazilatlar soxibasi. Suxayl esa dushmanga shafkatsiz, dustga sadokatli, yoriga vafodor yigit. «Sab’ai-Sayyor» dostoni ishqiy sarguzasht doston bo‘lib, sarguzashtlarga boy. Dostonning boshqa xikoyalarini ham bilishni hohlayman.	«Mehr va Suhayl» hikoyasini ukib, Mehr kabi yuksak insoniy fazilatlar soxibi bulishni, Suhayl kabi mard va jasur bo‘lishni, Navdar va Nu‘mon kabi adolatparvar insonlar bulishni niyat qildim.

O‘quvchilar shu tarzda «BBB» metodini yaratadilar va har bir guruh o‘z ijodiy ishini doskada himoya qiladi.

Test topshiriqlari

1. Navoiyning birinchi devoni qaysi?

- A) "G`arayobus-sig`ar".
- D) "Navodirush-shabob".
- S) "Navodirun-nixoya".
- B) "Badoe`ul-bidoya".

2. Alisher Navoiy "Xamsa"si qanday she'riy shaklda yozilgan?

- A) Masnaviy
- B) Muxammas
- S) Musaddas
- D) Masnaviy va to`rtlik shaklda

3. Navoiyning qaysi asari "Firoqnoma" deb ham ataladi?-

- A) "Layli va Majnun"
- B) "Hayratul – abror"
- S) "Farhod va Shirin"
- D) "Sab`bayi sayyor"

4. Navoiyning til masalalariga bag`ishlangan asarini ko`rsating?

- B) "Muhokamat-ul-lug`atayn"
- S) "Muqaddamat-ul-adab"
- D) "Mezon-ul-avzon"
- A) "Majolis-un-nafois"

5. «Maylni qo`yki, volai zor ul,

Jon berib vasliga xaridor ul» misralarida kim haqida so`z ketayapti?

- A. Jobir.
- B. Mehr.
- D. Suhayl.
- E. Navdar.
- F. Nu`mon.

6. «Taxtani uyla kov-kov etti,

Ki suv yo`lini nechukki nov etti» satrlarida gap nima haqida ketyapti?

- A. Suhaylning Jobir bilan urushi.
- B. Mehrning iztiroblari.
- D. Jobirning hiylasi.
- E. Diyabonning hushyorligi.
- F. Kema ahlining vahimasi.

7. Mas`uliyatli damda shaxsiy ishtiyoqi tufayli asirga tushgan obrazni ko`rsating.

- A. Navdar.

- B. Nu'mon.
- D. Mehr.
- E. Suhayl.
- F. Diydabon.

8.«Mehr va Suhayl» hikoyasida qahramonlar ruhiy holati va tashqi tasvirini berishda asosan qaysi rangdan foydalanil gan?

- A. Oq rang.
- B. Qora rang.
- D. Sariq rang.
- E. Moviy rang.
- F. Qizil rang.

9.Jobir dengizda kemalar ko^ringanidan qanday xabar topardi?

- A. Diydabonlar orqali.
- B. O' zi kuzatib yotardi
- D. Nogoh ko'rib qolardi.
- E. Kemandagi josuslar orqali.
- F. O'rgatilgan qushlar xabar berardi.

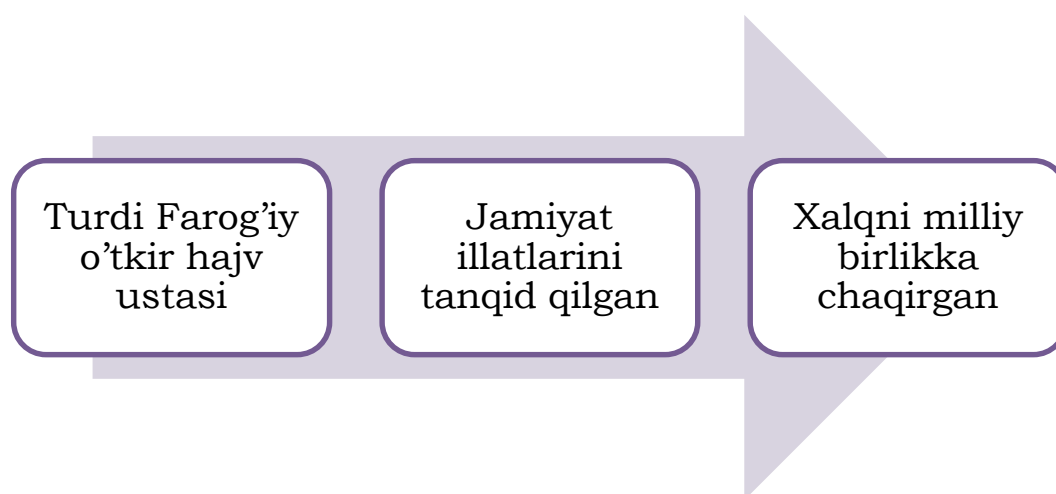
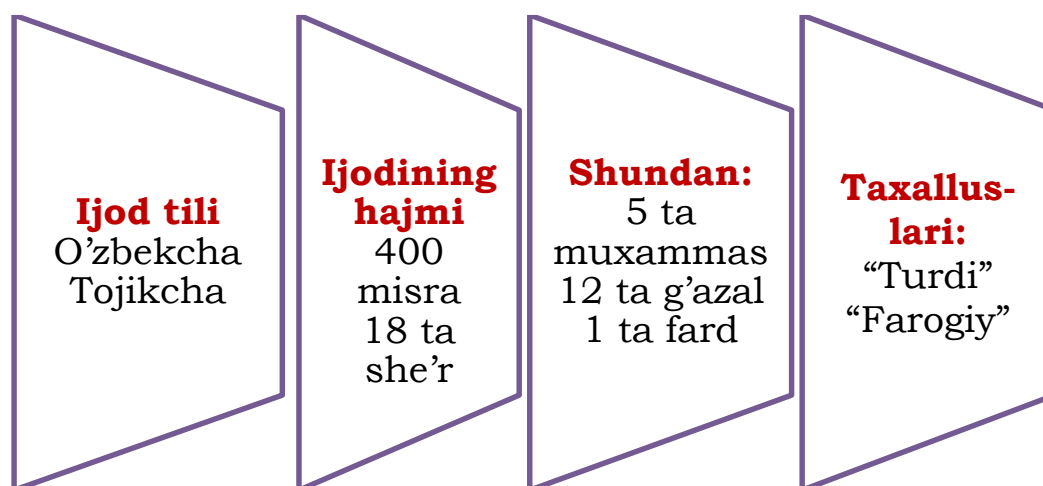
10.«Mehr» so'zi qizning ismini bildirish bilan birga yana qanday ma'noni anglatardi?

- A. Yulduz.
- B. Oy.
- D. Shamol.
- E. Quyosh.
- F. Shafqat.

TURDI FAROG`IYNING HAYOTI VA IJODI. SHE'RLARINI O'QITISHGA DOIR TA`LIMY TOPSHIRIQLAR

- Turdi Farog`iy Buxoroda tug`ulganmi? - Ha.
- Shoir yashagan davr ziddiyatli bo'lganmi? - Ha.
- Turdi qo'zg`olonchilarga qo'shilganmi? - Ha.
- Shoir devon tuzganmi? - Yo'q.
- Turdi bir tilda ijod etganmi? -Yo'q.
- Turdini bizgacha 18 ta she'ri yetib kelganmi? - Ha.
- Shoir muxammaslar yozganmi? - Ha.
- "Turdiman" g`zali hasbihol tarzida yaratilganmi? -Ha.

Ma'lumotlar	18 ta	1699-1712 y	1640 y
U qachon tug'ilgan edi			
Bizgacha uning nechta she'ri yetib kelgan			
U qachon vafot etgan			

O'quvchilarni 5 – guruhga bo'lib har bir bandini o'qib uni nasriy bayonini so'zlab berish topshiriladi.

1 – guruh.

Tor ko'ngillik beklar, manman demang, kenglik qiling

To'qson ikki bo'vli o'zbek yurtidur, tenglik qiling.

- Tor ko'ngillik beklar deb o'sha davrdagi mansabdor qozilar, beklar nazarda tutiladi.

- Ularni manmanligini qoralaydi. O'sha davrdagi urug'larni tenglikka chaqiradi.

2 – guruh.

Birni Qipchoq – u Xito – yu, birni Yuz, nayman demang,

Qirq – u, Yuz, Ming son bo‘lib, bir xon oyinlik qiling.

- O‘sha davrda o‘zbeklar urug`larga bo‘linib, shoir Yuz urug`idan bo‘lgan. Shoir urug`larni Qipchoq, Xitoy, Yuz, Nayman bularni barini birlashishga chorlaydi.

3 – guruh.

Bir yaqodin bosh chiqarib, barcha bir to‘ng`a kirib,

Bir o‘ngurlik, bir tirizlik, bir yaqo, yenglik qiling.

- Shoir halqini birlashishga undaydi. Ular birlashib biri to‘ning yelkasi, biri etagi, biri yengi bo‘lishini hohlaydi.

4 – guruh.

Kim qo‘yubdur, uhdai o‘z mulkingizdin chiqmayin,

Ikki, uch, to‘rt davosin etmakni kutahlik qiling.

- Kim qo‘yubdur sizlarga o‘zingizni mulkingizdan chiqmaslikni deyiladi. She’rda, ikki, uch, to‘rt odamni davisini ko‘rmoqni kamtarlik qiling deyiladi.

5 – guruh.

Mardlar maydon chekib, rangin ko‘tarib zaximlar,

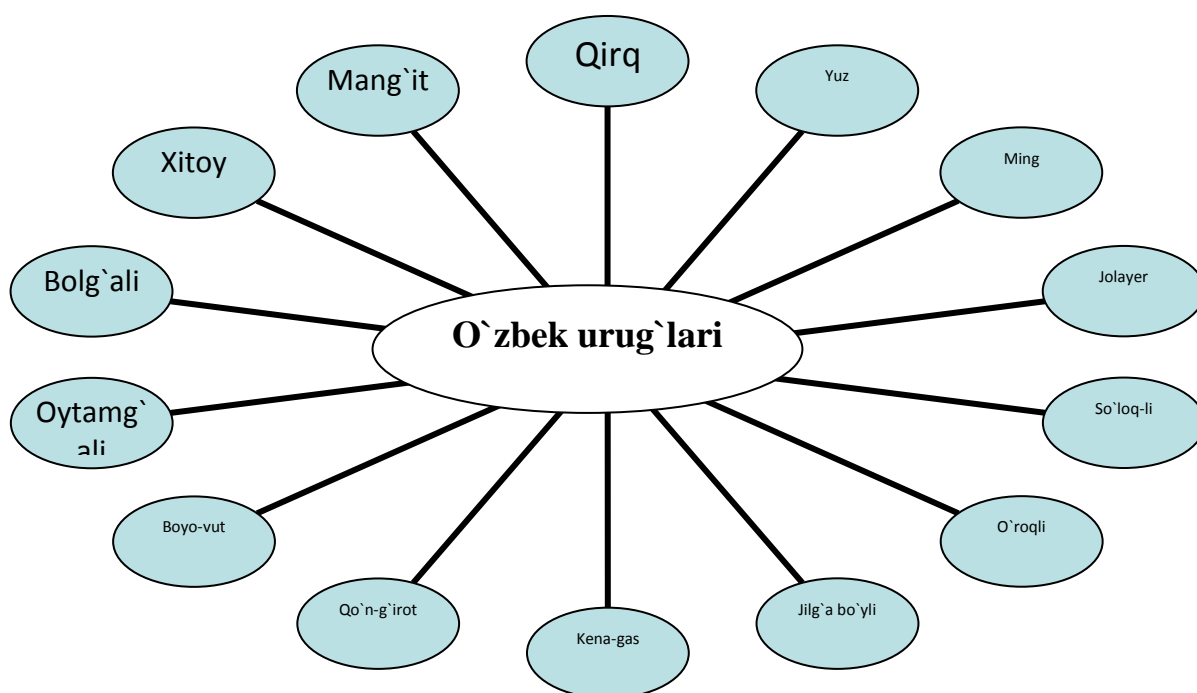
Sizga yo‘q, ul jabharo‘ yuzga upo – enlik qiling.

- Beklarni tanqid qiladi, yuragida mardlar kabi maydonda zahmat chekish, javhari – yurt kattalariga kinoya qiladi. g`zalda maydon kechib jang qilolmaydigan kimsalarni satang ayollarga o‘xshatadi.

So‘z o‘yini.

4	6	5	3	7	2	1
<i>manman</i>	<i>kenglik</i>	<i>Demang</i>	<i>beklar</i>	<i>qiling</i>	<i>ko‘ngillik</i>	<i>tor</i>
<i>Ikki</i>	<i>yurtidir</i>	<i>o‘zbek</i>	<i>bovli</i>	<i>tenglik</i>	<i>qiling</i>	<i>to‘qson</i>
2	5	4	3	6	7	1

O'zbek urug'lari klaster chizmasi.

Tor ko'ngilli beklar g'azali asosida idrok xaritasi yaratish vazifasi beriladi.

Farg'ona vodiysida yashagan qipchoqlar o'tmishda 40dan ortiq urug' va tarmoqlarga bo'lingan bo'lsa, yuz qabilasi o'tmishda 92 bovli o'zbek urug' va qabilalardan tashkil topgan

Qipchoq urug'i nomlai bilan atalgan toponimlar:

yashiq, yettiqashqa, puchug'oy, elaton, o'lmas, tumor, oqtumor, sirmoq, qo'g'ay, qo'g'ayo'lmas, yungiqo'g'ay, bachqir, qorabo'yin, tovuldi, dovul, oqbo'yra, bug'ach, to'rayg'ir, oqtikon, oqtovliq, qizilmush, tozmahalla.

XX asr boshlarida qipchoqlar 7 ta katta bo'lakka: to'g'izuruv jetiuruv qorqipchoq sariqipchoq qipchoqsaroy parchaqipchoq oqqipchoq urug'lariga bo'lingan.

Yuz qabilasining urug'lari

marqa bolasi	qoropchi	rajab bolasi
<p><i>Uyas (kerayit, kal, norin, oqchepkan, ko'sa, boymoqli); Solin (davlay, jobuvchi, tog'ay, qirsadoq, lapkarach, shodmon to'pi); Xitoy yuzi (quriqozon, tig'iriy, beshkubi, bog'machchoyi, hoji bolasi, mug'ol, uvol, hojibachcha, xonxo'ja, nebo'sa, qoraqursoq, sort juzi)</i></p>	<p><i>Qoropchi qo'qoni, Qo'shtamg'ali Ochamayli Parchayuz Uyuvli va bular ichiga kiruvchi mayda urug'lar</i></p>	<p><i>Tuyoqli Chol Beshjuz Choljuvut Beshkal va bular ichiga kiruvchi mayda urug'lar</i></p>

Tushunchalar tahlili

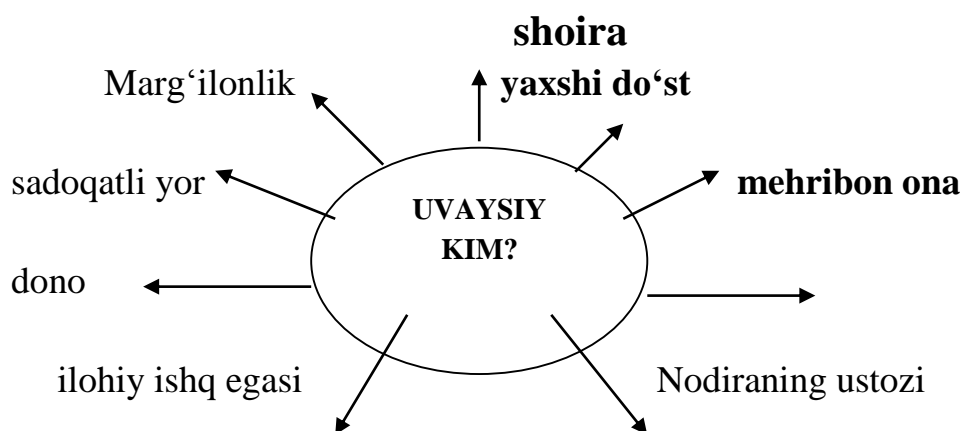
Tushuncha	Mazmuni
Bov	Bog', shox, urug'
O'yin	Rusum, odat
O'ngur	To'nning etagi, bar
Tiriz	To'nning yelka qismi, jiyak
Ko'tahlik	Qisqalik, kamtarlik.
Zahm	Yara
Englik	Elik, upa

«Turdiman» gazali bo'yicha «BBB» metodini yaratish

Bilaman	Bilishni xohlayman	Bildim
«Turdiman» gazali – xasbi-hol gazali.	«Turdiman» gazali 3 baytdan iborat bo'lib, shoirning o'z axvolini bayon etish tarzida yaratilgan. G'azal shoirning xasbi-xoli bilan boshlanadi. Baytlarda shoir tazod san'atidan foydalangan. Gazalning eng asosiy goyasi – millatni birlikka chorlash. Gazalni baytma-bayt taxlilini bilishni xohlayman.	O'z umri davomida goyat iztirobli kunlarni boshdan kechirgan shoir, ushbu gazalida takdiri orkali o'ziga achinadi. Tolesizligiga la'natlar o'qiydi. Lekin o'zidan keyin so'zi kolgan shoir hech qachon baxtsiz emas.

Uvaysiy lirikasini o'qitishga doir ta'limiy topshiriqlar

“Klaster” usuli asosida o'tilgan dars mavzusini mustahkamlash.

Ularni ikki guruhga bo'lib, boshqotirma beriladi.

1-guruh:28, 8, 18, 19, 14, 13.(**chiston**)

2-guruh:26, 1, 24, 1,11 (**g'azal**) sonlarini alifbo tartibida yozin chiqishlari topshiriladi va topilgan so'zlar guruhlariga nom qilib beriladi.

Bunda "Idrok xaritasi" usuludan foydalanishadi.

1-guruh "Chiston" guruhiga "Shoira hayotiga oid ma'lumotlar" haqida xarita tuzish beriladi.

2-guruh "G'azal" guruhiga esa "Shoira ijodiga oid ma'lumotlar" mavzusi topshiriladi.

Uvaysiyning hayoti va ijodi asosida "FSMU" metodidan foydalanish.

F – Uvaysiy o'zbek shoiralari ijodiyotlariga xos xususiyatlar haqida so'z borar ekan, latif bir she'riyat ko'z o'ngimizga keladi. Shoira xalq hayotiga yaqin turgan ijodkor.

S - Uvaysiydan bizgacha to'rt devoni tashkil qilgan "Karbonoma" yoki "Shahzoda Hasan", "Shahzoda Husan haqida doston", "Voqeoti Muhammad Alixon" dostonlari yetib kelgan. Devon tarkibida 269 ta g'azal 29 ta muxammas 55 ta musaddas 1 murabba jamlangan. Navoiyning 9 g'azaliga, Fuzuliyning 3 g'azaliga, Amiriyning 5 g'azaliga muxammaslar bog'langan.

M - Shiraning umr yo'ldoshi barvaqt vafot etadi, onasidan ayrilib qoladi. Farzandlarini oliyjanob onalik mehri bilan tarbiyalaydi. U ijodga beriladi.

U – Uvaysiy o'z asarlarida insoniy sof muhabbat, vafo va sadoqatni kuylaydi, adolatparvarlikni ilgari suradi. O'zi kabi ma'suma ayollarning nolasini aks ettiradi.

**Jahon otin Uvaysiy hayoti va ijodi yuzasidan olingan ma'lumotlarni
tahlil qilishda "Charxpalak" texnologiyasidan foydalanish**

№	Ma'lumotlar	Jahon otin	"Uvaysiy" "Vaysiy"	Quyoshbibi	1846 - yil	Muhammad xon	1780-yil
1.	Taxallusi		+				
2.	Shoiraning asl ismi	+					
3.	Tug'ilgan yili.						+
4.	Qizining ismi.			+			
5.	O'g'lining ismi.					+	+
6.	Qachon vafot etgan.				+		

ZAVQIY. G'AZALLAR

№	Ma'lumotlar	1921-yil	150-yilligi	Ubaydulloh	1853-yil	1890-yil
1.	Zavqiy qachon tug'ildi.				+	
2.	Shoirning asl ismi			+		
3.	2003-yilda Zavqiy necha yilligi nishonlangan.		+			
4.	Vafot etdi.	+				
5.	Haj safariga bordi.					+

**CHO‘LPON. «GO‘ZAL», «BINAFAHA», «KO‘NGIL»,
«XALQ» SHE‘RLARI**

**A.S. Cho‘lponning hayoti va ijodi yuzasidan olingan ma‘lumotlarni
tahlil qilishda “Charxpalak” texnologiyasi**

Ma‘lumotlar	“Jo‘r”	“Yorqinoy”	1897-yil	“Uyg‘onish” 1922	“Hamlet”	“Qurboni jaholat” 1914	1938 04.10	“Buzilgan o‘lkaga”	“Mushtum zo‘r”	“Kecha va kunduz”
Tug‘ilgan sana			+							
Dastlabki she‘riy to‘plam nomi				+						
Dastlabki hikoyasi						+				
Dramalari		+							+	
Izsiz yo‘qolgan she‘riy to‘plami	+									
Kulfatga sabab bo‘lgan she‘ri								+		
Romani										+
Tarjimalari					+					
Vafot etgan sanasi							+			

Tushuncha	Mazmuni
Hamoyillar	Qo‘ltiq tagidan otkazib taqilaigan yomon ko‘zdan asrovchi toshli tumor, bezaktosh.
Sor	Qarchig‘aylar turiga mansub yirtqich qush.
Qizg‘anmasdan	Ayamasdan
Qalin tovshing	Yo‘g‘on, qat‘iy tovusining

«KIM KO‘P SHE’RNI IFODALI YODDAN O‘QIYDI?» MUSOBAQASI
ABDULLA QAHHOR. «O‘G‘RI», «DAHSHAT» HIKOYALARI

1. Tarqatmalar usitida ishalsh.
(uyg berilgan topshiriq asosida)

Abdulla Qahhorning hayoti haqida gapirib bering.

Abdulla Qahhorning ijodi haqida gapirib bering.
Adib oz ijodini nechanchi yildan boshlagan ?

Yozuvchi o‘z ijodin I qays I nashriyotlarda e‘lon qilgan ?

Abdulla Qahhorga shuhrat keltirgan asar qaysi ?
Abdulla Qahhor qaysi janrlarda ijod qilgan ?

Abdulla Qahhorning “ O‘gri “ hikoyasi mazmunini gapirib bering

2. **Klaster metodi** ustida ishlash . Bunda har bir guruhga klaster chizmasi tushirilgan qog‘oz tarqatiladi va o‘quvchilar quyidagicha bajaradilar.

• I guruh

Abdulla Qahhorning komediyalari “Ayajonlarim “1967- yil

• “ Tobutdan tovush “ 1962- yil

• “ Shohi so‘zana “ 1951- yil

• “ Og‘riq tishlar “ 1954-yil

II guruh

Abdulla Qahhorning hikoyalari

• “ Ming bir jon “

• “ Dahshat “

• “ O‘g‘ri “

• “ Bemor “

• “Anor “

• “ To‘yda aza “

III guruh

Abdulla Qahhorning qissa va romanlari

• “ Sarob”

• “ Muhabbat “ qissasi

• “ O‘tmishdan ertaklar “ qissasi

• “Sinchalak “ qissasi

- “Qo‘shichinor chiroqlari “ romani

IV guruh

Abdulla Qahhorning “O‘g‘ri” hikoyasidagi timsollar

- Ellik boshi
- Tilmoch
- Qobil bobo
- Kampir
- Pristab
- Amin

Guruh a‘zolari klaster metodi bo‘yicha berilgan vazifalarni bajarib, bo‘lishgach ,har bir guruhdan bittadan taqdimotch ichiqib bajargan ishlarni tushuntirib beradilar, qolgan guruh a‘zolari qunt bilan tinglab bilimlarini yanada mustaxkamlaydilar.

VENN diagrammasi metodi .

“O‘g‘ri” va ” Dahshat” nomli hikoyalarning taxlilini o‘tkazish . Bunda :

<p>“O‘g‘ri” hikoyasi farqi:</p> <p>Bu hikoyada xo‘kizning yo‘qolishi asosiy sabab qilib olinadi , hikoyaning bosh qahramoni Qobil bobo hikoyadagi voqelalar xilma xil, bosh qahramon o‘ta sodda va ishonuvhchan qilib tasvirlangan .</p>	<p>O‘xshashlik: o‘tmishning qora kunlari tasvirlangan .Har ikkala hikoyada ham zoravonlik hususiyati mavjud amaldorlar shafqatsiz , insonlarda erkinlik yo‘q .</p>	<p>Dahshat” hikoyasi farqi:</p> <p>Hikoyaning mazmuni boshqa, o‘z erki uchun kurashuvchi Unsin bosh qahramon qilib berilgan, hikoyaning bosh qahramoni sodda emas, kurashuvchan , hikoya son’gida bosh qahramon vafot etadi .</p>

- 1- guruh: “O‘g‘ri” hikoyasining farqli tomonlarin itopib yozadilar.
- 2- guruh: “Dahshat” hikoyasining farqli tomonlarin itopib yozadilar.
- 3- guruh : Bu guruh a‘zolari har ikkala hikoyalarning o‘xshash tomonlarini yoritib beradilar.

Bunda har bir guruh a‘zolari ga muammo turlari beriadi .

- 1- guruh : Ho‘kizning yo‘qolishi
- 2- Qobil boboning aldanishi

- 3- Unsinning o‘limi
 4- Olimbek dodxonning ko‘p xotin olishi .

Guruh a‘zolari bu metod asosida ishlaydilar va qolgan guruhlarga taqdimot etadilar. Muammolarni quyidagicha ko‘rib chiqishlari mumkin.

Muammo turi	Muammoning kelib chiqish sabablari	Muammoning yechimi
Olimbek dodxonning ko‘p xotin olishi	O‘sha davrda ijtimoiy tuzim majbur etgan , a,aldor bo‘lganligi sabali barcha xotinlarini moddiy jihatdan ta‘minlashga qurbiyati yetadi , xotinboz, ko‘ngli tusagan ishni bajara oladi , xotinlari ustidan o‘z hukmini o‘tkazib , barchasin iboshqara oladi .	Amaldor bo‘lish bilan birga ma‘rifatl I bo‘lishi kerak edi .Ko‘p xotin olib o‘z muammolarini ko‘paytirmaslik zarur edi ., o‘z boyligini xotinlar uchu nemas ,savobli ishlar uchun ishlatish kerak edi , o‘z nafsini jilovlay olish zarur edi .

3. Hikoyaning bosh qahramonlari orqali SWOT tahlili metodini o‘tkazish .

Bunda 1- va 2- guruh az‘olari “ O‘g‘ri” hikoyasining bosh timsoli Qobil bobo obrazini .2- 3- guruh a‘zolari “ Dahshat” hikoyasidagi Unsin obrazini tahlil etadilar. Namuna:

Unsin	
• Kuch	• Zaif
Ozodlik uchun kurashuvchan, o‘z qo‘rquvlarini yenga oladigan , o‘z fikrlarini erkin bayon etadigan , jasoratli, erksevar	Sabr-qanoatsiz , qiyinchiliklarga chidamsiz, betga chopar, yosh dunyodan ketishiga o‘zi sabachi
• Imkoniyat	• Taxdid
O‘z turmush o‘trog‘iga betgachoparliligi qilmasligi kerak edi ,qiyinchiliklarga sabr bilan chidasa yaxshi kunlar ham kelishi mumkin edi ,yettita kundoshlari qatori yashasa ham bo‘lar edi , dodxonning zulmidan qutilishning boshqa yo‘larin itopiushi mumkin edi .	Olimbek dodxonning zulmi , kundoshlarning ko‘pligi , nobop uy sharoiti , davrning ijtimoiy tuzimi qoloqligi , inson larning ma‘rifatsizligi .

Lug‘at so‘zlar ustida ishlash .

Hikoyada keltirilgan eskirgan so‘zlar o‘quvchilarning lug‘at daftarlariga yozdiriladi .

Yelpishtovoq- dpn yelpishga mo‘ljallangan kata yassi tovoq.

Dodxo- arizalarni qabul qiliuvchi amaldor, minboshi .

Halqa- tavoreh namozi qatnashchilarining ommaviy qur‘onxonlik marosimi

Ponsot- askarboshi , qo‘rboshi .

Bozvant- ayollar sochiga taqiladigan bezak, sochpopuk .

Sag‘ana – qabr ustiga qurilgan maqbara .

Debat metodi orqal I Qobil bobo va Unsin obrazlarini taxlil etib kelish , hikoyalarda ishlatilgan iboralarni yozib kelish

**MIRTEMIR. «MEN TUG‘ILGAN TUPROQ», «ONAGINAM»,
«TOSHBU», SHE’RLARI**

1. Mirtemirning birinchi she’ri qanday nomlanadi?

- A. “Ko‘klam”
B. “Mitti yulduz”
C. “Tanburim ovozi”
D. “Shu’lalar qo‘ynida”

2. Qaysi qatorda Mirtemirning dostonlari berilgan?

- A. “Suv qizi”
B. “Oysanamning to‘yida”, “Surat”
C. “Dilkusho”, “Ajdar”
D. Barcha javoblarda shoir dostonlari berilgan.

3. Mirtemir qaysi chet el shoir va yozuvchilarining asarlarini o‘zbek tiliga tarjima qilgan?

- A. Pushkin
B. A.Nekrasov
C. Sh.Rustaveli
D. Barcha javoblar to‘g‘ri

4. Mirtemir A.Nekrasovning qaysi asarini tarjima qilgan?

- A. “Rusiyada kim yaxshi yashaydi?”
B. She’rlarini
C. “Manas” eposi
D. “Iblis” dostoni

XAYRIDDIN SALOH. «YULDUZLAR AFSONASI». SHE'RLAR INSHO VA TAHLIL: «MENGA YOQQAN SHE'R»

1-guruh:

- 1.H.Salohning ish faoliyati to'g'risida munosabat bildiriring?
- 2.U o'z ustozlari to'g'risida qanday fikrlar bildirgan, misollar bilan izoxlang?
3. H.Salohning tugilgan yili, joyi, o'lgani haqida bilganlaringizni ayting.
4. Uning adabiyotga, shariatga qiziqishiga nima turtki bo'lgan, shu haqda fikringizni bildiring.

2-GURUH

1. H.Salohning ilk shariy to'plami qachon, qayerda chop etilgan?
2. H.Salohning sherlarini sanab bering. Biror sheridan parcha aytib bera olasizmi?
3. H.Saloh qayerlarda ishlagan?
4. H.Salohning vafotidan so'ng qanday kitoblari bosilib chiqdi?

3-GURUH

1. "Nega bo'lmadim?" "Nega bir parcha nur bo'lmadim?" degan savollariga shoirning o'zi qanday javob beradi?
2. H.Saloh kimlarni asarlarini tarjima qilgan?
3. "Chashma" deb nomlangan shariy to'plam chop etilgan?
4. Sulton Jo'ra hayotiga bag'ishlab qanday doston yaratdi?

4-GURUH

1. "Bir cho'qqini zabt etdim" degan sherida qayasi g'oya ilgari surilgan?
2. "Yulduzlar afsonasi" asarida qanday g'oya ilgari surilgan?
3. H. Salohning eng avjiga chiqqan ijodiy faoliyat cho'qqisi nechanchi yillarga to'g'ri keladi?
4. U qaysi shoirlar bilan she'riyat alifbosini o'rganadi?

E. S. TOMPSON. «YOVVOYI YO'RG'A» HIKOYASI MATNI USTIDA ISHLASH

“SWOT” metodi

- 1-guruh. Jo timsoli tahlili.
- 2-guruh. Yo'rg'a timsoli tahlili.
- 3-guruh. O'shpaz Kurka timsoli tahlili.
- 4-guruh. Tompson xarakteri tahlili .

Kuchi	Zaifligi
Imkoniyati	Tahdid

❖ Ot turlari haqida ma'lumot beriladi

Yo'rg'a – mayda qadam tashlab tez yurabigan ot.

Baytal – urg'ochi ot

To'riq – qora qizil, to'q jiyron (qizg'ish malla), rangli ot

To'riq baytal - qora qizil, to'q jiyron (qizg'ish malla), rangli ot

Ayg'ir – erkak ot

Bo'z ot – kuchga to'lgan, minilmagan ot

Savollarga javob berish.

1. Ozodlik nima?
2. Hikoyani boshqacha nomlash mumkinmi?
3. Yo'rg'a nima uchun o'limni afzal bildi?
4. Siz otni ushlaganingizda nima qilgan bo'lar edingiz?

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimov I.A. “Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch” - T.: Ma’naviyat, 2008-yil.
2. Abdurahmonov G'., Rafiyev A., Shodmonqulov D. O‘zbek tilining amaliy grammatikasi. - Toshkent: O‘qituvchi, 1992.-B.
3. Shoabdurahmonov Sh.. Hozirgi o‘zbek adabiy tili. - Toshkent: O‘qituvchi, 1980.
4. Tursunov U., Muxtorov J., Rahmatullayev Sh. Hozirgi o‘zbek adabiy tili. - Toshkent, 1992.
5. Uzviylashtirilgan DTS va o‘quv dasturi 2010-yil.
6. Yo‘ldoshev J.G‘., S.A.Usmonov. Pedagogik texnologiya asoslari. –T.: O‘qituvchi, 2004.
7. O‘.Tolipov. Pedagogik texnologiyaning asosiy tamoyillari. “Xalq ta’limi”, 5-son, 2001.
8. Ona tili. 7 – sinf o‘quvchilar uchun metodik qo‘llanma. – Toshkent: “Sharq” nashriyot – matbaa aksiyadorlik kompaniyasi bosh tahririyati., 2012 yil.
9. Hamroyev M.A. O‘zbek tilidan ma’ruzalar majmuasi. - Toshkent , 2007 yil.
10. A.Qohhor. talant va mahorat haqida. - T., 1967.
11. 7- sinf ona tili darslik. - Toshkent – 2011 yil.
12. O‘zbek tilining asosiy imlo qoidalari. Imlo lug‘ati. - T,1995 yil.
13. www.ziyonet.uz

Saodat YULDOSHEVA

Adabiyot fanidan ta'limiy topshiriqlar

Uslubiy qo'llanma

Terishga berildi: .2021 y.

Bosishga ruxsat berildi: .. .2021 y

Ofset bosma qog'oz. Qog'oz bichimi 60x84 ^{1/16}.

«Times» garniturası. Ofset bosma usuli.

9 bosma taboq

Adadi:25 nusxa.

Buyurtma №__

Samarqand viloyat xalq ta'limi xodimlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish hududiy markazi bosmaxonasida chop etildi.

Samarqand shahar, **Boysunqur ko'chasi, 3-uy**